

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

Έπιμετρία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

Έπιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδασκῶν τῆς Θεολογίας

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 13

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΝΤΑΣ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΙΚΟΝ
ΒΙΟΝ Β'—Γ'

Είσαγωγή — Μετάφρασις — Σχόλια
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΟΚΑΤΑΙΔΗ
Κείμενον: B. Montfaucon

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

57 Α ΠΡΟΣ ΑΠΙΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1. Ἄρκετά μὲν εἶναι καὶ αὐτὰ νὰ δημιουργήσουν ἐκλή-
ξιν καὶ φρίκην· καὶ ἂν τῶρα δι' αὐτὰ εἰπῆ κανεὶς ἐκεῖνο τὸ
προφητικόν, ὅτι «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφρίξεν
ἡ γῆ ἐπὶ πλεῖον σφόδρα» καὶ ὅτι «Ἐκστασις καὶ φρικτὰ ἐγεν-
νήθη ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἱερ. 2, 12 καὶ 5, 30), ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ
εἰπῆ ἐπισκόπως. Τὸ χειρότερον δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι ὅτι,
ἀγανακτοῦν δι' αὐτὰ καὶ φέρουν ἐμπόδια, ὅχι μόνον μερικοὶ
ἔξνοι καὶ καθόλου συγγενεῖς πρὸς τοὺς συμβουλευμένους,
B ἀλλὰ συγγενεῖς καὶ πατέρες ἔχουν συνήθειοι νὰ ἀγκλιω-
ται δι' αὐτὰ. Ἄν καὶ γνωρίζω ὅτι πολλοὶ δὲν ἐκαλιῆτονται
πολὺ ὅταν τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ πατέρες· ἰσχυρίζονται ὅμως ὅτι
τοὺς πνίγει ὁ θυμὸς, ὅταν ἴδωσιν αὐτούς, ποὺ οὔτε πατέρες
εἶναι, οὔτε φίλοι, οὔτε συγγενεῖς, οὔτε ἄλλοι τυχόν ἀμφό-
διοι, πολλάκις δέ, εἶναι καὶ ἄγνωστοι εἰς αὐτούς ποὺ ἤκο-
λούθησαν τὸν μοναχισμόν, νὰ πάσχουν τὰ ἴδια, καὶ νὰ ἐρε-
θίζωνται περισσότερο ἀπὸ τοὺς πατέρας, καὶ νὰ καταπολε-
μοῦν καὶ νὰ κατηγοροῦν αὐτούς, ποὺ τοὺς προσεβόησαν.

Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι τὸ ἀντίθετον εἶναι παράδοξον. C
Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς κηδεμονίας ἢ τῆς
φύλας, δὲν εἶναι καθόλου παράξενον τὸ ὅτι ποιοῦν διὰ τὰ
ἔξνα ἀγαθὰ, ὡς ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ κυριεύονται ἀπὸ φθόνου,
ὡς ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ λόγῳ τῆς κακίας των θεωροῦν τὴν
καταστροφὴν τῶν ἄλλων εὐτυχίαν, κακῶς θεοβίως καὶ ταισι-
πῶρως, ὅπως ὅποτε ὅμως ἔτσι τὸ θεωροῦν. Τὸ ἄλλο ὅμως,
τὸ ὅτι δηλαδὴ οἱ γονεῖς οἱ ἀναθρέψαντες, οἱ εὐχάρμενοι κοθη-
μερινῶς νὰ ἴδωσιν τὰ παιδιά των πῶς ἐπιτυχρήνα ἀπὸ αὐτούς
τοὺς ἴδιους, αὐτοὶ ποὺ ὑφίστανται δι' αὐτὸ ἀποϊανδύησθε θυ-
σίαν, αὐτοὶ, ὡσάν νὰ ἐπιτρεάζωνται ἀπὸ κάποιαν μέθην, πο-
ιοῦν ὅταν τὰ παιδιά των ὀδηγοῦνται εἰς τὴν μοναχικὴν
ζωήν, D αὐτὸ εἶναι, περισσότερο ἀπὸ ὅλα, ποὺ μὲ κάνει
ν' ὀπορώ, καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ἰσχυρὰ ἀπόδειξις πῶς ὅλα
ἔχουν διαφθαρή. Διότι αὐτὸ, δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ εἰπῆ κα-
νεὶς ὅτι συνέβη οὔτε εἰς τὰ παλαιότερα χρόνια, ὅταν ἐκαι-
ριάρχει ὀλοσκοπῶς ἡ πλάνη. Ἄλλ' ἔγινε μὲν διὰ μίαν φορὰν

Γραμματεὺς Συντάξις

Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ

Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀκαρνῶν

εις ἑλληνικὴν πόλιν εὐνοσκομένην ὅμως ὑπὸ τυραννικῶν καθεστώδων. Ὅστε βεβαίως καὶ τότε κανεῖς ἀπὸ τῶν γονεῖς, ὅπως τώρα, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν, μᾶλλον δὲ ὅσοι ἄλλοι αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτῶν ὁ πλέον διεφθαρμένος⁶ καλέσας τὸν Σακράτην, τὸν διάταξε νὰ πάσῃ νὰ φιλιῖται περὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἦτο τύραννος καὶ ἄσπιτος καὶ ἀκαλῶς καὶ ἐνήργει δια διὰ τὴν ἀνατροφήν τοῦ πολιτεύματος καὶ ἔκαψε διὰ τὰ ζῆνα ποτήματα καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζε Ἐ ὅτι τὴν ἀρίστην πολιτείαν τίποτε ἄλλο δὲν δύναται νὰ τὴν ἀνατρέψῃ, ὅσον αὐτὴ ἡ διαταγὴ, ἐτόλμησεν αὐτὰ. Αὐτοὶ ὅμως, ποὺ εἶναι πατοὶ καὶ ζοῦν εἰς δῆρον εὐνοσκομένης πόλεως, καὶ σκέπτονται περὶ τῶν παιδιῶν των, ταμίσιον καὶ λέγουσιν αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ τύραννος διὰ τοὺς τύραννοῦμένους καὶ δὲν ἐντρέπονται. Ἵσπερ πρέπει ν' ἀπορῆ κανεῖς δι' αὐτοὺς ὅταν ἐμποδίζουσι, παρὰ διὰ τοὺς ἄλλους.

Καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ ἀφοῦ ἄρῃσκω ἐκεῖνους, εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐνδιαφέρονται περισσότερο διὰ τὰ παιδιά, μᾶλλον δὲ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐπιπεσε νὰ ἐνδιαφέρονται, ὅμως καθόλου δὲν ἐνδιαφέρονται, θὰ ὀμιλήσω μὲ πραύτητα καὶ ἐπιείκειαν πολλήν, παρακαλῶν αὐτοὺς⁷ Ἄ νὰ μὴ δυσανασκετοῦν τόσο πολύ, οὔτε ν' ἀγανακτοῦν, ἐάν κανεῖς λέγῃ δι' ἡγορεύει περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς τὸ συμφέρον τῶν παιδιῶν των. Διότι δὲν εἶναι ἀρκετὸν τὸ νὰ γεννήσῃ κανεῖς παιδιά εἰς τὸ νὰ διδάξῃ ὁ γονεὺς εἰς τὸν γεννηθέντα τὸ συμφέρον. Τοῦτο βεβαίως ἢμπορεῖ νὰ συμβῶναι πολλὸ εἰς τὸ νὰ εἶναι φιλόστοργος ὁ γονεὺς, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ μάθῃ τὸ πραγματικῶς ὠφέλιμον εἰς αὐτὸν δὲν θὰ ἦτο ἀρκετὴ οὔτε ἡ γέννησις, οὔτε ἡ ἀγάπη. Διότι, ἐάν συνέβαινεν αὐτὸ, θὰ ἐπιπεσε νὰ μὴ βλέπῃ κανεῖς ἐκ τῶν ἀνθρώπων τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ περισσότερο ἀπὸ τὸν πατέρα, καθ' ὅσον δὲν θὰ ἢμποροῦσε κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἑλλοῦς νὰ τὸ ἀγαπᾷ περισσότερο. Τώρα ὅμως καὶ οἱ ἴδιοι πα-

6. Ἐνταῦθα ὁ Χρυσόστομος ἔνοησε τὸν Ἀθηναῖον πολιτικὸν καὶ λόγιον Κριτίαν. Ὁμοίως κατήγετο ἕξ ἀποφανθῶς καὶ πλοῦσιος οἰκογενείας. Μᾶλλον τοῦ 418 π.Χ. ὁ Κριτίας δὲν ἀναμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ὅπῃ τῶν Λακκαδαίων, ἦτοι συμπέτεται μὲ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (405-404 π.Χ.), ἐκλείνεται ἀπὸ τῆς δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἕως εἰς τὴν τρέχοντα ἀνάστασιν, εἰς τοὺς ἑσπείρους ἀναμείχθη ἡ ἀναστάσις τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Τυχρῶς κατορθώσας νὰ ὑπερηγήσῃ τὸν ὑπολειπόμενον 29 ἀνδράσιν, ἐγένετο τύραννος τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἐκαστοῦ εἰς χεῖρας του πύπτου τὴν ἐξουσίαν. Ἐπέδειξε ἀφάνιστον οὐκ ἐπὶ τῆς καὶ θρησθεῖαν κατὰ τὸν ἀντιπάσιον του. Ἀπὸ τῆς ἑξουσίας δὲ καὶ εἰς τὸν Σακράτην νὰ διδάσκῃ τοὺς νέους φιλοσοφίαν, φοβόμενος μήπως δι' αὐτῆς ἐπηρέσει ἐναντίον του τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ τέλος του ὑπερέβη οὐκ ἐπὶ τῆς κατεσφάγη ἀπὸ τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνδρὸς Θρασύβουλου κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου τινός, τὸ 403 π.Χ., ὅστις ἐπανέφερε τὸ δημοκρατικὸν καθεστῶς εἰς Ἀθήνας.

τέρες μὲ ὅσα πράττουσι ὁμολογοῦσι ὅτι τὸ ἀγνοοῦσι αὐτὰ. Ἐ ὅταν τὸ ἀναθέτουσι εἰς τοὺς παιδαγωγούς, ὅταν παραλαμβάνουσι παλῶς συμβούλιον, διὰ νὰ ἀποφασίσουσι περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ ὀδηγήσουσι τὸ παιδί. Καὶ αὐτὰ βεβαίως δὲν εἶναι ἐπιληρητικόν, ἀλλὰ τὸ ὅτι παλλάως μετὰ γενομένην γνωμοδότησιν, ἀπερίωσαν τὴν ἰδικὴν τῶν γνῶμην καὶ ἐπέβαλον τὴν ἐκλογὴν ἄλλων, σκεπτόμενοι τὸ συμφέρον τῶν παιδιῶν των. Ἄς μὴ δυσανασκετοῦν λοιπὸν ὅστε ἐναντίον μου, ἐάν θὰ ἔλεγα δι' ἡγορεύει καλύτερον τὸ εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμον. Ἀλλ' ἐάν δὲν τὸ ἀποδείξῃς διὰ τῶν λόγων, τότε ἕς μὲ κατηγορήσουσι, τότε ἕς μὲ διαβάλλουσι ὡς ἐγιστοῦν καὶ καταστροφάει καὶ ἐκθρόν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

2. Πῶς λοιπὸν θὰ γίνῃ τοῦτο φανερόν, καὶ ἀπὸ ποῦ θὰ γνωρίζωμεν ἢ ποῦς εἶναι αὐτοὺς ποὺ βλέπει τὸ πραγματικὸν συμφέρον, καὶ ποῦς, αὐτοὺς ποὺ νομίζει μὲν ὅτι τὸ βλέπει, ἐνῷ καθόλου δὲν τὸ βλέπει; Ἄν, ἀφοῦ ὑποκρίσωμεν τοὺς δικούς μου λόγους ὡδὸν ἀνταγωνιστῶς νὰ κατέλθουσι εἰς ἀναμέτρῃσιν καὶ νὰ συσχετισθῶν, ἀναθέσωμεν τὴν περὶ τούτων ἐξέτασιν εἰς ἀμέμπτους δικαστὰς. Ὁ κανονισμὸς λοιπὸν τοῦ ἀγῶνος ἐπιβάλλει ν' ἀπευθυνθῶ πρὸς τὸν Χριστιανὸν καὶ θεῖον μόνον νὰ ἐπακρίνω καὶ τίποτε περισσότερο δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἐμέ. «Τί γὰρ μοι καὶ τοὺς ἕξει κρίνειν;» (Α' Κορ. 5, 12), λέγει ὁ μακάριος Παῦλος. Δ' Ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πατέρας τῶν πρὸς τὸν οὐρανὸν ὀδουμένων παιδιῶν καὶ ἄπιστοι, ἂν καὶ ὁ νόμος τῶν ἀγῶνων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀρῆσωμεν τὴν πρὸς αὐτοὺς μάχην, ἐν τοῦτοις ἐκουσῶς καὶ μὲ προθυμίαν θὰ ἀπευθυνθῶ ἐν πρώτοις πρὸς αὐτοὺς. Καὶ εἴθε μόνον ἐναντίον αὐτῶν νὰ περιωρῆται ὁ ἀγὼν μας, ἂν καὶ βεβαίως, καὶ δυσκολότερος εἶναι καὶ περισσότερας λαβῆς ἔχει διότι «φυκτικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος; μαρτῖα γὰρ αὐτῷ ἔστιν.» (Α' Κορ. 1, 14). Καὶ συμβαίνει τὸ ἴδιον μὲ τὸ ἐάν κάποιος προσπαθῇ νὰ πείσῃ ν' ἀγαπᾷ τὴν βασιλείαν αὐτὸν ποὺ δὲν θέλει νὰ πιστεύσῃ προηγουμένως ὅτι ὑπάρχει βασιλεία. Περιωρισμένος εἰς στενὰ πλαίσια, ἠθέλησα πρὸς αὐτοὺς μόνον νὰ διεξάγω τὸν ἀγῶνα αὐτὸν. Ἐ Διότι διὰ μὲν τὸν ποτὸν ἔχομεν πολλὰ ἐπιχειρήματα ποὺ μᾶς δικαιώνουσι, τὴν εὐκαρίστησιν ὅμως ἀπὸ τὴν πληθύν τῶν ἐπιχειρημάτων τὴν ἐπινοοῦμαι ἢ ὑπερβολὴ τῆς ἐντροπῆς. Ἐντρέπονται δηλαδὴ, ὅταν ἀναγκάζωμαι καὶ εἰς ἐκεῖνον νὰ ἀπευθυνθῶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ φοβῶμαι μήπως αὐτῶν τὴν κατηγορίαν μόνον θὰ ἢμποροῦσε δικαίως νὰ μοῦ προσάλλῃ ὁ ἐδωλολάτρης. Διότι ἕως πρὸς τὰ ἄλλα μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὸν ποτὸν εὐκόλως θὰ τὸν

κερδίζομεν, ἂν δὲ μάλιστα φανῆ καὶ εὐγνώμων, γρήγορα οὐκ ἔχοντες τὸν ἄνθρωπον. Ἄ εἴματα τῆς μοναχικῆς ζωῆς θὰ τοῦ προξενήσομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μαθήσεως τῶν δογμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα σιπρῶνται ὁ θεὸς αὐτός. Δὲν φοβοῦμαι διόλου τὸν ἄγωνα πρὸς τὸν πατέρα, διότι ἀφοῦ τὸν φέρω διὰ τῶν λόγων εἰς δυσχερῆ θέαν, τότε θὰ ἄρξω τὴν πάλην.

Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι αὐτὸς ὁ πατὴρ εἶναι οὐκ ἔχων ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ πλοῦσιος περισσώτερον ἢ ἄλλοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δίκαιος, καὶ κάτοχος μεγάλης ἐξουσίας καὶ πολλῶν ἄγρων, καὶ οὐρανῶν καὶ κλιμάδιων χρυσοῦν νομισμάτων. Κατάγειται δὲ ἀπὸ βασιλευσάντων πατρίδα καὶ ἀπὸ γένος ἐνδοξοτάτου καὶ δὲν ἔχει ἄλλα παιδιά, Ἐ οὐτε ἐλπίζει ἢ ἀποκοπήν ἄλλα, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν μόνον σιπρῶνται τὰς ἐλπίδας του. Τρέφει δὲ ἑὶ αὐτὸν καλὸς ἐλπίδας καὶ ἀναρνεῖται ταχέως ἢ ἀνέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, καὶ νὰ φανῆ λαμπρότερος αὐτοῦ καὶ τὸν ξεπεράσῃ εἰς ἄλλους τοὺς τομεῖς τοῦ βίου. Ἐπειτα μέγα εἰς τὰς προσδοκίας αὐτὰς δεῖ ὑποθέσωμεν ὅτι ἔρχεται κάποιος διὰ τὴν ἀμύλησιν εἰς αὐτὸν περὶ τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας (μοναχικῆς ζωῆς), καὶ νὰ τὸν πείσῃ νὰ περιφρονῆσῃ ἅλα ἐκεῖνα καὶ νὰ ἐνδοῦνται ἕνα κοινὸν οὐσίον καὶ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ὄρος, ἐκεῖ δὲ νὰ φυτεύῃ, νὰ ποτίζῃ, νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ καὶ νὰ πράττῃ ἅλα τὰ ἄλλα καθήκοντα τῶν μοναχῶν, ποὺ θεωροῦνται μηδαμινὰ καὶ ἀδικοκατάκριτα. Εἶναι δὲ ἀνυπόδητος καὶ κομμάτι κάτω, γίνεται δὲ Ἐ ἰσχνὸς καὶ ὑπερὸς ὁ ἄριστος αὐτὸς νεανίας, ποὺ ἔχουσε μέσα εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τιμὴν καὶ εἶχε τοιαύτας ἐλπίδας, καὶ ἐνδοῦται στολήν κατωτέραν ἀπὸ τὴν τῶν ὑπηρετῶν του. Ἄρα γε ἐδώσαμεν ἀρεκτὰς ἀφορμὰς εἰς τὸν κατηγοροῦν καὶ προπαρεσκευάσαμεν βαναυσικῶς τὸν ἀνταγωνιστὴν; Ἐάν αὐτὰ δὲν ἄρκοῦν θὰ δώσωμεν εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα. Ὅτι μαζὶ μὲ αὐτὰ χρησιμοποιοῦ ἄλλους τοὺς τρόπους διὰ νὰ μεταπέσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἅλα αὐτὰ ματαίως, ὡσὸν νὰ εἶναι τὸ παιδί αὐτὸ σιπρῶνται ἐπὶ τῆς πέτρας καὶ νικᾷ τοὺς ποταμούς καὶ τὴν θροκὴν καὶ τοὺς ἀνέμους. Θρηνεῖ δὲ ὁ πατὴρ καὶ κλαίει, ὥστε νὰ ἐξέλθῃ περισσώτερον τὴν ἐναντίον μας ὀργὴν, καὶ ἄμυλάν πρὸς ἄλλους Ἐ μὲς ἀποδίδει συνεχῶς τέτοιαις κατηγορίας. Τὸν ἐκρίνουσα, τὸν ἔβρασα, ἐταλαιπωρήθην καθ' ἅλην τὴν ἡλικίαν μου, ἐνεργῶν καὶ ὑπιστάμενος ἅλα, ὅσα εἶναι ἐπακόλουθα τῆς τεκνοποιίας. Ἐἶχα μεγάλας ἐλπίδας, ἠμίλησα μὲ παιδαγωγούς, προσεκάλεσα διδασκάλους, ἐδαπάνησα χρήματα, ἠγγύνησα πολλὰς φροντίδων περὶ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, περὶ τῆς μορφώσεως, διὰ νὰ μὴ ὕστερῃ εἰς οὐδὲν ἐναντι τῶν προγόνων του, διὰ ἢ ἀναδεικθῆ ἑνδοξό-

τερος ὄλων. Ἐπερίμενα ἀπὸ αὐτὸν νὰ μοῦ συμκαρσταθῆ εἰς τὰ γηρατειά μου, ἐνῶ ἐπερνοῦσε ὁ καιρὸς ἐσπεκτικῶν περὶ τῆς γυναικῆς καὶ τοῦ γάμου του, περὶ ἐξουσίας καὶ δυναστείας. Ἄλλ' ἀφηνείως ὡσὸν κάποιος κεραυνὸς ἢ Ἐ καταγίς ποῦ ἐξέλασε, τὸ μέγα ἔμπορικὸν πλοῖον ποῦ ἦτο φορημένον μὲ πολλὰ ἔμπορεύματα καὶ διήγυσε μακρὸν πλόον τοῦ λιμένος, ἄλλῃον πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος τὸ καταπλημύρισε καὶ ὑπάρκει φόβος οὐκ ἔχων φοβερωτάτης πτωχείας, ἀλλὰ καὶ ὀθλοῦ θανάτου καὶ καταστροφῆς, μήπως διηλαθῇ ἢ καταγίς ξεσπάσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἔκοντος αὐτὰ τὰ πλοῖα. Ἐτοι λοιπὸν μοῦ συνέβη πάρα. Διότι οἱ ἐπικατάρατοι καὶ καταστροφεῖς καὶ ἀπατεινὸς (ὡς τὸ λέγει λοιπὸν αὐτὰ, δὲν θὰ ἀλλάξωμεν συμπεριφορὰν) μοῦ ἐξήρπασαν τὸν γηροτρόφον, Ἐ ὕστερα ἀπὸ τούτοις ἐλπίδας, καὶ ὡσὸν λήσταρχοι τὸν ἀπήγαγον εἰς τὰ καταφύγια τῶν, καὶ τούτων πολλὸν τὸν ἐχοίτησαν μὲ τὰ μαγακά λόγια τῶν, ὥστε νὰ προσημῇ ἢ ἀνημεπισίῃ καὶ τὴν σκληρότητα, καὶ τὸ πῦρ, καὶ τὸ θῆρα, καὶ ὁπιδῆστε ἄλλο, παρὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν πλοῖαν ζωῆν. Καὶ μάλιστα τὸ χειρότερον, ἐνῶ τὸν ἔπεισαν ἑὶ αὐτὰ, προσπροσβῶνται ὅτι διαβλέπουν καλύτερα ἀπὸ ἡμᾶς τὸ συμφέρον. Ἐρημοὶ καὶ οἱ οὐρανοὶ, καὶ οἱ ἀγροὶ γεμῶσι δὲ ἀπὸ καθήρειαν καὶ ἀσκήτων οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ὑπηρέται. Καὶ καίρονται μὲν διὰ τὰς συμφορὰς μου οἱ ἐκθροί μου, ἐντρέπονται ὅμοι οἱ φίλοι. Ἐγὼ δὲν ἔχω καμμίαν ἄλην γνώμην, Ἐ παρὰ νὰ βάλλω σπᾶτα καὶ νὰ τὰ κάψω ἅλα, καὶ τὰ σπᾶτα, καὶ τοὺς ἀγρούς, καὶ τὰ κοπάδια τῶν βοδῶν, καὶ τὰ τῶν προβάτων. Διότι, ποῦ θὰ μοῦ φανοῦν χρήσιμα αὐτὰ, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὰ χρησιμοποιοῦ, ἀλλ' ἔγινεν ἀκαμάλιος, καὶ δουλεῖται πλοῖον θαρβάρων καὶ ἄγρων ἀνθρώπων, δουλεῖται μακροτέραν τοῦ θανάτου; Ἐντυνα μὲ μαύρην στολήν ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῖς, καταγράφου τὰς κεφαλὰς μὲ σπᾶτην, ἐποιοθέτησα ὀμάδας γυναικῶν, τὰς προσέταξα νὰ κλαῖουν γοερώτερα ἢ ὅτι ἔδν ἔβλεπαν νεκρὸν. Νὰ μὲ συγκωρῆσατε δὲ, ποῦ κάνω αὐτὸ τὸ πράγμα; Ἐ διότι τὸ πένθος μου εἶναι μεγαλύτερον ἐκεῖνου. Νομίζω ὅτι μ' ἐνοσκει τὸ φῶς καὶ μὲ στενοκαρσοῦν οἱ ἄκτινες, ὅταν ἀναλογισθῶ τὴν μορφήν τοῦ δυστυχομένου ἐκεῖνου παιδιοῦ, ὅταν τὸν ἰδῶ ἐνδεδυμένον καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἀγροίκους ἐκεῖνους, καὶ ἀποστελλόμενον εἰς ἐργασίας ἀπαιτητάς. Ὅταν ἀναλογισθῶ τὴν ἀμετάφραστον γνώμην του, κατακαίεται, κομματιάζομαι, ἐκρήγνυμαι.

3. Ἐνῶ λέγει αὐτὰ, καὶ κυλιέται πρὸ τῶν ποδῶν τῶν ἀκούοντων καὶ καταρραντίζει μὲ σπᾶτην τὴν κεφαλὴν, καὶ

ἀλείφει με σκάνην τὸ πρόσωπον, καὶ παρακαλεῖ ἄλλους νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ κατανοεῖ τὴν γηραιάν κόμην του. Ἀσφαλῶς ὁ καλὸς κατήγορος D κατάρθωσε μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ τελειότητος νὰ ἐξάγῃ ἄλλους καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ῥῆψουν εἰς τὸν γκερεμὸν αὐτοῦ ποῦ ἔκομαν αὐτὰ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἠμίλησα περὶ αὐτῶν τῶν ἀκροτήτων, διὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν εἰ ἄλλοι νὰ εἰσποῦν τίποτε, ἀφοῦ αὐτὸς ποῦ παρεσκευάσθη ψυχολογικῶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠτηρήσῃ ἀπὸ ἡμῶς μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀφοῦ ἀπεστομώθη αὐτὸς ποῦ τὰ ἔχει ὅλα μαζί, εὐκόλο θὰ ὑποταχθῇ εἰς ἡμᾶς, αὐτὸς ποῦ δὲν τὰ ἔχει ὅλα (οὔτε θέβωια εἶναι δυνατὸν ὅλα μαζί νὰ συγκεντρωθοῦν). Αὐτὸς λοιπὸν ἔς λέγει ταῦτα, E καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ. Ἐγὼ ὅμως θὰ ἰκετεύσω τοὺς ἑκαστὸς νὰ μὴ λυπηθοῦν τὸν γέροντα αὐτὸν τώρα, ἀλλ' ὅταν δεῦξωμεν ὅτι αὐτὸς πενθεῖ τὸν υἱόν, ποῦ ἔχει μόνον δὲν ἔχει πάθει τίποτε τὸ φοβερόν, ἀλλὰ ἀψήλαυσε καὶ πολύτιμα ἀγαθὰ, ὑπεράνω τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν κανεὶς νὰ εἴρῃ ἄλλα. Διότι τότε πράγματι θὰ ἦτο ἄξιος οὐραίου καὶ δεκρῶν, ἂν δὲν ἠμπορῆ νὰ ἐννοήσῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ παιδιοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐτὸς εὐρίσκειται τόσο μακρινὰ, ὥστε νὰ θρηνηῖ ὡσάν νὰ πρόκειται διὰ μεγίστης συμφορᾶς.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ν' ἀρξίσω τὸν πρὸς αὐτὸν λόγον; Ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ χρήματα, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος δι' αὐτὸ περισσότερο ἀπ' ὅλα κλαίει, καὶ ὅλοι νομίζουν ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερώτερον ἔλυν, δηλαδὴ τὸ εἶναι παιδιὰ πλουσίαν ἤθελον προσελκυσθῆ εἰς τὸν θῖον αὐτόν. ⁶¹ Α Πίς μου, λοιπὸν, ποῖόν καλοτυχίζομεν ὅλοι καὶ θεωροῦμεν ἀξιοζήλευτον; Αὐτὸν ποῦ διψᾷ συνεχῶς καὶ πρὶν γεμίῃ τὸ ἕνα ποτήρι ζῆρᾷ καὶ ἄλλο καὶ εὐρίσκειται πάντα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἢ αὐτὸν ποῦ θῆγεν ἀνώτερος τῆς ἀνάγκης ἐκείνης καὶ μένει ἀδίψαστος πάντα καὶ οὐδέποτε ἔχει ἀνάγκην ἐκείνου τοῦ ποτοῦ; Δὲν ὁμοιάζει ὁ μὲν πρῶτος μετ' ἐμπύρετον ποῦ εὐρίσκειται εἰς φοβεράν ἀνάγκην καὶ ἂν ἀκόμη ἠμπορῆ νὰ ἀντιπῇ τὰ ὄσα ἀπὸ πηγᾶς, ὁ δὲ δεύτερος καὶ ἐλευθέρος εἶναι πρᾶγματι, ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἀπολαρδάνει τὴν ἀληθινὴν ὑγείαν καὶ υπερβαίνει τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως; Τί λοιπὸν; Ἐάν κάποιος ποῦ ἐπιθυμῇ γυναῖκα ἔρχεται εἰς σαρκικὴν μετ' αὐτῆς σκέσιν διαρκῶς, B φλέγεται ὅμως περισσότερο μετὰ τὴν συνουσίαν, ἐνῶ ἄλλος ἀποφεύγει τὴν πανίαν καὶ δὲν ἐπιθυμῇ οὔτε κατὰ τὸν ὕπνον εἰς τὸ πάθος, καίως λοιπὸν πάλιν εἶναι δι' ἡμῶς ἀξιοζήλευτος καὶ εὐτυχῆς; Πιοῦς δὲ εἶναι βῆλιος καὶ δυστυχῆς; Δὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ φλογίζεται ἀπὸ τὸν ἀνικανοποίητον ἐκείνον ἔρωτα, ποῦ με κανέναν τρόπον δὲν ἠμπορεῖ νὰ σθεσθῇ, ἀλλὰ

μόνον ἐπαυξάνεται μετὰ τὰ ἐπινοούμενα φάρμακα; Ἐάν δὲ ἐπὶ πλέον μακαρίζῃ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸ πάθος καὶ οὔτε ὁ ἴδιος θέλει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀνόγηκην ἐκείνην καὶ προσεῖ κλαίει δι' αὐτοὺς ποῦ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὸ πάθος, ὅπως αὐτὸς ἐδὼ πῦρα, μήπως δὲν εἶναι καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ πάλιν ἐλεεινότερος καὶ ἀθλιότερος, ἔχει μόνον ἐπειδὴ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἀγνοεῖ ὅτι ἀσθενεῖ, C καὶ δι' αὐτὸ οὔτε θέλει ὁ ἴδιος νὰ ἀπαλλαγῇ, θρηνηεῖ δὲ καὶ διὰ τοὺς ἀπαλλαγμένους;

Ἄς ἐφαρμόσωμεν λοιπὸν τὸ παράδειγμα αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν χρημάτων καὶ ἃς ἔωμεν ποῦς εἶναι ὁ βῆλιος καὶ δυστυχῆς; διότι αὐτὸς ὁ ἔρωις εἶναι ἰσχυρότερος καὶ σφοδρότερος ἀπὸ ἐκείνους. Ἡμπορεῖ λοιπὸν νὰ προσεγνήσῃ περισσότερο πόνον, ἔχει μόνον ἐπειδὴ ἡ λαμπρότα του διαρκεῖ περισσότερο, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς κάθε παραμυθίαν ποῦ ἐπινοεῖται εἶναι ἀνυποχώρητος καὶ περισσότερο διακρίπτος ἀπὸ ἐκείνους. Περισσότερον κορταίνου μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν οἱ ἐπιθυμοῦντες ποτὰ καὶ σῶματα παρὰ αὐτοὶ ποῦ διψοῦν D διὰ τὸν πλοῦτον. Δι' αὐτὸ ἠναγκάσθη νὰ κατοσκευάσῃ ἐκείνους διὰ τοῦ λόγου, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φανῇ τοῦτο ἀμέσως ἐκ τῆς πείρας, ἐνῶ διὰ τὴν ἀσθενεῖαν αὐτὴν ἔχει τὸν πραγμάτων δυνάμειθ νὰ παρουσιάσωμεν πολλὰ παραδείγματα. Δι' αὐτὰ λοιπὸν, πές μου, θρηνηεῖς τὸν υἱόν σου, διότι ἀπαλλάγη ἀπὸ τὴν μανίαν καὶ τὴν τόσῃν ζάλην, διότι δὲν εἶναι ἀεικάματος ἀνικανοποίητου πάθους, διότι ἀπέφυγε αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην; Δὲν θὰ τὸ ἐπάθειεν αὐτὸ, λέγει, οὔτε θὰ ἐπάθει τὰ περισσότερα, E ἀλλὰ θὰ ἤρκετο εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων.

Κατ' ἀρχὴν ὑποστηρίζεις, οὕτως εἶπεν, πρᾶγμα ἀντίθετον πρὸς τὴν φύσιν. Ὅπως ἂς δεχθῶμε καὶ αὐτὸ καὶ ἂς ὑποθέσωμεν διὰ τοῦ λόγου ὅτι δὲν θὰ ἤθελε αὐτὸς νὰ προσθέσῃ ἄλλα εἰς τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὲν θὰ ἐκυριεύετο ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης. Ἐγὼ θὰ ἀποδείξω, καὶ ἵπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις, ὅτι τώρα εὐρίσκειται εἰς μεγαλύτερον ἄνεσιν καὶ ἰκανοποίησιν. Τί δηλαδὴ εἶναι ἐλαφρότερον, τὸ νὰ φροντίσῃ κανεὶς διὰ τόσα πράγματα καὶ νὰ ἀεικαλωπίζεται εἰς τέτοιαν φυλακὴν καὶ δουλείαν καὶ νὰ φοβῆται νὰ μὴ καθῆ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ἢ τὸ νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς δεσμεύσεις; ⁶² Α Ἄς δεχθῶμε ὅτι δὲν ἐπιθυμῇ ἄλλα βάρη εἶναι πάντως πολὺ καλύτερον νὰ περιφρονῇ καὶ αὐτὰ ποῦ ἤδη ἔχει. Διότι ἐάν ἐκχί γίνετο παραδεκτὸν ὅτι τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμῇ περισσότερο εἶναι μέγιστον ἀγαθόν, τὸ νὰ μὴ κρεκίεται καὶ τὰ ὑπάρχοντα θὰ ἦτο ἀπόδειξις μεγαλύτερας εὐπραγίας. Διότι ἐκείνος ποῦ δὲν διψᾷ καὶ δὲν ἐρωτεύεται (διότι

τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει, νὰ ἐπιπέσομεν εἰς τὰ ἴδια παραδείγματα) ἔχει ἀποδειχθῆ εὐτυχέστερος ἔχει μόνον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συνεχῶς ἐπιθυνοῦν καὶ συνεχῶς ἐπιθυμοῦν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπαθὺν τούτο ἐπ' ὀλίγον καὶ ἱκανοποιήσων τὴν ἐπιθυμίαν, διότι οὕτως ἐδοκίμασε καὶν ἀτίτην τὴν ἀνάγκην. Θὰ σὲ ἐρωτήσω δὲ πάλιν ἐάν ἠδύνατο καὶ νὰ ὑπερβῆ εἰς πλοῦτον ἄλλους καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ κακά τοῦ πλοῦτου, ἢ δὲν θὰ ἐπιτόχη μαριάζεις αὐτὴν τὴν περιουσίαν, ὥστε οὐτε βασκανίαν, οὐτε συκαφαντίαν, οὐτε φροντίδα, οὐτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀνέσκηται; Ἄν λοιπὸν ἀποδείξω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἔχει ὁ υἱὸς καὶ εἶναι πολλὸ πλουσιώτερος τῆρα, θὰ παύσῃ νὰ θρηνηθῆ ἐντελέως καὶ νὰ κλαίῃ τόσο μακρά; Ὅτι λοιπὸν ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τῶν μερίμνας καὶ τὰ ἄλλα δυσάρεστα ἐπακόλουθα τοῦ πλοῦτου, οὕτε καὶ σὺ ὁ υἱὸς τὸ ἀμφισβητεῖς. Δι' αὐτὰ λοιπὸν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συνομιλήσωμεν. Ζητεῖς δὲ νὰ πληροφορηθῆς, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πλουσιώτερος ἀπὸ ἐσένα, ποὺ ἔχεις τόσο πολλά. Αὐτὸ λοιπὸν θὰ σοῦ διδάξωμεν καὶ θὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι αὐτὸ ποὺ νομίζεις ἐσὺ, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος θρίσκειται εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, C αὐτὸ τὸ ἔχεις πάσα ἐσὺ, ἂν συγκρίθῃς μὲ ἐκεῖνον.

4. Καὶ μὴ νομίσης θέβαια ὅτι θὰ ὁμιλήσω διὰ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, καὶ τὰ μεταθανάτια, διότι θὰ ἀρχίσω ἐν πρώτοις τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι χειροπιαστά. Σὺ μὲν λοιπὸν εἶσαι ἐξουσιαστής καὶ μόνον τῶν ἰδικῶν σου, ἐκεῖνος δὲ πῶν ἀγαθῶν ὀλοκλήρου τῆς αἰκουμένης. Ἐάν δὲ ἀπιστῆς ἔλα νὰ σὲ μεταφέρω εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν πεύσωμεν, ἀφοῦ κατέλθῃ ἀπὸ τὸ ὄρος ἢ μᾶλλον παραμένω ἐκεῖ, νὰ δώσῃ ἐντολὴν εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πλουσίους καὶ εὐλαβεῖς νὰ στείλῃ ποσότητα χρυσοῦ, ὅσην θέλεις. Μᾶλλον ὅμως δὲν θὰ τὸ δεχθῆ αὐτό, ἀλλ' ἂς διατάξῃ D νὰ δοθῆ εἰς τὸν τάδε πτωχόν, καὶ θὰ ἴδῃς τὸν πλουτοῦντα νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ φέρῃ τὸν χρυσὸν προθυμότερα ἀπὸ κάποιον ἐκ τῶν ἰδικῶν σου διαχειριστῶν. Διότι αὐτὸς ὅταν διατάσσεται νὰ ἐξοδεύῃ εἶναι κατηγορῆς καὶ σκυθρωπῆς ἐκεῖνος δὲ, ὅταν δὲν ἐξοδεύῃ, τότε φοβεῖται μήπως διαπράττει σφάλμα, διότι δὲν διετάχθη διὰ κάτι τέτοιο. Καὶ ἡμπορεῖ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐπιδείξω ἔχει ἀπὸ τοὺς εὐδοκίμησαντας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὑποδεεστέρους νὰ ἔχουν τὴν δύναμιν. Καὶ σὺ μὲν, ἐάν οἱ διαχειρισταὶ καταναλώσων τὰ ἐμπαστευθέντα, δὲν ἡμπορεῖς νὰ ἀπαυτῆσαι κάτι ἄλλο, ἀλλὰ ἀμέσως μεταβάλλεται ὁ πλοῦτος εἰς πτωχεῖαν, ἀπὸ τὴν κατάχρησιν ἐκεῖνων. Εἰς τὸν υἱόν σου ὅμως δὲν ὑπάρχει τέτοιος φόβος. Ἐ Διότι ἐάν αὐτὸς γίνῃ πτωχός, θὰ δώσῃ ἐντολὴν πάλιν εἰς ἄλλον, καὶ ἂν ἐκεῖνος πάθῃ τὸ

αὐτὸ θὰ ὑπάγῃ εἰς ἄλλον, καὶ πρέπει νὰ στερεώσων πρώτα αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων παρὰ νὰ λείψῃ κάποιος ποὺ θὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς ἐντολάς. Καὶ ἐάν μὲν ἔβλεες τὰς ἰδικὰς μας πεποιθήσεις ⁶⁸ A θὰ σοῦ διηγοῦμαι πολλὰς διηγήσεις ἐπειδὴ ὅμως εἶσαι εὐδαιμονώτερος, θὰ εὕρω ἀπὸ ἐκεῖ παράδειγμα. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Κρίτων πρὸς τὸν Σωκράτην: «καὶ σὺ ἔχεις εἰς τὴν διάθεσίν σου τὰ χρήματά μου, ἀρκετὰ ὅπως νομίζω ἔπειτα καὶ ἂν λυθῶμαι κάπως ἐμένα καὶ νομίζεις ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξοδεύῃς τὰ ἰδικὰ μου, ἐδῶ εἶναι αὐτὰ σὲ φίλοι μου ἀπὸ τὰ ἔβνα, πρόθυμοι νὰ ἐξοδεύσων ἀπὸ τὰ ἰδικὰ των. Ἐνας μάλιστα, ὁ Σαμίνας ὁ Θηβαῖος, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπόν, ἔχει φέρει μαζί του ἀρκετὰ χρήματα· καὶ ὁ Κέσθης καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι ἐδῶ πρόθυμοι, ὥστε αὐτὸς ὁ φόβος νὰ μὴ σὲ κρατῆ ἀπὸ τοῦ νὰ οὐθῆς ὅτε καὶ ὁ λόγος ποὺ ἔλεγες εἰς τὸ δικαστήριον νὰ σὲ ἐμποδίσῃ, ὅτι δηλαδὴ ἂν ἐπρευγες ἀπὸ τὸν τόπον σου, δὲν θὰ εἶχες τί νὰ χρησιμοποιοῦσῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· διότι καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, οπουδήποτε πᾶς, θὰ σ' ἐκτιμήσων. ἢ Καὶ ἂν θέλῃς νὰ πᾶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔχει ἕνα φίλος μου, ποὺ θὰ σὲ περιποιηθῶν πολὺ καὶ θὰ σὲ φροντίσων διὰ τὴν ἀσφάλειάν σου, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ σ' ἐνοχλήσῃ.»

Τί ποὺ εὐχάριστον ἀπὸ τὴν εὐπορίαν αὐτὴν; Ἄλλὰ αὐτὰ, ὡς πρὸς ἄνθρωπον ποὺ ζῆ εἰς τὸν κόσμον. Ἐάν δὲ ἐζητήσωμεν μὲ περισσοτέραν φιλοσοφίαν ἀπὸ αὐτὸν, τὸν πλοῦτον, ἐσὺ μὲν ἴσως νὰ μὴ παρακαλοῦσθῃς τὸν λόγον, ἐγὼ ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν εἴπω διὰ τοὺς δικαστῆς. Διότι εἶναι τὸσον μεγάλος ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς, τὸσον ποὺ εὐχάριστος, τὸσον ποθεινότερος τοῦ ἰδικοῦ σου, ὥστε οὐδέποτε θὰ θελήσων, αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔχουν, νὰ τὸν ἀνταλλάξων μὲ ἄλην τὴν γῆν, C καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὴ μετετρέπετο εἰς χρυσὸν μὲ τὸ δρη καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ποταμούς. Καὶ ἐάν θεδαίης ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ αὐτὸ, θὰ ἐπιληροφορεῖσθαι ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι δὲν εἶναι ἐγνώστικοι οἱ λόγοι, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκων πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα, θὰ καταφρονέσων ἐκεῖνον τὸν πλοῦτον καὶ ποτὲ δὲν θὰ τὸν ἀντιθέλλασσων μὲ αὐτόν. Καὶ διατὶ λέγω περὶ ἀνταλλαγῆς; Διότι, ὅτε μαζί μὲ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς δὲν θὰ ἐδέχοντο νὰ λάβων τὸν ὀλικὸν πλοῦτον. Ἐνῶ ἂν κανεὶς εἶδε εἰς ἐσᾶς τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς μαζί μὲ τὰ χρήματα, θὰ τὸν ἐλαμβάνετε μὲ ἀπλωμένα τὰ χέρια. Ἐτοι ὁμολογεῖτε ὅτι ὁ ὀλικὸς πλοῦτος εἶναι κάτι οπουδαῖον καὶ θαυμαστόν. Αὐτοὶ ὅμως δὲν θὰ ἐδέχοντο τὸν ἰδικὸν σου πλοῦτον D μαζί μὲ τὸν ἰδικὸν των. Διότι π-

7. Βλ. Πλάτωνος, Κρίτων, 45 ε - ε.

στεύουν ότι είναι αξιοκατηφρόνητον πράγμα. Και αυτό θα το αποδείξω με τὰ ἴδικά σας παραδείγματα. Διότι πῶσα χρήματα νομίζεις ότι θα εἶδεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν Διογένην, ἐάν αὐτὸς ἤθελε νὰ τὰ δεχθῆ; Ὅμως δὲν τὰ ἠθέλησεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως φιλοδοξοῦσε καὶ ἔκαμε τὸ πᾶν, ὥστε νὰ ἡμπορέσῃ κάποτε νὰ φθάσῃ τὸν πλοῦτον τοῦ Διογένηος.

5. Θέλες νὰ ἴδῃς τὴν πτωχείαν σου καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ, καθὼς καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ παιδιοῦ σου; Λοιπὸν, πῆγαινε καὶ ἀφαίρεσε τὸ μονοδικὸν τοῦ ρουζοῦ, καὶ ἀπομάκρυνέ τον ἀπὸ τὴν καλύθην, B καὶ γκρέμισε τὸ ἐρημητήριόν του, καὶ οὕτε εἶσι θὰ τὸ ἴδῃς δυσανεπιτημένον καὶ δυστυχῆ, ἀλλὰ καὶ θὰ σ' εὐχαριστήσῃ δι' αὐτά, καθ' ὅσον τὸν ὠθεῖς περισσότερον εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἐνῷ ἐσύ, ἂν κανεὶς σοῦ ἀφαιρήσῃ ἕνα μόνον δραχμῆς, δὲν θὰ πάθῃς ποτὲ νὰ θρηνηῖς καὶ νὰ ὀδυρόσῃ. Λοιπὸν, ποῖός εἰναι πλοῦσιος; Αὐτὸς ποῦ ὑποφέρει ⁶⁴ A ἄρα πολὺ καὶ διὰ τὰ μηδαμινά, ἢ αὐτὸς ποῦ καταφρονεῖ τὰ πάντα; Καὶ οὐ μόνον αὐτὸ νὰ κέρη, ἀλλὰ καὶ ἐξέρισέ τον ἀπὸ ἑλῆν τὴν κάραν, καὶ θὰ τὸν ἴδῃς νὰ γελᾷ δι' αὐτὰ ὡσὰν παιδί ποῦ παίζει. Ἐσύ ὅμως, ἂν κανεὶς σέ ἀπομακρῖνῃ μόνον ἀπὸ τὴν πατρίδα, θὰ ὑποφέρῃς πάρα πολὺ καὶ δὲν θ' ἀντέξῃς εἰς τὴν συμφωρὰν. Ἐκεῖνος ὅμως, ἐπειδὴ ὅλη ἡ ἔρηρὰ καὶ ἡ θάλασσα εἰναι ἰσότης του, τόσον εὐκόλα καὶ χωρὶς νὰ λυπηθῇ θ' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ αὐτὰ εἰς ἄλλα μέρη, ὅπως ἐσύ πηγαίνεις διὰ μέσον τῶν ἀγρῶν σου· μᾶλλον δὲ καὶ εὐκολώτερα. Διότι ἐσύ μὲν, ἂν καὶ ἡμπορῆς καὶ βαδίζῃς διὰ μέσου τῶν ἰσικῶν σου ἀγρῶν ἄλλ' ὅμως παρίσταται ἀνάγκη νὰ διέλθῃς καὶ διὰ μέσου τῶν ξένων. Ἐκεῖνος ὅμως θὰ βαδίσῃ διὰ μέσου ὅλης τῆς γῆς ποῦ εἰναι δική του. Καὶ με ἄφρονίαν B αἱ λίμναι καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ παρέχουν ποτὸν ἀπὸ πανταῶν, τροφή δὲ αὐτοῦ εἰναι τὰ λάκανα καὶ τὰ κόρτα, καὶ ὄρτια ἀπὸ πολλὰ μέρη. Καὶ ποῦ νὰ σοῦ εἰπῶ ἀκόμη, ὅτι περιφρονεῖ καὶ ὅλην τὴν γῆν, διότι ἔχει ὡς πᾶν τὸν οὐρανόν! Καὶ ἂν χρειασθῆ νὰ πεθάνῃ θὰ ὑπομείνῃ τὸν θάνατον με μεγαλύτεραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ ὅσιν σεῖς τὴν καλοπέρασίν σου, καὶ θὰ εὐκνήσῃ ν' ἀποθάνῃ ἔτσι ἐνῷ σεῖς θέλετε εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν συζυγικὴν ἐστίαν· ὥστε καὶ πλανήμενον καὶ ἐξόριστον καὶ ἀλήτην θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν ποῦ κατακεῖ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔχει οἰκίαν, παρὰ αὐτὸν ποῦ εἰναι ἀπηλλαγμένος ὅλων αὐτῶν. Διότι δὲν θὰ δυναθῆς ποτὲ νὰ τὸν διώκῃς ἀπὸ τὴν πατρίδα, μέχρις ὅτου τὸν ἐκδιώκῃς ἀπ' ὅλην τὴν γῆν ἢ, διὰ νὰ εἰπωμεν πάλιν ἔτσι, C τότε θὰ τὸν ἔχῃς ἀποστείλῃς πράγματι εἰς τὴν πατρίδα, ὅταν θὰ τὸν διώκῃς ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ με ἐσένα, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζεις τίποτε περισ-

σότερον ἀπ' ὅσα βλέπεις. Ὅτε γυμνὸν θὰ ἡμπορέσῃς νὰ τὸν παρουσιάσῃς ἐν ὄσῳ φορεῖ τὰ ρούχα τῆς ἀρετῆς, οὕτε θὰ τὸν ἀπειλήσῃς με πείναν ἐν ὄσῳ γνωρίζει τὴν πραγματικὴν τροφήν. Ἀλλ' εἰς ὅλα αὐτὰ ὑποκόπτουν εὐκόλα οἱ πλοῦσιος ὥστε καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν θὰ ἐσφαλῇ κανεὶς, ἀποκαλῶν αὐτοὺς πτωχοὺς καὶ ὑπερβολικὰ πτωχοὺς, ἐκείνους δὲ ἀκριθῶς πλοῦσιος. Διότι αὐτὸς ποῦ ἡμπορεῖ παντοῦ νὰ εὐρίσκῃ καὶ τροφήν καὶ ποτὸν καὶ κατοικίαν καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ οὐ μόνον δὲν ἀνησυχεῖ, ἀλλὰ καὶ ζῆ εὐτυχέστερα ἀπὸ οὐς, με τὰς ἀπολαύσεις σου, εὐνόητον εἶναι ποῦ εἰσπορὸς ἀπὸ ἄλλου οὐς D τοὺς πλοῦσιος, οἱ ὁποῖοι μόνον εἰς τὴν οἰκίαν ἔχετε ἐν' ὅλα αὐτά. Διὰ τοῦτο δὲν ξέρει ἐκεῖνος νὰ θρηνηθῆ διὰ τὴν πτωχείαν. Διότι, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀφρονίαν εἰναι καλύτερος αὐτὸς ὁ πλοῦτος, οὕτε μόνον ὡς πρὸς τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐξοδεύεται καὶ δὲν μεταβάλλεται ποτὲ εἰς πτωχείαν, οὕτε ὑπόκειται ποτὲ εἰς τὴν ἀθεωσιότητα τοῦ μέλλοντος, οὕτε ἔχει φροντίδας, οὕτε ὑπόκειται εἰς φθόνον, ἀλλὰ θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται καὶ ἔχει καλὴν φήμην. Ἐνῷ εἰς ὅσας εἰναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς τὸ ἀντίθετον. Ὅχι μόνον δὲν οὐς ἐπαινοῦν διὰ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ οὐς μισοῦν, οὐς ἀποστρέφονται καὶ οὐς φθονοῦν καὶ σκέπτονται κακὸν ἐναντίον σου οἱ πολλοί. E Αὐτὸς ὅμως ἐπειδὴ ἀποκτῆ τὸν πραγματικὸν πλοῦτον, διὰ ταῦτα θεσπίζει θαυμάζεται, καὶ δι' αὐτὸ δὲν φθονεῖται καὶ δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τὴν ἀρπαγῆν. Ἀλλὰ, ἄρα γε, ποῖός εἰναι καλύτερος διὰ τὴν ὑγίαν; Μήπως αὐτὸς ποῦ ἔχει ἐκείνον δὲν εἰναι εὐρωστὸς καὶ σφιγνῆδός ὅπως τὰ ἄγρια ζῶα, ἐπειδὴ ἀπολαμβάνει τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ τὰ ὑγιεινὰ νερά, καὶ τὰ ἄνθη καὶ τὰ λιβάδια καὶ τὴν ἀγνὴν εὐωδίαν, ⁶⁵ A ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἔχει τὸν ἕλικον πλοῦτον ὡσὰν νὰ εὐρίσκειται μέσα εἰς βόρβορον δὲν εἰναι καὶ μαλθακώτερος καὶ περισσότερον φιλάσθενος; Ἐάν δὲ αὐτὸς ἔχῃ τὰ πρωτεῖα καὶ ὡς πρὸς τὴν υγίαν, εἰναι φανερόν ὅτι τὸ ἔχει καὶ εἰς τὴν ἡδονήν. Ποῖός, νομίζεις, καλοπερνᾷ περισσότερον; Αὐτὸς ποῦ εἰναι ἐξαπλωμένος εἰς πλοῦσιαν κλόην πλησίον καθαρῆς πηγῆς, ὑπὸ τὴν οὐρανὸν ἐκτεταμένον δένδρον, καὶ ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα του εἰς τὴν θέαν, καὶ ἔχει τὴν ψυχὴν καθαρώτερον τοῦ οὐρανοῦ καὶ εὐρίσκειται μακρῶς ἀπὸ τὴν ταραχὴν καὶ τὸν φθόνον, ἢ αὐτὸς ποῦ εἰναι κατάκλειστος εἰς τὸ σπῆτα του; Διότι, τὰ μάρμαρα θέσια, δὲν εἰναι καθαρώτερα ἀπὸ τὸν ἀέρα, οὕτε καὶ ἡ σὰς τῆς ὀροφῆς ποῦ εὐκάριστη, ἀπὸ τὴν οὐρανὸν τῶν δένδρων, οὕτε τὸ μωσαϊκὸν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ στολισμένον με ἄνθη. Καὶ εἴθε μάρτυρες αὐτῶν εἴη ἐσεῖς οἱ πλοῦσιος, οἱ ὁποῖοι ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχετε ἐπὶ τῶν ὑπερίων δένδρα B καὶ τὴν

ἀνακούρισον τῶν λυθωδῶν, θά τὰ ἐπιροτιμοῦσατε περιοστέρον ἀπὸ τὴν κρυαὴν στέγην καὶ τοὺς βαυραστοὺς τοῦτους. *Ὅταν λοιπὸν μετὰ ἀπὸ τὴν πολλὴν κόπρασιν ἐπαυρήσῃτε καὶ ἀναπαυθῆσθε, ἀφήνετε αὐτὰ καὶ δοῦξέτε πρὸς ἐκεῖνα.

*Ἄλλ' ἴσως θρηνεῖς περὶ τῆς μεγάλης καὶ πολλῆς ἐκείνης δόξης, ἢ ὅποια πούθενά δὲν φαίνεται ἐδῶ; Διότι ἔταν συγκρίνης τὰ ἀνάκτορα πρὸς τὴν ἐρημίαν καὶ τὰς ἐκεῖ ἐλπίδας πρὸς τὰς ἐδῶ, νομίζεις ὅτι ὁ υἱός σου ἔχει πέσει ἀπὸ τὸν ἴσιον τὸν οὐρανόν. Λοιπὸν αὐτὸ πρέπει νὰ μῶθης πρῶτα, ἦτι οὔτε ἡ ἐρημία ἀπράζει, C οὔτε τὰ ἀνάκτορα καθιστοῦν κάποιον λαμπρόν καὶ ἐνδοξόν, καὶ πρῶν νὰ ἐλθῶμεν εἰς οὐλογοισμούς, μὲ παραδείγματα θὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ὑποψίαν, μὲ παραδείγματα ὅσα ἰδικά μας, ἀλλὰ ἰδικά σας. Σοῦ εἶναι γνωστὸς ἔξ ἁκούης ἴσως ὁ Διονύσιος, ὁ τύραννος τῆς Σικελίας, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Πλάτων ὁ υἱὸς τοῦ Ἀριστοῦππου: Πέες μου λοιπὸν, ποῦς ἔγινεν ἐνδοξότερος; Ποῖός θινεῖται καὶ εὐρίσκειται ἐκ τὰ στήματα πολλῶν; Μήπως ὅσα ὁ φιλόσοφος περιοστέρον ἀπὸ τὸν τύραννον; *Ἄν καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐκυραρχεῖ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Σικελίας καὶ ἔζη μὲ τρυφὴν καὶ ἐπέρασε τὴν ζωὴν του μὲ πολλὸν πλοῦτον, μὲ σωματοφύλακας καὶ μὲ δὴν τὴν ὑπόλοιπον φαντασίαν· ὁ δὲ ἄλλος ἔζη εἰς τὸν κήπον τῆς Ἀκαδημίας ὅπου ἐπότιζε καὶ ἐράτευε καὶ ἔτρωνεν ἐλαίας, καὶ παρέθετε πτωχὴν τράπεζαν D καὶ εὐρίσκειτο ἔξω ἀπὸ δὴν ἐκείνην τὴν πολυτέλειαν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ εὐνοθάμαστον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἀφοῦ ἔγινε δοῦλος καὶ ἐπωλήθη κατὰ διαταγὴν τοῦ τυράννου, τόσον μακρὰν ἐστάθη ἀπὸ τοῦ νὰ φανῆ ὑποδεέστερος ἐκείνου ἔξ αἰτίας αὐτῶν, ὥστε ἔξ αὐτοῦ νὰ θεωρηθῆ καὶ ἀπὸ τοῦ ἴσιου τοῦ τυράννου ὡς σεβάσιμος. Τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ· ὅχι μόνον δι' ὅσον πράττει ἀλλὰ καὶ δι' ὅσον ὑφίσταται δὲν ἀφήνει ὅχι μόνον τὸν ἑαυτὸν τῆς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐφαρμύζοντας αὐτὴν νὰ σκεπάζωνται καὶ νὰ διαβαίνουν ἀπορατήριτοι. Καὶ τί συνέβη μὲ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Σιακρίτην; Πόσον ἐνδοξότερος ἦτο τοῦ Ἀρχελαίου;* *Ἄν καὶ, ἐκεῖνος ἦτο βασιλεὺς καὶ ἔζη μέσα εἰς πολλὸν πλοῦτον· αὐτὸς δὲ ἔζη εἰς τὸ Λύκειον* καὶ δὲν εἶχε τίποτε περιοστέρον

8. Ὅπως ἀπαύλειον εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τοῦ 418 μέχρι τοῦ 399. *Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ τῶ Μακεδονικῶν βασιλεῶν ἐβῆσαν εἰς μεγάλην ἐκμήν.

9. Τὸ γυμνάσιον ἢ δημοσίᾳ παλαιότερα ἔχουσα στεγαζόμενος περιπάτους εἰς τὸ ἀνατολικὸν προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, κληθεῖσα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ γειτονικοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἐῖ οὐ Ἀπόλλωνος. *Ἐνταῦθα ἐπέχων ἦν ὁ Πλακρῆς. *Ἐνταῦθα δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συνέβηκε νὰ διδάσκη ἢ ἐπιπλῆ παρακτῶν, δι' ἢ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐκλήθησαν Ἀκαδημαῖοι Περὶ π α τ η τ ι κ ο ι .

ἀπὸ ἑνα ρυῖκον καὶ μάλιστα μὲ τὸ ἴσιον, καὶ κατὰ τὸν κερῶνα καὶ κατὰ τὸ θέρος E καὶ καθ' ὅλας τῆς ἐποχῆς, ἐφαίνετο ἐνδεδυμένος. *Ἐζη δὲ πάντοτε ἀνευ ὑποδημάτων καὶ παρέμενεν νησιτικὸς δὴν τὴν ἡμέραν καὶ διετρέφετο μόνον μὲ ἄροτον καὶ αὐτὸ ἦτο δι' αὐτὸν τὸ προσφάγιον καὶ τὸ γεῦμα. Ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τραπέζι δὲν τὸ ἐποίησε μὲ ἰδικά του τράφημα, ἀλλ' ἐπαρνε ἀπὸ ἄλλους. Εἰς τόσην μεγάλῃν πτωχείαν ἔζη. *6 A Καὶ ἦτο τόσον ἐνδοξότερος τοῦ βασιλέως, ὥστε ἂν καὶ πολλῶνας τὸν ἐκάλεσε ἐκεῖνος, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ Λύκειον καὶ νὰ ἐλθῇ πρὸς τὸν πλοῦτον ἐκείνου. Καὶ ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ ὑπάρχει τώρα φαίνονται καὶ τὰ προηγουμένα. Διότι τὰ ὄνματα αὐτῶν εἶναι γνωστὰ εἰς πολλοὺς, ἐνθ' ἐκείνων εἰς κανένα. Ὁ δὲ Σινωπεὺς* πάλιν, ἄλλος φιλόσοφος αὐτός, ἦτο τόσον πλουσιώτερος καὶ ἂν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ κλιμάκας ἄλλας τέτοιων βασιλέων, ἂν καὶ ἐζῶσε ρακενθῆτος, ὥστε ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἐνῶ ὠδηγοῦσε τὸ στράτευμα ἐναντίον τῶν Περσῶν, τὸ ἔβησε ὅλα καὶ ἦλθε διὰ νὰ τὸν ἰδῆ καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ μόνος του, μήπως ἐπρειάζετο τίποτε, καὶ εἰν ἤθελε νὰ ζητήσῃ τίποτε· αὐτὸς ὅμως τίποτε δὲν ἔζητησε. B *Ἀρά γε σοῦ εἶναι ἀρκετὰ τὰ παραδείγματα ἢ θέλεις νὰ θυμηθῶμε καὶ ἄλλα; Διότι αὐτοὶ ἔγιναν λαμπρότεροι ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς εἰς τὰ ἀνάκτορα ζῶντας ἐπιφανεῖς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴσιον τὸν βασιλέα, προτιμώμεναι τὴν ἰδιωτικὴν καὶ ἀμέριμον ζωὴν καὶ μὴ ἐπιθυμοῦντες οὔτε νὰ πληρώσουν εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας. Εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν πολιτείαν δὲν θὰ ἴδῃς λαμπροὺς τοὺς ζῶντες μὲ πλοῦτον καὶ πολυτέλειαν καὶ ἀφθονίαν, ἀλλὰ τοὺς ζῶντας εἰς πτωχείαν καὶ ἀπλότητα καὶ ταπεινότητα. Καὶ εἰς μὲν τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀριστείδης, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσαν ὁ δῆμος θῆαν ἀπέθανεν, ἐνθ', καὶ ἄς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ ἄς πρὸς τὸ γένος καὶ ἄς πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἄς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἰκανότητα καὶ ἄς πρὸς τὴν σωματικὴν δύναμιν C καὶ ἄς πρὸς τὴν ἐνδοξὸν καταγωγὴν καὶ ἄς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ὑπερεῖχεν αὐτοῦ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐν τούτοις ἦτο λαμπρότερος, ὅσον εἶναι ἕνας φιλόσοφος ἀπὸ ἑνα παιδὶ ἀνάξιον λόγου. Εἰς τοὺς Θεβαίους ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος, κληθεῖς εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ δήμου δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῆ ἔξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἔτυχε νὰ πλύνεται τὸ ρυῖκον του καὶ δὲν εἶχε ἄλλο νὰ ἐνδυθῆ, ἦτο ὁ ἐπιφανέστερος ὅλων

10. *Ἐξὸ ἐκκελεύεται ὁ Χρυσόστομος τὸν κοινὸν φιλόσοφον Διογένην, ὁ ὁποῖος κατέβηκε, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τὴν Σινωπὴν τοῦ Πόνου ἐνταῦθεν λοιπὸν εἰ προσωπομαχίαι Σινωπεῖς καὶ Ποντικῆς. *Ἐγερνήθη παρὶ τὰ τέλη τοῦ E' αἰῶνος π.Χ. καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 328 εἰς τὴν Κόρινθον.

τῶν στρατηγῶν ποῦ ἦσαν ἐκεῖ. Μὴ λοιπὸν μοῦ ὁμιλήσης διὰ τὴν ἐρημίαν οὔτε διὰ τὰ ἀνάκτορα. Διότι δὲν χαρακτηρίζεται ἡ λαμπρότης καὶ ἡ δόξα ἀπὸ τοῦ τόπου, οὔτε ἀπὸ τὰ ρούχα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἀγάλματα, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν μόνον.

δ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ παραδείγματα δὲν ἔχουν καὶ τὴν δυνάμιν, θὰ ἄρχισω τὴν ἐξέτασιν Δ ἀπὸ τοῦ Κιο τοῦ παιδὶ σου. Διότι θὰ τὸ εὐρωμεν νὰ εἶναι πᾶρα ὀκα μόνον λαμπρότερον, ἀλλὰ καὶ τιμιώτερον ἐξ αἰτίας ἐκείνων διὰ τὰ ὅποια ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ἐπινοεῖστος καὶ μηδαιμόνος. Διότι ἂν θέλησ, ἀποῦ τὸν πείσωμεν νὰ κατέλθῃ ἀπὸ τὸ βροχ, ἅς τὸν πείσωμεν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀγορὰν. Θὰ ἰδῆς τότε νὰ στρέφεται δεξ ἢ πόλις καὶ νὰ τὸν ὑποδεκνύουσι ὅσοι καὶ νὰ θαυμάζουσι καὶ νὰ ἐκπλήττωνται, ὡδὸν νὰ κατῆλθε πᾶρα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἕνας ἀγγελος. Ἡ νομίσεις ὅτι εἶναι τίποτε ἄλλο ἢ δόξα; Διότι θὰ εἶναι ἐνδοξότερος ὀκα μόνον ἀπὸ τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποῦ φορεῖ τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἐξ αἰτίας ἐκείνων, τῶν εὐτελῶν καὶ ἐκθαρμένων ρούχων. Διότι δὲν θὰ ἐξέπληττεν ὅλους τῶσαν. Εἰ ἂν ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ χρυσά, ἢ μᾶλλον ἂν ἑρόρει τὴν πορφύραν ἐσθῆτα καὶ ἔθρεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ βασιλικὸν στεφάνι καὶ ἐκάθητο ἐπὶ μεταξυτῶν στρωμάτων καὶ ἐσύρετο ὑπὸ ἡμιόνων καὶ εἶκε σμαραγδολακας χρυσοκτυμένους, ὅσον πᾶρα, ποῦ εἶναι ἀτιμώρητος καὶ ἰσχνός καὶ φορεῖ ἄκαλασθητὸν ρούχον καὶ χωρὶς κανένα ἀκόλουθον καὶ χωρὶς ὑποδήματα. Διότι ἐκεῖνο εἶναι διὰ νόμου καθαραιμένα διὰ τὸν βασιλέα, καὶ εἶναι συνηθισμένον θέαμα· καὶ διὰ τοῦτο ἂν κανεὶς ἔλεγε ἀπὸ θαυμασμὸν πρὸς τὸν βασιλέα, 67 Α ὅτι εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ χρυσῶν στολῆν, ὀκα μόνον δὲν ἐκπληττάμεθα, ἀλλ' ἀντιθέτως περιγελάμεν τὸ λεκθῆν, διότι δὲν ἔχει τίποτε τὸ παράδοξον. Ὅσον διὰ τὸν υἱὸν σου, ἂν ἔλθῃ κανεὶς καὶ εἴπῃ ὅτι ἀποῦ περιεφρόνησε τὸν πατρικὸν πλοῦτον καὶ ἀτιμώρηθῃ τὴν κοσμικὴν μεταιοδοσίαν καὶ ὑψώθῃ ἐπάνω ἀπὸ τὰς κοσμικὰς ἐπιδόξας, μετέθῃ εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ ἐνεδόθῃ κίτωνιον εὐτελές καὶ μηδαιμόνον, ὅσοι ἡμέτερος θὰ προστρέξουν καὶ θὰ ἐκπλαγῶν καὶ θὰ τὸν χειροκρατήσουν διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν του. Καὶ ὅταν μὲν οἱ βασιλεῖς μυριάδας κατηγοροῦνται, εἰς τίποτε δὲν πρόκειται νὰ ὑφελήσουν τὸ χρυσὸν ρούχα, διότι ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ τοὺς παρουσιάσουν ὡς ὀμοθυμαρούς. Αὐτὸς ὅμως καὶ ἀπὸ τὰ ρούχα ἔχει πολλὰς ἀφορμὰς διὰ νὰ θαυμάζεται. Β Ὅστε αὐτὴ ἡ στολὴ τὸν καθιστῆ περίβλεπτον καὶ ὀνομαστὸν περισσότερον ἀπὸ τὴν βασιλικήν, καθ' ὅσον ἐξ αἰτίας ἐκείνης κανεὶς δὲν θαυμάζει τὸν βασιλέα, ἐξ αἰτίας δὲ αὐτῆς θὰ ἐκπλαγῶν ὅσοι

δι' αὐτὸν ποῦ τὴν φορεῖ.

Καὶ ποῖον, λέγει, τὸ ὄφελος τῆς ἐκτιμήσεως ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ τῶν ἐπαίων; Καὶ ὅμως ἡ δόξα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτὰ. Ἄλλὰ δὲν μοῦ χρειάζεται αὐτὴ, λέγει ζητῶ ἐξουσίαν καὶ τιμὴν. Ἄλλ' ὀπισθοσῆτε αὐτοὺς ποῦ τὸν ἐπαινοῦν καὶ θὰ τὸν τιμήσουν. Ἐάν δὲ ἐπιθυμῆς νὰ ἔχῃ ὁ υἱὸς σου ἐξουσίαν καὶ νὰ προστάται, θὰ εὐρωμεν καὶ αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν μᾶλλον εἰς αὐτοὺς περισσότερον ἀπ' ὅτι τὰ προηγούμενα. Καὶ δυνάμεθα μὲν νὰ τὸ ἀποδείξωμεν αὐτὸ καὶ μὲ παραδείγματα, C διὰ νὰ ἔλθωμεν ὅμως εἰς τὸν τρόπον ἐπαειρηματολογίας ποῦ σὲ παρηγορεῖ ὑπερβολικὰ, ἅς ἐφαρμόσωμεν αὐτὴν τὴν σκέψιν ὀκα εἰς ἄλλους ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον τὸ παιδί σου. Τί δηλαδὴ νομίσεις ὅτι εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγίστης δυνάμεως; Μήπως δὲν εἶναι τὸ νὰ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ ἀποκροῖ τοὺς βλάπτοντας καὶ νὰ ἀνταμείβῃ τοὺς εὐεργέτας; Ὅλην αὐτὴν λοιπὸν τὴν δυνάμιν οὔτε εἰς τὸν βασιλέα θὰ ἤδύνατο κανεὶς νὰ εὐρῇ· διότι ἔχει πολλοὺς βλάπτοντας, τοὺς ὁποῖους δὲν ἡμπορεῖ νὰ τιμωρῆσῃ, καὶ πολλοὺς εὐεργέτας, τοὺς ὁποῖους δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀνταμείψῃ. Καὶ διότι, ἂν καὶ ἐπεθύμησε νὰ τιμωρῆσῃ ἕκαστον ποῦ τὸν ἔβλαψαν πάλαι εἰς τὸν πόλεμον καὶ τοῦ ἐπιροζένησαν κιλιάδας συμφορὰς, D ὅμως δὲν ἠδυνήθη καὶ φίλους, οἱ ὁποῖοι ἐπέδειξαν ἐκεῖ μεγάλας ἀνδραγαθίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ ἐπαθῆως, διότι ἐκάθησαν πρὸ τῆς ἀνταμοδῆς καὶ ἐφορευήσαν εἰς τὸν πόλεμον. Τί θὰ εἴπῃς λοιπὸν, ἂν ἀποδείξω ὅτι ὁ υἱὸς σου ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν δυνάμιν ἀπ' αὐτὴν, τὴν ὅποιαν οὔτε οἱ βασιλεῖς ἀπολαμβάνουσι, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος; Καὶ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι ὁμιλῶ περὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, εἰς τὰ ὅποια δὲν πιστεύεις· δὲν λιγορῶς εἶποι εὐκολὰ τὰς ὑποσχέσεις. Θὰ δῶσαι τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν ἔδω. Διότι ἂν εἶναι μεγάλη αὐτὴ ἡ δυνάμιν, δηλαδὴ, τὸ νὰ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ τιμωρῇ τοὺς βλάπτοντας, Ε πολὺ μεγαλυτέρα αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ εὐρῇ κανεὶς τέτοιαν καράσασιν τοῦ βίου, εἰς τὴν ὅποιαν οὔτε καὶ ἂν θέλῃ, νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκδικηθῇ· καὶ ἂν θέλῃ κανεὶς νὰ βλάψῃ δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃ. Ὅτι δὲ αὐτὸ εἶναι μεγαλυτέρον ἀπὸ ἐκεῖνο θὰ γίνῃ φανερόν καὶ σαφές, ἂν ὁμιλήσω μὲ ἄλλο παράδειγμα. Πέος μου δηλαδὴ, τί εἶναι καλυτέρον, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς τόσοσ ἐμπειρος εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ὥστε, κανεὶς ἀπὸ αὐτοῦ ποῦ μᾶς τραυματίζουσι, νὰ μὴ φεύγῃ ἀτραυματίστος, ἢ τὸ νὰ ἔχῃ τέτοιο σῶμα, ὥστε, κανεὶς, καὶ ἂν ἀκῆμῃ μετέλθῃ κιλίους τρόπους, νὰ μὴ δύναται νὰ κτυπήσῃ τὸ σῶμα; Εἶναι φανερόν εἰς τὸν καθῆνα ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ ἰσχυρότερον καὶ θεϊότερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ ὀκα μόνον ἀ-

τό, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο πολὺ ἄνωγερρον ἀπὸ αὐτό. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς τὰ φάρμακα διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐξαφανισθοῦν ἅλα τὰ τραύματα. Τρεῖς λοιπὸν εἶναι οἱ τρόποι· ὁ ἓνας μὲν εἶναι νὰ ἤμωρῃ κανεὶς νὰ ἀντιμετωπῇ αὐτοὺς ποδὸ τοῦ προξενούῦν κακόν, ἄλλος δὲ ἀνίστερος ⁶⁸ Α νὰ δύνεται καὶ τὰ τραύματά του νὰ θεραπεύσῃ διότι αὐτὸ δὲν ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκη ἐκεῖνο. Τὸν τρίτον δὲ τρόπον, δηλαδὴ, τὸ νὰ μὴ εἶναι κανεὶς εὐάλωτος ὑπὸ οὐδενὸς ἀνθρώπου, πράγμα ποὺ εἶναι καὶ ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, θὰ ἀποδεικνύωμεν ὅτι τὸν κατέχει ὁ υἱὸς σου.

7. Καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι ἀπλὸς ὄρυμβος τὸ δεικνύει τὸ ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεζήτητος καὶ εὐρίσκου ἀπὸ αὐτὴν τὴν μεγάλην δόναμιν ἑλληνικὴν μεγαλύτεραν πάλιν. Διότι θὰ παρατηρήσῃ κανεὶς ὅτι ἄρα μόνον δὲν δύνανται, ἀλλὰ ὅτε θέλουν νὰ βλάψουν ὀρισμένους ἐξ αὐτῶν ὥστε ἡ ἀσφάλειά του εἶναι ὀυλῆ. Β Τί λοιπὸν ποὺ θεῖον θὰ ἐγίνετο ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν κανεὶς ὅτε θὰ θελήσῃ, ὅτε καὶ ἂν θέλῃ θὰ ἤμωρῃ νὰ προῆξῃ τὸ κακόν; Καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ νὰ μὴ θέλῃ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἤμωρῃ, ὅπως συμβαίνει εἰς πολλούς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εὐρίσκει καμμίαν αἰτίαν. Διότι ἐάν ἦτο μόνον αὐτό, τὸ ὅτι δὲν ἤμωρῃ δηλαδὴ, δὲν θὰ ἦτο καὶ τόσον σπουδαῖον διότι θὰ ἐγεννῆτο πολὺ μέρος εἰς τοὺς θέλοντας μὲν, μὴ δυναμένους ὅμως νὰ κάμουν κακὸ δὲν εἶναι δὲ εὐκαταφρόνητος τρόπος μακαριότητος καὶ αὐτός. Αὐτὸ λοιπὸν θὰ ἐξετάσωμεν, ἐάν συμφωνῆς, πρῶτον. Ποῖός λοιπὸν, πέε μου, θὰ θελήσῃ νὰ βλάψῃ ποτὲ τὸν μὴ ἔκοντα κανένα κοινὸν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτε λόγῳ συμβολαίων ἢ κτημάτων, ἢ χρημάτων, C ὅτε διὰ κάτι ἄλλο; Διὰ ποῖα κτήματα θὰ φιλονεικῇ μὲ αὐτὸν; Διὰ ποῖους δόλους, διὰ ποῖαν δόξαν, ἀπὸ τί φοβούμενος; Ἀπὸ τί ἐρεθίζομενος; Διότι, ἢ ἐξ αἰτίας φθόνου, ἢ φόβου ἢ ὀργῆς κινούμεθα διὰ νὰ βλάψωμεν τοὺς ἄλλους. Ἄλλ' αὐτός ὁ βασιλευτάτος εἶναι ἀνίστερος ἔλων. Διότι ποῖος θὰ φθονῆσῃ αὐτὸν ποὺ περιφρονεῖ ἅλα αὐτά, διὰ τὰ ὁποῖα ἄλλοι καταπονοῦνται καὶ μερμνοῦν; Ποῖος δὲ θὰ ὀργισθῆ, χωρὶς καθόλου ν' ὀδικηθῆ; Ποῖος δὲ θὰ φοβηθῆ, χωρὶς νὰ ἔχη καμμίαν ὑπόψιν; Λοιπὸν ὅτι δὲν θὰ θελήσῃ μερικὸν νὰ τὸν ἀδικήσῃ εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτοῦ ὅτι δὲ, ὅτε καὶ ἂν θέλουν θὰ ἤμωρῃσιν, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐξ Ἰσού φανερόν μὲ ἐκεῖνο. Διότι δὲν δίδει ἀφορμὰς καὶ λαβὰς D ἀπὸ ἧσου θὰ ἤμωρῃσιν κανεὶς νὰ τὸν πιάσῃ ἄλλ' ὅπως ὁ αἰετὸς ποὺ πετᾷ ὑψηλὰ δὲν θὰ ἔπιπτε ποτὲ εἰς παγίδα σπουργιπῶν, ἔτσι καὶ αὐτός. Διότι ἀπὸ ποῦ ἀφορμώμενος θὰ ἤμωρῃσιν κανεὶς νὰ τὸν βλάψῃ; Χρήματα δὲν ὑπάρκουν εἰς αὐτὸν, διὰ νὰ τὸν ἀπειλήσῃ μὲ

ζήμιαν πατρίδα δὲν ἔχει, διὰ νὰ τὸν ἀπειλῇ μὲ ἔξοριαν δὲν ἐπιθυρεῖ δόξαν, διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς ἀτιμίαν ἕνα μόνον ὑπολείπεται, ὁ θάνατος· ἀλλ' ἐκὼ ἀκόμη περισσότερον δὲν θὰ ἤμωρῃσιν νὰ τὸν λυτήσῃ ποτὲ, ἀντιθέτως μάλιστα, θὰ τὸν ἀφελήσῃ πάρα πολὺ. Διότι τὸν στέλλει εἰς ἄλλην ζωὴν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ποθεῖ, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας κάνει τὰ πάντα καὶ ἀγωνίζεται E ὥστε τοῦτο εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν πόνων καὶ ἄρα τρωπία, ἀλλὰ παθὸς τοῦ ἰδρύτου καὶ ἀνάπαυσις. Θέλεις νὰ μάθῃς καὶ ἄλλην ἔκφρασιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, πολὺ φιλοσοφικτέραν ταύτης; Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ τοῦ προξενήσῃ κανεὶς ἀσπίρους συμφορὰς, καὶ ἂν τὸν μαστιγώσῃ, καὶ ἂν τὸν δέσῃ, τὸ μὲν σῆμα ὑποφέρει ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, ἢ δὲ ψυχῆ παραμένει ὀκτακτος ἐξ αἰτίας τῆς φιλοσοφου διαθέσεώς του. Διότι, ὅτε κυριεύεται ἀπὸ θυμόν, ὅτε αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ μῖσος, ὅτε ἐξ ἀπεχθείας, κτάσεται ἐναντίον τινός. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ σπουδαῖον, ἀλλὰ τὸ πολὺ θαυματοῦτερον αὐτοῦ εἶναι τὸ ἔξῃς ὡσὸν δηλαδὴ, εὐεργετίας καὶ προστάτας, εἶται ἀγαθὴ αὐτοῦ, ποὺ ἐνέργησαν τοιοῦτοτρόπως, καὶ εὐχεται νὰ ἔκουν ἅλα τὰ ἀγαθὰ. Ἄν καί, τί τὸ σπουδαῖον θὰ τοῦ ἐξιδεῖς, ἐάν μαριώσας τὸν ἀνηγόρευσε βασιλέα τῆς αἰκουμένης ⁶⁹ Α καὶ παρέτεινες ἐπὶ κλιθῶδας ἐπὶν τὴν βασιλείαν; Ποῖας πορφύρας ὀσθητός αὐτὸ τὸ ἀπόκρημα, ποῖας δόξης δὲν εἶναι πολυτιμότερον; Τί δὲν θὰ ἐξιδεῖς, ὡστε νὰ λάθῃ τέτοιαν ψυχὴν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν πάρα πολὺ τὸ σῆμα θὰ προτιμώσων τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Θέλεις καὶ ἀπὸ ἄλλου νὰ ἴδῃς τὴν δόναμιν τοῦ ἀνδρός πλέον θαυμαστήν καὶ εὐχάριστον ἀπὸ μίαν ταπεινὴν δεσφῶς ἄκωρον ποὺ εἶναι ὅμως πάρα πολὺ ἀγαπητὴ εἰς ἑσένα; Αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ ἔκουν λεκθῆ, ἀποδεικνύουν ὅτι αὐτός ὅτε αἰχμαλωτίζεται, ὅτε κυριεύεται· ὅτι δὲ καὶ ἄλλων θὰ προσσταται καὶ θὰ τοὺς καταστήσῃ πολὺ ἀσφαλεῖς, ἔως αὐτὸ ζῆτεῖς νὰ μάθῃς. Β Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἡ καλύτερα κηδεμονία, τὸ νὰ φέρῃ καὶ ἄλλους εἰς αὐτὸν τὸν ζῆλον καὶ εἶται νὰ τοὺς κόμῃ ἰσχυρούς. Ἄν ὅμως δὲν θέλουν, ἀλλὰ ζῶν αὐτὴν τὴν κοσμητικτέραν καὶ γήνιν ζωὴν, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν θὰ τὸν ἴδῃς νὰ ἔχη δόναμιν μεγαλύτεραν ἀπὸ ἑσένα τὸν πλοῦστον, αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει τίποτε, ἀκριθῶς διὰ τὸν λόγον αὐτόν, δηλαδὴ ἐπειδὴ δὲν ἔχει τίποτε. Διότι, ποῖός θὰ ὀμλήσῃ μὲ περισσότερον θάρρος πρὸς τὸν βασιλέα; καὶ ποῖός θὰ τὸν ἐλέγξῃ; Σὺ ποὺ ἔχεις τόσα πολλὰ καὶ ἐκπρέμεις ὑπόκεισαι δι' αὐτὰ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους σου, καὶ τρέμεις δι' ἅλα καὶ εἶδες εἰς αὐτὸν κλιθῶδας ἀφορμὰς διὰ νὰ σὲ ἀδικήσῃ ἂν ἤθελε μετὰ ἀπὸ ὀργῆν, ἢ αὐτός ποὺ εἶναι ὑπεράνω τῶν χειρῶν

ἐκείνου: C Διότι με βασιλείς ἠμψίλησαν περισσότερο θαρραλέα, αὐτὰ ποὺ περιφρόνησαν τὰ τοῦ κόσμου. Εἰς ποῖον δέ, θὰ ὑποχωρήσῃ περισσότερο καὶ ποῖον θὰ εἰσακούσῃ ὁ ἔκταν τὴν ἐξουσίαν καὶ ζῶν μέσα εἰς τὰ ἀνάκτορα; Εἰς ἐσένα τὸν πλούσιον, τὸν ὅποιον ὑποψιάζεται, ὅτι καὶ ἐξ αἰτίας τῶν κημάτων πράττει πολλὰς πολλά, ἢ εἰς αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀφιερῶθῃ εἰς ἕν ἰδανικόν, δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ εὐεργετῇ τοὺς ἄλλους; Ποῖον θὰ ἐκτιμῆσῃ καὶ θὰ θαυμάσῃ περισσότερο; Αὐτὸν ποὺ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ὑποπτεῖσθῇ διὰ τίποτε, ἢ αὐτὸν ποὺ θεωρεῖται ὑποδεέστερος καὶ τῶν δοῦλων; Διότι ὅπως ἀκριβῶς θὰν πρόκειται νὰ διαθέσῃ χρήματα D εἰς ἐκείνους ὑποκόουσι μᾶλλον, ἔτσι διατάσῃ καὶ νὰ προϊστανται ἐκείνοι.

8. Ἐάν δὲ θέλῃς δε μὴ ἐφαρμόσωμεν αὐτὰ εἰς ἄλλους, ἀλλ' εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸν κακοπαθήσαντα δε τὸν ὀδηγήσωμεν καὶ πρὸς τοῦτον καὶ πρὸς σέ, μᾶλλον δὲ δε πρὸς σε, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Ἐπειτα δε παρατηρήσωμεν ποῖος θὰ ἤμπορῆσῃ νὰ προνοήσῃ καλύτερα δι' αὐτόν. Καὶ πρῶτον δε φέρομεν αὐτὸν ποὺ ἐπιάθη τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους θεινά. Ἄς υποθέσωμεν ὅτι κάποιος ἔχει μοναχογενῆ, καὶ τὸν κάνει ἐπάνω εἰς τὸ ἦθος τῆς ἡλικίας του. Αὐτὸν ὅποτε δοῦλον, ὅποτε βασιλέα, ὅποτε κανεὶς ἄλλος θὰ ἤμπορῆσῃ νὰ τὸν ὑπελήσῃ, E ὅποτε θάνατος καὶ οὐ' διότι δὲν πρόκειται νὰ τοῦ δώσῃ κάτι παρόμοιον πρὸς αὐτὸ ποὺ ἔχει χάσει. Ἐάν ὅμως τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τὸν υἱὸν σου, κατ' ἀρκῆ καὶ ἀπὸ τὴν ὄψιν, καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα, καὶ ἀπὸ τὴν κατοικίαν θὰ τὸν κάμῃ νὰ ἐκπλαγῇ καὶ θὰ τὸν πείσῃ νὰ θεωρῇ τὰ ἀνθρώπινα μηδαμινά. Ἐπειτα δε καὶ με λόγια θὰ διαλόγῃ εὐκόλα τὸ νέφος τῆς λύτης. Ἄν ὅμως ἐπισκεφθῇ τὸ ἴδικόν σου σίτη θὰ ἀξήσῃ τὸ πένθος του. Διότι θὰν ἴδῃ τὸ σπῆ σου νὰ εἶναι ἀμψιλαγμένον ἀπὸ συμφορὰς, καὶ γεμάτο ἀπὸ εὐτυχίαν καὶ νὰ ἔχῃ κληρονόμιον, θὰ πονέσῃ περισσότερο. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅμως θὰ γίνῃ ἡμερτέροτος καὶ φιλοσοφώτερος. 70 A Διότι θὰν ἴδῃ τὸν υἱὸν σου νὰ περιφρονῇ τόσο μεγάλην περιουσίαν καὶ τόσην δόξαν καὶ λαμπρότητα, δὲν θὰ πονέσῃ τόσο πολὺ διὰ τὸν νεκρόν. Διότι πῶς θὰ τὸν πληγώσῃ τὸ ὅτι δὲν ἔχει κανένα κληρονόμιον τῆς περιουσίας του, θὰν ἴδῃ ἄλλον νὰ καταφρονῇ ἄλλα αὐτά; Καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφημένης ζωῆς λόγους εὐκολώτερα θὰ τοὺς ἀκούσῃ ἀπὸ ἐκείνων, διότι τοὺς ἐπαληθεύει ἐμπράκτως. Σὺ δέ, ἂν τολμήσῃς ν' ἀνοίξῃς καὶ μόνον τὸ στόμα σου, θὰ τὸν γεμίσῃς με πολλὴν στενοχωρίαν, ἐπειδὴ φιλοσοφεῖς διὰ ζῆνα κακά. Ἐκεῖνος ὅμως δι' ἐμπράκτου διδασκαλίας, θὰ τὸν πείσῃ εὐκόλα ὅτι ὁ θάνατος δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν ὕπνον· διότι δὲν

ὅ' ἀπαρτίθῃ πολλοὺς πατέρας, οἱ ὅποιοι ἐπάθον τὰ ἴδια με ἐκείνον, B ἀλλὰ θὰ δεῖξῃ τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἐφαρμόξῃ καθημερινῶς εἰς τὸ σῶμά του τὸν θάνατον, καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος πάντοτε διὰ τὸν θάνατον καὶ ἀφοῦ καταστήσῃ τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγους ἀξιοπύτους, ἔτσι θὰ τὸν ὀφῆσῃ νὰ φύγῃ ἀνακουφισμένον ἀπὸ τὸ πολὺ βάρος τοῦ πόνου. Καὶ ἀπὸ τοὺς συνδαιτυμένους καὶ προσκεκλημένους εἰς δεῖπνον, πολὺ περισσότερο οἱ λόγοι αὐτοῦ ὡς καὶ ἢ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογῇ των θὰ δημιουργήσῃ καλὴν διάθεσιν εἰς τὸν παθόντα. Καὶ αὐτὸν μὲν ἔτσι θὰ τὸν θεραπεύσῃ. Ἄς φεραμῆν ὅμως καὶ ἄλλον, ἂν ἐπαθῆμῃς, ὁ ὅποιος μετὰ μακροχρόνιον ἀσθένειαν ἔκασε τὸ φῶς του· εἰς τί θὰ ἤμπορούσες νὰ τὸν ὑπελήσῃς; Διότι ἐκεῖνος με τὸ νὰ δεικνύῃ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου φοβερόν, ἀφοῦ εἶναι κατάκλειστος εἰς μικρὸν οἰκίαν C καὶ σπεύδει πρὸς ἄλλο φῶς, ἐν σέσει πρὸς τὸ ὅποιον θεωρεῖ τὸ παρὸν φῶς μῆδαιμόν, θὰ τὸν διδάξῃ νὰ ὑποφέρῃ γενναίως τὴν συμφορὰν. Ἀλλὰ θὰ ἤμπορῆσῃ νὰ πείσῃ αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν νὰ φιλοσοφῇ; Καθόλου· ἀντιθέτως θὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ; διότι ἔχομεν συνηθίσαι νὰ παρατηρῶμεν με μεγαλύτεραν ὀδύνην τὰς ἰδικὰς μας συμφορὰς θὰν τὰς συγκρίνωμεν με τὰ ἀγαθὰ τῶν συνανθρώπων μας. Ὁ υἱὸς σου ὅμως καὶ αὐτοὺς εὐκολώτερα θὰ τοὺς ἐπιναφέρῃ. Ἀρῆνω κατὰ μέρος τὴν ἐκ τῶν προσευκῶν βοήθειαν, ποὺ εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερα ἄλλων αὐτῶν· τὴν ἀφήνω δέ, διότι τώρα ὁμιλῶ πρὸς σέ τὸν ὄπιστον. Ἐάν θέλῃς δέ νὰ ἐκτιμῶσαι διὰ τὸν υἱόν σου, καὶ δε καὶ καταφρονῆσαι (διότι εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπιθυμῆς σφοδρῶς καὶ αὐτὰ) δὲν γνωρίζω, με ποῖον ἄλλον τρόπον θὰ τὸ ἐπιτύχῃς, D παρὸ με τὸ νὰ ὑποκτούσῃς παιδί, ποὺ νὰ ὑπερβαίῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ νὰ διαλύμῃ εἰς ἄλλην τὴν οἰκουμένην καὶ μαζί με τὴν εὐδοκίμησιν αὐτὴν νὰ μὴ ἔχῃ ἐπὶ πλέον κανένα ἐκθρόν. Διότι ἐάν ἦτο εἰς ἐκείνην τὴν ἐξουσίαν, εἰς πολλοὺς μὲν θὰ ἦτο σεβαστός, εἰς πολλοὺς ὅμως καὶ μισητός· ἐδῶ ὅμως, δεῖν δεοὶ τὸν ἐκτιμῶν, τὸ κάνουν αὐτὰ με μεγίστην εὐχαρίστησιν. Διότι, ἐάν μερκοὶ κατώτεροι καὶ κατώγενοι ἀπὸ γονεῖς κατώτερος, κωρικοὺς καὶ χειροτέχνους, ἀφοῦ προσῆλθον εἰς τὸν μενακισμὸν, ἔγιναν τόσο σεβαστοὶ εἰς ἄλλους, ὥστε κανεὶς ἀπ' ὅσους εὐρίσκονται εἰς ὑψηλὰ ἐξώματα νὰ μὴ ἐντρέπεται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸ ἡουραστήριον αὐτῶν, καὶ νὰ συνομιλήσῃ καὶ νὰ συμπόγῃ μετ' αὐτῶν. E ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀνημετηπῆκουν ἐνοικῶ θῶν νὰ ἐπήλθουσιν μέγαν ἀγαθὰ, ὅπως πράγματι εἶναι μέγαν, πολὺ περισσότερον θὰ κάμουν τοῦτο, θὰν τὸν ἴδουσιν, ἐνῶ κατάγεται ἀπὸ λαμπρὸν γένος, με μεγάλην περιουσίαν καὶ με τόσοσ προ-

πικράς, να στρέφεται προς την ἀρετήν αὐτήν. Ὡστε αὐτὸ διὰ τὸ ὁπίσθον πενήθει, τὸ δὲ δηλαδὴ ἐγκατέλειπε τόσα ἀγαθὰ καὶ ἐπρωτήησε ἑατέϊνα, αὐτὸ εἶναι, ποῦ περισσότερον ἀπ' ὅλα τὸν καθιστῆ ἑπαυκτικόν, καὶ καταπίθει δαίους νὰ τὸν ἀκούσῃ ὡς ἀνθρώπον ἄλλ' ὡς ἄγγελον. 71 Α Διότι δὲν πρόκειται νὰ ὑπονοήσουν αὐτὰ ποῦ ὑποψιάζονται περὶ τῶν ἄλλων, ὅτι δηλοδὴ ἐπειδὴ διῆθεν ἀγαπᾷ τὴν δόξαν καὶ ἐπιθυμεῖ πλοῦτη, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιτελῆ καταγινῆν νὰ γίνῃ λαμπρός, δι' αὐτὰ ἐξέλεξε αὐτὴν τὴν ὁδόν διότι, ἐάν αὐτὰ λεγόμενα περὶ τῶν ἄλλων εἶναι ψευδῆ καὶ συκοφαντικά, διὰ τὸ ἰδικόν σου παιδί, οὔτε κἀν ὑποψία θὰ δημιουργηθῆ.

9. Καὶ μὴ νομίσης φυσικὰ ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν μόνον ὅταν ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐξουσίαν εὐσεβεῖς βασιλεῖς, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀλλάξῃ κείρας ἢ ἐξουσία καὶ ἀνέλθουν εἰς αὐτὴν ἄπιστοι, καὶ τότε ἀκόμη θὰ ἔξῃ μεγαλυτέραν λοιπρότητα ὁ υἱός σου. Διότι δὲν συμβαίνουν εἰς ἡμᾶς, αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν εἰς τοὺς εὐδωλοτάτους, οὔτε ἀκολουθεῖ ὑποδειξέει ἐξουσιαζόντων, ἀλλ' εἶναι στερωμένους εἰς τὴν ἰδικὴν του δύναμιν. Β καὶ τότε διακρίνεται περισσότερο, ὅταν περισσότερον πολεμῆται. Καὶ ὁ στρατιώτης ἄλλωστε εἶναι μὲν ὁ ἐνδοξος καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὅμως καθίσταται ἐνδοξότερος ὅταν γίνῃ πόλεμος. Ὡστε καὶ ἐάν ἐξουσιάζουν εὐδωλοτάτοι, θὰ κείρῃ τῆς ἰδίας, καὶ μεγαλυτέρας τιμῆς. Διότι αὐτοὶ ποῦ ἐσέθεντο τότε τὸν υἱόν σου, ποῦ περισσότερον θὰ τὸ κέρουν αὐτὸ, ὅταν τὸν ἰδοῦν ἐτοιμασμένον, καὶ διαθέτοντα περισσότερον θάρρος, καὶ ἔχοντα πολλὰς εὐκαιρίας τῆς καλῆς φήμης.

Θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν καὶ αὐτὰ ποῦ οὐ ἀφοροῦν, ἢ εἶναι περιττὸν τοῦτο; Διότι αὐτὸς ποῦ εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλους τόσο ἡμερος καὶ πρῶτος, ὥστε νὰ μὴ διῆ ἀφορμὰς εἰς κανένα, θὰ περιβάλλῃ μὲ πολλὴν περισσότεραν τιμὴν τὸν πατέρα του, καὶ θὰ τὸν ὑπηρετήσῃ ποῦ περισσότερον. Γ παρὰ ἐάν ἀνήρκετο εἰς κοσμικὴν ἐξουσίαν. Διότι ἐάν ἀνήρκετο εἰς μέγα ἀξίωμα, εἶναι ἀγνωστον ἂν δὲν ἐπιρόκειτο νὰ περικρονήσῃ τὸν πατέρα του· ἴσως ὅμως, ἐξέλεξε ζωὴν ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας μὲ τὸ νὰ εἶναι βασιλικώτερος καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα θὰ εἶναι ἀπὸ δαίους περισσότερον ταπεινός πρὸς σέ. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ἰδικὴ μας φιλοσοφία· τὰ θεωρούμενα ἀντίθετα, δηλαδὴ τὴν μετριοφροσύνην καὶ τὸ ὕψος συγκεντρώνει εἰς μίαν ψυχὴν. Καὶ τότε μὲν, ἐπειδὴ θὰ ἐπιβῆται πέρα πολλὰ τὰ κρήματα, θὰ πρὸκαριστέτω μάλλον διὰ τὸν θάνατόν σου, ἴσως ὅμως εὐκαιρεῖ νὰ παρατεθῆ ἐπὶ πολλὴ ἡ ζωὴ σου, ὥστε καὶ εἰς αὐτὸν νὰ δοθῶν ἐξ αἰτίας τούτου λαμπροὶ στέφανοι. Διότι δὲν εἶναι μικρὴ ἡ ἀντομοθῆ ποῦ δίδεται εἰς τοὺς τι-

μῶντας τοὺς γονεῖς των, D ἔχομεν δὲ τὴν ἐντολήν νὰ τοὺς θεωρῶμεν ὡς ἀθένητας, καὶ νὰ τοὺς ὑπηρετῶμεν καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων, ὅταν βεβαίως δὲν παραμελοῦνται τὸ τῆς εὐσεβείας. Διότι, λέγει, τί θὰ τοὺς ἀνταποδώσῃ, ἰσάξιον τῶν ἰδικῶν των προσφορῶν; Νὰ καταλάβῃς λοιπὸν, ὅτι αὐτὸς ποῦ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πληροῖται πρὸς τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, καὶ αὐτὸ τὸ καλὸν θὰ τὸ διαφυλάξῃ μὲ ὑπερβάλλοντα ζῆλον. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ ν' ἀποθάνῃ κάρην τῆς ἰδικῆς σου ζωῆς, δὲν θὰ παραιτηθῆ νὰ τὸ κέρῃ, διότι σὲ ὑπηρετεῖ καὶ σὲ τρεῖς ὅχι μόνον, λέγω, ἐξ αἰτίας τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἀλλὰ πρὶν ἀπ' ὅλα τοῦ Θεοῦ, κάρην τοῦ ὁπίσου περιεφρόνησε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. E

Ὅταν λοιπὸν καὶ περισσότερον τμήσημος εἶναι τώρα, καὶ πλουσιώτερος καὶ δυνατώτερος καὶ πλεόν ἐλεύθερος, καὶ παρὰ ἀφοσιωμένος εἰς σέ, παρὰ προηγουμένως μὲ τὸν τόσον μεγάλον νοῦν, πῆς μου, διατι θρηνεῖς; Μήπως διότι δὲν τρέμεις κυθημερινῶς μὴ τυκὸν σκοτωθῆ εἰς τὸν πόλεμον, μὴ τυκὸν συγκρουθῆ μὲ τὸν βασιλέα, μὴ τυκὸν περιέλθῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν συστρατιωτῶν του; Ἡ μήπως ὅχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ δὲν φοβοῦνται οἱ πατέρες τῶν ἐπαφανῶν υἱῶν; 72 Α Διότι ὅπως αὐτοὶ ποῦ ἀφήνουν εἰς ἓνα ὑψηλὸν μέρος ἓνα παιδί καταπέζονται ἀπὸ τὸν τρόπον μήπως πέσῃ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποῦ ὀδηγοῦν τοὺς υἱούς των εἰς μέγала ἀξιώματα. Ἀλλὰ ἔκει καὶ κάποιαν ἡσδὸν ἢ ζῶνῃ τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἡ χλαμὶς καὶ ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος. Καὶ ἐπὶ πόσας ἡμέρας θὰ διαρκέσουν αὐτὰ, πῆς μου; Μήπως μέχρι τριῶντα, ἑκατόν, ἢ διπλάσιος τούτων; Καὶ τί θὰ συμβῆ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ; Δὲν παρέρχονται ἄλλα ἑκείνα ὡσὸν τὸ δνειρον, ὅπως ὁ μῦθος καὶ ὡσὸν σκαῖ; Τώρα ὅμως αὐτὸς θὰ τριῖται μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του, μάλλον δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατον, καὶ ποῦ περισσότερον, τότε, καὶ κανεὶς δὲν θὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, διότι εἶναι διαλεγμένος ὅχι ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν ἀρετήν. B

Θὰ ἤθελες βεβαίως νὰ φορῆ πολυτελεῖ ἐνδύματα καὶ νὰ παρατηρῆ καθήμενος ἐπὶ ἵππου, καὶ νὰ ἔξῃ πλήθος ὑπηρετῶν καὶ νὰ διατρέφῃ παράσιτα καὶ κόλακας. Διατί θὰ τὸ ἤθελες αὐτὰ; Δὲν θὰ τὰ ἤθελες διὰ νὰ τοῦ δημιουργήσῃς εὐκαρίστην δι' ὅλων αὐτῶν; Ἄν λοιπὸν τὸν ἀκούσῃς νὰ λέγῃ (διότι ἴσως δὲν πεισθῆς εἰς ἡμᾶς) ὅτι ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτοὺς ποῦ ἴσων μέσα εἰς πολυτέλειαν, πορνείας, μουσικῆν, παράσιτα καὶ κόλακας καὶ εἰς τὴν λοιπὴν νωθρότητα, αὐτὸς θεωρεῖ τὴν ζωὴν αὐτὴν τόσον περισσότερον εὐκαρίστην, ὥστε θὰ προτιμῶσε νὰ ἀποθάνῃ μυριάκις, ἐάν τὸν διέτασσε κανεὶς ν' ἀρήσῃ αὐτὴν τὴν εὐκαρίστην ζωὴν καὶ νὰ μεταπηδῆ-

ση πρὸς ἐκείνην, **C** τί θὰ εἴπῃς ἐναντι αὐτῶν; Δὲν γνωρίζεις πόσον ἡδονὴν προσφέρει ἡ ἀμέριμος ζωὴ; Ἴσως δὲ καὶ κανεὶς ἄλλος ἀνθρώπος δὲν τὴν γνωρίζει, ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐγείσθη τὴν ζωὴν αὐτὴν ἀλοκάβαρον. Ὅταν ὄμως εἶναι παροῦσα καὶ ἡ λαμπρότης, καὶ συννενοῦνται τὰ ἀμυγῆ αὐτά, δηλαδὴ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐδοκίμια, ποῖα ζωὴ θὰ ἦτο καλύτερα ἀπὸ αὐτήν; Ἄλλὰ διατὶ τὰ λέγεις αὐτὰ εἰς ἐμέ, λέγει, ὁ ὁποῖός εἰμαι ἀφιλοσόφητος; Διατὶ ὄμως καὶ σὺ ἐμποδίζεις τὸν υἱόν σου νὰ πλησιάσῃ τὴν φιλοσοφίαν αὐτήν; Εἶναι ἀρκετὸν νὰ σταματήσῃ εἰς ἐσένα τὸ κακόν. Δὲν νομίζεις ὅτι εἶναι μεγάλη ζημία, τὸ ὅτι, ἐνῶ ἔχετε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας, κωφίς εἰς τὴν νεανικὴν σας ἡλικίαν νὰ ἔχετε κάμει τίποτε καλόν, παρουσιάζετε ἐμπόδια καὶ εἰς τὰ γηρατειά; Ἀληθῶς, λέγει, ἐμποδίζομεν τοῦτο, **D** ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ νεότης μᾶς ἐκάρτισε πολλὰ ἀγαθὰ. Ποῖα μεγάλα ἀγαθὰ; Δείξε μου ἕνα γέροντα, ποῦ νὰ ἔχῃ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἀγαθὰ. Διότι, ἐάν τὸ εἶχε αὐτά, καὶ εἶχαν παρορνεῖν διαρκῆ, δὲν θὰ ἐβρηνθοῦσαν ὡσάν νὰ μὴ εἶχε τίποτε ἀπ' ἅλα αὐτὰ ἐάν δὲ ἐπέταξαν καὶ ἐπαράνθησαν, πῶς εἶναι μεγάλα αὐτά, ποῦ τόσον γρήγορα χάνονται; Ὅμως αὐτὸ δὲν θὰ τὸ πάθῃ ὁ υἱός σου, ἀλλ' ἐάν κάποτε φθάσῃ εἰς βαθὺ γῆρας, δὲν θὰ τὸν ἴδῃς νὰ δυσφορῆ δι' αὐτά, ὅπως κάμετε ἐσεῖς, ἀλλὰ νὰ χαίρῃται καὶ νὰ λαμπρύνεται καὶ νὰ ἀγάλῃται, διότι τὰ ἰδικὰ του ἀγαθὰ τότε ἀσπάζουν περισσότερο. Ὁ ἰσικὸς σας ὄμως πλοῦτος, καὶ ἂν ἔχῃ μύρια ἀγαθὰ, **E** περιορίζεται εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν. Εἰς αὐτὸν ὄμως δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἀλλὰ διατηρεῖται καὶ εἰς τὰ γηρατειά, καὶ τὸν ἀκολουθεῖ, καὶ μετὰ τὸν θάνατον. Ἐξ αἰτίας αὐτῶν, σεῖς μὲν, βλέποντες ὅτι ἀυξάνει ἡ παρουσία σας κατὰ τὸ γῆρας, καὶ ὅτι ἔχετε πολλὰς εὐκαιρίας δόξης καὶ καλοζωίας, ἐνοκλεῖσθε, ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκεῖ ἡ ἡλικία σας διὰ νὰ τὰ ἀπολαύσῃ. Δι' αὐτὸ καὶ ὅσα καταλαμβάνει φρίκη πρὸ τοῦ θανάτου, καὶ ὀμολογεῖτε ὅτι εἶσθε οἱ πλέον ἀεολύπητοι ὄλων, τότε μάλιστα, ὅταν εὐτυχῆτε. Ἐκεῖνος ὄμως τότε θὰ ἀναπαυθῆ περισσότερο, διὰν γηρῶσῃ, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ ἀνυπόμονα νὰ φθάσῃ εἰς ἡμῶν, **79 A** καὶ ἔχει νεότητα πάντοτε ἀκριβαῖα ἢ ὅποια οὐδέποτε σπεύδει πρὸς τὰ γηρατειά. Σὺ ὄμως ἐπιθυμοῦσες νὰ ἔχῃ ὁ υἱός σου τέτοιαν καλοζωίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν κλιμάδας φορὰς θὰ μετενόει καὶ θὰ ἐπονοῖσε φθάνων εἰς τὸ γῆρας. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ συμβῆ, οὔτε οἱ ἐκείνοι μᾶς νὰ ζήσουν τέτοιαν καλοπέρασιν. Καὶ διατὶ ἀναφέρω τὰ γηρατειά; Διότι καὶ ἐντὸς μῆος ἡμέρας χάνεται ἡ ἡδονὴ ἐκείνη, μᾶλλον δέ, ὅχι ἐντὸς μῆος ἡμέρας ἢ μῆος ὥρας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐλαχίστην χρονικὴν στιγμήν. Διότι, τί εἶναι ἡ ἡδονή; Δὲν εἶναι ἡ γαστριμαργία καὶ ἡ παράθεσις συβαρι-

κῶν γευμάτων καὶ ἡ συνεύρεσις μετ' ἀφαιρίας γυναίκας, ὅπως ἀκριβῶς οἱ κῆφοι, ποῦ κυλῶνται εἰς τὸν θούρκον;

10. B Ἄλλὰ δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἀμλησάμεν δι' αὐτὸ ἀκόμη. Ἄς ἐξετάσωμεν προηγουμένως τὴν ἡδονὴν, μήπως εἶναι πρᾶγμα ἀνακρελῆς καὶ μηδαμνόν, καὶ ἂν θέλῃς πρῶτον, αὐτὴν ποῦ φαίνεται νὰ εἶναι περισσότερον γλυκεία, δηλαδὴ τὴν ἡδονὴν τῆς λαίμαργίας. Δείξε μου λοιπὸν τὴν διάρκειάν της, καὶ πόσον μέρος τῆς ἡμέρας θὰ ἤδύνατο νὰ μᾶς κατέχῃ; Τόσον, ὅσον οὔτε ἡμπορεῖ νὰ ἰδῶθῃ καλά-καλά. Διότι μόνος κανεὶς κορτάση, σβύνει καὶ ἡ ἡδονή, μάλιστα δὲ πρὸ τοῦ κορεσμοῦ περὶ γρηγορώτερα ἀπὸ ἄνεμον καὶ ἐξαφανίζεται πλησίον τοῦ φάρυγγος, καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ συγκαταβῆ ὅτε μετὰ τὰς τροφάς. Διότι μόνος περὶ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, συγκρόνας κάνει καὶ τὴν ἰσχύν της. Καὶ ἀποσπαιῶν τὰ ὑπόλοιπα κακὰ καὶ δσπν τρακυμῖαν προέρχεται ἀπὸ τὴν καλοπέρασιν αὐτήν. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀπέχει ἀπὸ τὴν λαίμαργίαν, δὲν εἶναι μόνον περισσότερον εὐχαριστήμενος, ἀλλὰ καὶ ἐλαφρότερος, **C** καὶ εἰς καλύτεραν ψυχικὴν κατάστασιν ἀπὸ τὸν παρακορτοσθέντα ἐκ τοῦ κορεσμοῦ. Διότι λέγει: «Ἵπνος ὑγείας ἐν σιλάγκων μετρίῳ» (Ἐκκλ. 34, 24). Διατὶ πρέπει νὰ ἀμλοῦμεν διὰ τὰς ὁσθενείας, τὰς ἀφείας, τὰς συμφοράς καὶ τὰ ὀκοπα ἔξοδα; Πόσοι ἀφορμαί, πόσοι ἐπιβουλαί, πόσοι ὄβρεις δὲν προέρχονται ἀπὸ τὰ συμπτώσια αὐτά; Ἄλλὰ μήπως τὸ νὰ σκετίζεται κανεὶς μετ' ἐπεφθαρμένους γυναίκας εἶναι εὐχάριστον; Καὶ τί εἴβους ἡδονὴ θὰ ἦτο αὐτή, μετ' ὅσον ἐντροπήν; Καὶ μάλιστα ἂς μὴ ἐξετάσωμεν ἐδῶ τώρα τὰς μεταξὺ τῶν ἐροσῶν φιλόνηκίας, ὅτε τὰς μεταξὺ τῶν ὄντερασῶν συγκρούσεις, ὅτε τὰς κατηγορίας: Ἐστω ὅτι κάποιος ἀπολαμβάνει τὴν ἀελέγειαν ἐκείνην ἀνεμυοδίστως **D** καὶ δὲν ἔχει ἀντεραστήν, ὅτε περιφρονεῖται ὑπὸ τῆς ἐριμῆνης καὶ ἐξοδεύει τὰ χρήματα ὡσάν νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ πηγῆν, ἂν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν συγκρόνας νὰ συμβαίνουν ὄλα αὐτὰ κάπου, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη, αὐτὸς ποῦ δὲν πρόκειται νὰ ἔχῃ ἀντεραστήν, νὰ σπισαλήσῃ ὄλην τὴν περιουσίαν του, ὑπερισχῶν μετ' τὴν φιλοδοξίαν του ὄλων τῶν ὄλλων, ὁ μὴ θέλων νὰ κινδυνεύῃ νὰ περιφρονηθῆ ἀπὸ τὴν πόρνην καὶ νὰ ἐξευτελίξῃται ἐκ νέου. Ὅμως ἔστω ὅτι δὲν συμβαίνει τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ὄλα τοῦ ἔρχονται βολικά ποῦ ἡμπορεῖς νὰ μᾶς δείξῃς τὴν ἡδονὴν αὐτήν; Διότι ὅτε καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνεύρεσως φαίνεται, **E** ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει πραγματοποιήσει τὴν συνεύρεσιν ταύτην, καὶ τὴν ἡδονὴν ἐσβυσε, αὐτὸς δὲ ποῦ εὐρίσκειται εἰς τὴν στιγμήν τῆς ἐπαφῆς, δὲν εὐρίσκειται εἰς ἡδονήν, ἀλλ' εἰς σύγχυον καὶ ταραχὴν καὶ ὀστρον καὶ πολλὴν ἀταξίαν καὶ σει-

αμόν. Ὅμως ἡ ἰδική μας ἡδονὴ δὲν εἶναι τέτοια —μὴ γένοιο— ἀλλὰ διατηρεῖ πάντοτε ἡμερον τὴν ψυχὴν καὶ σὺβερμίαν ταρακῆν ἢ ἀταξίαν ἐπιφέρει, ἀλλὰ μίαν καθαρὰν καὶ εὐλακρινὴν καὶ ἐνδοξὸν εὐφροσύνην χωρὶς τέλος, πολὺ ἰσχυροτέραν καὶ σφοδροτέραν τῆς ἰδικῆς σας.⁷⁴ Ἄ Πράγματι εἶναι γλυκυτέρα ἡ ἡδονὴ αὐτὴ ὅσπερ τὴν ἰδικὴν σας εἶναι ἀρκετὸς ὁ φόβος διὰ τὴν ἀπομακρότην. Διότι ἐάν ἐκδώσῃ διατάγματα ὁ βασιλεὺς, ποῦ νὰ ἀπειλοῦν μὲ θάνατον, οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἡδονὴν αὐτῆν, ἐνθ' ἕκεινην, καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιφέρει κανεὶς κιλιόδας θανατώσεις, δὲν θὰ πεσοῦν νὰ τὴν περιφρονήσουν, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ περιγελασθῶν τὸσον ἀθηντικωτέρα καὶ γλυκυτέρα εἶναι αὕτη ἀπὸ ἕκεινην, ὥστε οὕτε σύγκρισις θὰ ἡδύναται νὰ γίνῃ πρὸς ἕκεινην. Μὴ κακολογεῖς δὲ τὸν υἱὸν σου, ποῦ μεταβῆναι ἀπὸ τὰ μάτια ἀγαθὰ, ποῦ μᾶλλον εἶναι ἀνίστακτα, εἰς τὰ ὑπάρχοντα καὶ μόνυμα ἀγαθὰ, ὅσπερ νὰ θρηνηθῆς τὸν ἀδικημάριστον, ἀλλὰ αὐτὸν ποῦ δὲν τὸν ὁμοιάζει, καὶ σφρατίζεται εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ἄλλοτε ἔμπροσ καὶ ἄλλοτε ὀπίσσω. Β Καὶ διὰ τὴν ἀνακεφαλαίωσιν λοιπὸν ἂν καὶ εὐδοκίᾳ θεοαίως ἄριστος καὶ εὐδοκιάτῃς, ὅμως θὰ παραδειχθῆς αὐτὸν τὸν λόγον. Ἀκούεις θεοαίως νὰ γίνεταί λόγος περὶ Κικωνῶν⁷⁵ καὶ Πυριφλεγέθωντων⁷⁶ ποταμῶν καὶ περὶ τοῦ ὕδατος τῆς Στυγῆς⁷⁷ καὶ περὶ τοῦ Ταρτάρου,⁷⁸ ποῦ ἀπέκει τόσον ἀπὸ τὴν γῆν, ὅσον αὐτὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ διὰ πολλοὺς τρόπους τιμαριῶν. Διότι, ἂν καὶ δὲν ἡδυνήθησαν ὅπως εἶναι πραγματικῶς νὰ τὰ ἐκφράσων οἱ Ἕλληνας, καθ' ὅσον ἀφωμύθησαν ἀπὸ διαλογισμοὺς ἰδίους καὶ παρανοήσεις τῶν ἰδικῶν μας πραγμάτων, ἀλλ' ὅμως ἐοικημάτισαν κάποια εἰκόνα μελλούσης κρίσεως. Καὶ θὰ εὐθρῆς νὰ φιλοσοφοῦν περὶ τῶν δοξασιῶν αὐτῶν καὶ ποιητῶν καὶ φιλόσοφοι καὶ ρήτορες. Πληροφορεῖσθε θεοαίως καὶ περὶ Ἡλίου καὶ περὶ

11. Κικωνίως ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὁ ποταμὸς τῶν θρηνητων, σημαίνει θρήνος, ὄδυρος, κρημνὴ ἀπογνώσεως.

12. Πυριφλεγέθων εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Ἄδου, τοῦ ἑποιοῦ τὰ θάνατα ἦσαν περιελεγῆ κατὰ τὰ μυθολογούμενα.

13. Στυγὴ ποταμὸς, ἡ κατὰ τὴν ἐχολαστήν τοῦ Ὁμήρου κρημνὴ ἐν Ἄιδου, εἰς τὴν ἄρχίζοντο οἱ θεοὶ καὶ Ὁμήρου τοὺς φρικωδέστατους ὄρκους τῶν.

14. Τάρταρος ἔσσορος σκοτεινὴ, τόπος καθάρσεως τοῦ Κρόνου καὶ τῶν Τιτάνων. Ἐπίσης, Τάρταρος ἐκαλεῖτο ἡ ὁ κάτω κλίμας καθόλου συνανόμενος τῆ Ἄδη, ἡ ὁ τόπος τῶν κολαζομένων, δηλαδὴ ἡ κόλασις.

15. Ἡλιότιν πεδίον ἢ Ἡλιότιν πεδία. Τόπος εἰς τὸν ὅπου, ὅπως τυχόντες ἔπειτατο εὐνοίας τῶν θεῶν ἀπὸ τῶν ἐκεῖ ἔνευ θανάτου καὶ ἔξιν μακάρια ἀπὸ τὴν καθάρτησιν τοῦ Γαδάρωνος. Ὁ Ὁμήρος τοποθετεῖ ταῦτα εἰς τὸ θεομικτὸν ἔκρον τῆς γῆς, πλησίον τοῦ Ἐκενοῦ. Τοῦ Ἡσίοου καὶ

νήσαν μακάρων⁷⁹ καὶ λευθαδῶν καὶ μυρτιῶν καὶ δροσερῆς σφύρας C καὶ περὶ πολλῆς εὐδοκίας καὶ ἀμείνων κορευτῶν, ποῦ ζῶν ἕκει καὶ εἶναι ἐνδεδιμημένοι μὲ λευκὴν σταλὴν, ποῦ κορεύουν καὶ ψάλλουν ὠριμμένους ὄρνους, καὶ ὅτι γενναίως ὑπάρχει ἀνταπόδοσις διὰ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς μετὰ τὸν θάνατον. Πῶς λοιπὸν νομίζεις ὅτι ζῶν μὲ τὰς αὐτὰς ἐκτιμήσεις καὶ οἱ καλοὶ καὶ οἱ κακοὶ; Μήπως αὐτοὶ ποῦ διαστρέφουν ταῦτα καὶ ἂν ἀκόμη χωρὶς θάνατον περνοῦν τὴν ζωὴν τῶν, δὲν ὀδηγοῦνται ὡσὺν ἀπὸ κάποιαν μίστιγα, τὴν συνείδησαν, καὶ τὴν ἀναμονὴν τῶν βασάνων, ποῦ πρόκειται νὰ ὀπισθοῦν, D οἱ δὲ καλοὶ, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποφέρουν μύρια θάνατα, κατὰ τὸν Πίνδαρον, ἔχουν ἐλπίδα τροφῶν τῶν υἱῶν, ποῦ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἀκόμωσθαι τὰ παρόντα θάνατα; Ἔσπερ καὶ ἄς πρὸς αὐτὸ εἶναι ἀντιτέρα ἡ ἡδονὴ ἕκεινη. Διότι εἶναι πολὺ καλύτερον νὰ ἀρχίζῃ κανεὶς ἀπὸ προσκαίρους πόνους καὶ νὰ καταλήγῃ εἰς αἰώνιον ἀνάπαυσιν, παρὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ συντόμως τὰ θεωρούμενα ὡς τὰ πλέον εὐκάριστα καὶ νὰ καταλήγῃ εἰς τὰ μικρότερα καὶ πῶ ἀνυπόφορα κακὰ. Καὶ εἴταν μάλιστα μαζὶ μὲ αὐτὴ γίνῃ παραδεικτὸν ὅτι καὶ ἔδω ἀκόμη ὁ θίος αὐτὸς εἶναι γλυκύτερος, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάραιεν ἔτι αὐτὸς, ποῦ εἶπα διὰν ἀρχισα, δηλαδὴ νὰ λυσιπέθετα αὐτοὺς ποῦ θρηνοῦν διὰ τὰ τοιαῦτα ἀγαθὰ; E Ὅμως εἰς τὸν υἱὸν σου δὲν τριπλάζει θρήνος, ἀλλὰ χειροκροτήματα καὶ στεφάνια, ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς τὴν ἡμερον ζωὴν καὶ εἰς τὸν γαλήνιον λιμένα. Ἀλλὰ σὲ κλεινάζουσι πολλοὶ πατέρες, ποῦ ἔχουν υἱοὺς προσκεκολλημένους εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ ἄλλοι δοκροῦσιν εἶναι σὲ ἰδοῦν καὶ ἄλλοι σὲ περιγελοῦν. Διότι ὅμως ἐσὺ καλύτερα δὲν τοὺς περιγελάς, καὶ δὲν τοὺς θρηνηεῖς; Ἄς μὴ σκεπταίμεθα δὲ αὐτὰ, δηλαδὴ, τὸ, ἐάν μὴς εἰρωνεύωνται, ἀλλὰ ἐάν δικαιολογημένως καὶ ὀρθῶς πράττουσι. ⁷⁹ A Καὶ ἐάν συμβαίῃ αὐτὸ, καὶ χωρὶς νὰ γελοῦν ἕκειναι ἡμεῖς ἂς δοκροῦμεν, ἐάν ὁμοῦ ἂς μακαρίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἂς θρηνοῦμεν δι' ἕκεινους, διότι εἶναι ἀθλιώτεροι ἔδων, καὶ διότι δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τοὺς μανιακοὺς. Διότι τὸ νὰ καταγελά κανεὶς αὐτὸ ποῦ εἶναι ἀξία ἐπαίνων καὶ στεφάνων εἶναι καρποκτηρικὸν τῶν μανιακῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν ποῦ ἔχουν τὴν ἴδιαν μὲ αὐτοὺς ἀσθένειαν. Διότι, πές μου, ἐάν σὲ ἐθαύμαζαν καὶ σὲ ἐπαίνουσαν ἔλοι ἐπειδὴ θὰ ἐκυριεύετο ὁ υἱός

⁷⁹ Ἡλιότιν πεδία ἔσιντο ἐν ταῖς τῶν Μακάρων νέσσις, ὅς καὶ ὁ Πίνδαρος παραδέχεται.

16. Μακάρων νήσοι ἄνταθα κατοκοῦν οἱ ἡρώες, οἵτινες ἐκαλοῦνται καὶ ἡμίθεοι, ἀνέκον δὲ οὗτοι κατὰ τὸν Ἡσίοον εἰς τὸ τρίτον γένος.

κατὰ πάντα πρὸς ἐκεῖνον, ἐκτός ἀπὸ τὴν περὶ τὸ θεῖον δοξάν, καὶ ὡς θρηνηθῆ ὁμοίως καὶ ὡς κυλιέται πρὸ τῶν ποδῶν δλων, καὶ ὡς ἐπικαλεῖται τὰ λευκά του μαλλιά καὶ τὸ γένος καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ ὡς λέγει ὅλα ἐκεῖνα, καὶ ὡς κινῆ τοὺς δικαστὰς μὲ ὁσπὴν ὁργὴν θέλει. Μᾶλλον δὲ ἐναντίον αὐτοῦ δὲν θὰ ἰσχύσῃ ἡ συνθησιμένη διὰ τοὺς ἀνθρώπους διδασκαλία τῆς δικῆς, διότι ἤκουσεν ὅσα ἐπιλοδοῦσθαι μεταξύ μας οἱ φησι-σθέντες ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνθρώποι, περὶ τοῦ φρικτοῦ καὶ φοβεροῦ δικαστηρίου, πὸ ὑπάρκει μετὰ τὴν ἐκ τῆς γῆς ἀναχώρησιν. **D** Καὶ πρέπει, πρὸ δλων τῶν ἄλλων, νὰ τοῦ ὑπενωθισομεν ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν καὶ τὸ πῦρ πὸ ρέει ὡσαν ποτάμι, καὶ τὴν φλόγα πὸ ποτὲ δὲν σθῆνει καὶ τὴν ἀκτίνα πὸ ἐξαφανίζεται, τὴν σελήνην πὸ χάνει τὸ φῶς, τὰ ὄστρα πὸ ἤπνουν, τοὺς οὐρανοὺς πὸ περιστρέφονται, τὰς δυνάμεις πὸ συγκλονίζονται καὶ τὴν γῆν πὸ παντοῦ ἐκτινάσσεται καὶ ἐκρήγνυται. Ἐπίσης νὰ ὑπενωθισομεν τὸν φοβερὸν καὶ συνεχῆ ἦχον τῶν σαλπῆγγων, τοὺς διασκόζοντας τὴν οἰκουμένην ἀγγέλους, τὰς καλιάδας πὸ παρίστανται, τὰς μυριάδας πὸ λειτουργοῦν, τὰ στρατεύματα πὸ ἐρχονται μὲ τὸν Ἰωάν τὸν κριτὴν. **E** τὸ λαμπρὸν σημεῖον πὸ προηγείται αὐτοῦ, τὸν θρόνον πὸ στήνεται, τὰ θεμέλια πὸ ἀνοίγονται, τὴν ἀπλησίαστον δόξαν, τὴν φοβερὰν καὶ φρικτὴν φωνὴν τοῦ δικαστοῦ, πὸ στέλνει ἄλλους μὲν εἰς τὸ πῦρ, πὸ ἐκεῖ ἐταμασθῆ διὰ τὸν διάβολον καὶ τὰ ὄργανά του, ἄλλους δὲ τοὺς κλείει τὴν θύραν μετὰ τὸν πῶλον ἀγῶνα τῆς παρθενίας. Καὶ τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ ἄλλους μὲν νὰ διατάσῃ νὰ δέσουν τὰ ζῶνια καὶ νὰ τὰ ρίψουν εἰς τὸ καμίνι, ἄλλους δὲ νὰ δέσουν μερικῶν ἄλλων τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια τῶν ὑποθῶγκων καὶ ἀφοῦ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ βαθύτατον σπῆτος νὰ τοὺς παραδώσουν εἰς τὸν ἀεράριον τριγῶν τῶν ὀδόντων. **77 A** Καὶ ἀκόμη διὰ δι' ἄλλον μὲν μόνον διὰ τοὺς ἀκολάστους ὀφθαλμοὺς, ἄλλον διὰ τὸν ἀσκαπον γέλυτα, ἄλλον δὲ διότι κατεδικάζει τὸν πλησίον αὐτοῦ χωρὶς ἐξέτασιν, ἄλλον διότι ἀπλῶς ἐκακολόγησεν χρησιμοποιεῖ πάρα πολὺ ἀσπῆρὰν καὶ φοβερὰν τὴν τιμωρίαν.

8 Ὅτι βεβαίως ὑπάρχει τιμωρία καὶ δι' αὐτὰ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πληροφορηθῆ ἀπὸ τὸν ἐπιβάλλοντα τὰ βασανιστήρια, ἐνῶ λέγει καὶ ἀπειλεῖ.

Πρὸς αὐτὸν τὸν δικαστὴν εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ ἀπέλθωμεν καὶ νὰ ἴσωμεν τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὅλα θὰ εἶναι γυμνά καὶ καταβεβλημένα, δὲν ἐννοῶ τὰς πράξεις καὶ τὰ λόγια μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς σκέψεις.

2. Πράγματι τότε θὰ φέρομεν φοβερὰς εὐθύνας δι' αὐτὰ, πὸ τῶρα θεωροῦνται ἀσῆμαντα. **B** Ἔτσι, ὁ κριτὴς μὲ

τὴν ἰδίαν λεπτομέρειαν ζητεῖ καὶ τὴν ἰσχύν μας καὶ τὴν τῶν πλησίον μας σωτηρίαν. Δι' αὐτὸ ὁ Παῦλος παντοῦ συμβουλεύει τὸν καθέναν νὰ μὴ ἐπιζητῆ μόνον τὴν ἰσχύν του, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ πλησίον σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ κατηγορεῖ σφοδρῶς τοὺς Κορινθίους, διότι δὲν ἐπρονόησαν καὶ δὲν ἐφρόνησαν διὰ τὸν πόρον, ἀλλὰ παρέδωκαν τὸ τραῦμα τοῦ ἐρεθισμένου. Καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτας γράφων ἔλεγεν: Ἐδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῆ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον» (Γαλ. 6, 1). Καὶ πρὸ αὐτῶν συμβουλεύει τοὺς Θεσσαλονικεῖς τὰ ἴδια ἀκροῦσθαι λέγων: Ἐῴστε παρακαλεῖτε εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε» (Α' Θεσ. 5, 11) καὶ πάλιν **C** ἐνουθετεῖτε τοὺς ἁπᾶτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν» (Α' Θεσ. 5, 14).

Διὰ νὰ μὴ λέγη λατὴν κανεὶς: Τί μ' ἐνδιαφέρουν οἱ ἄλλοι; Αὐτὸς πὸ κάνειτα ὡς κορβὴ, καὶ αὐτὸς πὸ σῴζεται ὡς σωθῆ: τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν μ' ἐνδιαφέρει! Ἐκεῖ προσταγὴν νὰ σκέπταμαι μόνον τὰ ἰδικά μου. Διὰ νὰ μὴ λέγη λατὴν κανεὶς αὐτὰ, ἐλέγχων τὴν θρησκείαν καὶ ἀπάνθρωπον ταύτην σκέψιν, τὴν ἀκόρυσε μὲ αὐτοὺς τοὺς νόμους, δίδων ἐντολήν νὰ παραβλέπωμεν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἰδικά μας, διὰ νὰ τακτοποιώμεν τὰ τῶν πλησίον, καὶ διατάσσει νὰ κυβερνᾷ παντοῦ ἡ λεπτομέρεια αὐτῆ τῆς ζωῆς.

Καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους γράφων, τοὺς παραγγέλλει νὰ φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν ἐντολήν αὐτήν. **D** ἐπιβάλλων τοὺς ἰσχυροὺς ὡς πατέρας τῶν ἀδυνάτων καὶ παρακινῶν αὐτοὺς νὰ μεριμνοῦν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἀλλὰ ἔδω μὲν τὰ λέγει αὐτὰ ὑπὸ τύπον προτροπῆς καὶ συμβουλῆς, ἄλλοι β-μως μὲ πολλὴν σφοδρότητα συγκλονίζει τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων. Διότι αὐτοὶ πὸ παρεμελοῦν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν, ἀμαρτάνουν ἐναντι τοῦ Ἰωάν τοῦ Χριστοῦ καὶ καταστρέφουν ἐκ θεμελίων τὸ οἰκοδόμημα.

Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν, **ὅσα ἀπ' ἑαυτοῦ**, ἀλλὰ τὸ ἔμαθεν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον. Ὁ Μονογενὴς δηλαδὴ υἱὸς τοῦ Θεοῦ θέλων νὰ διδάξῃ πᾶσαν ἀπαραίτητον εἶναι αὐτὸ τὸ χρέος, καὶ δι ὅσα δὲν θέλουν νὰ τὸ ἐπιτηρέωσιν θὰ ὑποστοῦν μεγάλας συμφορὰς, ἔλεγεν ἑ^{ος} ἐὰν σκανδαλίση ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, ἔσται ὡς κρεμασθῆ μύλος ὄνος περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντοσθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης» (Ματθ. 18, 6).

Αὐτὸς δὲ πὸ ἐπέστρεψε τὸ τάλαντον, διὸ διότι παρημέλησε τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά του, ἀλλ' ἐπειδὴ παρέβλεψε τὴν σωτηρίαν τῶν πλησίον τιμωρεῖται μὲ ἐκεῖνην τὴν τιμωρίαν. Ἔτσι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι τακτοποιημένον ὅλα ὅσα ἀφοροῦν

τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν, δὲν ἀπελούμεθα καθόλου, διότι αὐτὴ ἢ ἀμαρτία εἶναι ὀρεκτὴ νὰ μᾶς καταπόντισῃ εἰς τὸ πέλαγος τοῦ πυρός. Διότι, ἐὰν αὐτοὺς ποὺ δὲν ἠθέλησαν νὰ βοηθήσουν σωματικῶς τοὺς πληροὺς δὲν τοὺς κάλει καμμίαν ἠκαιο-
λογία, ⁷⁸ Α καὶ ὁκόμη ἂν ἔχουν ζήσει ἐν παρθενίᾳ θὰ ρι-
φθοῦν ἔξω ἀπὸ τὸν νυμφῶνα, αὐτοὺς ποὺ ἠαρέλειψε τὸ πλὴν σπουδαίτερον (διότι ἡ προσίασις τῆς ψυχῆς εἶναι πολὺ σπουδαίτερον), πῶς δὲν θὰ ὑποστῇ εὐλόγως ὅλας τὰς τιμα-
ρίας; Ἄλλωστε, ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ ἐξυπηρετῇ μόνον τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλ-
λους. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τοὺς πατοὺς ἄστερας φαρτείνους, θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι χρήσιμοι καὶ εἰς ἄλλους. Διότι ὁ ἀστήρ, ἐὰν ἐκράτιζε μόνον τὸν ἑαυ-
τὸν του, δὲν θὰ ἦτο ἀστήρ. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι χειρότεροι, λέγει, ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτραις, αὐτοὶ ποὺ ἀμελοῦν τοὺς πλη-
σίον, λέγων τὰ ἑξῆς: «Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οὐρανίων οὐ προνοεῖ, Ἐ τὴν πόσιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπί-
στου χειρῶν» (Α' Τιμ. 5, 8). Τί νομίζεις, ἐννοεῖ μὲ τὴν πρό-
νοιαν; Ἀρὰ γε τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν ζω-
ην; Ἐνῷ τοῦλάχιστον ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἐννοεῖ τὴν φρον-
τίδα τῆς ψυχῆς. Ἐὰν ἐσὺ ἀντιπαθέης, καὶ ἔτσι ἡ δόξα μου γνώμῃ θὰ σταθεροποιηθῇ καλύτερα. Διότι, ἐὰν τὰ λέγη αὐτὸ
περὶ τοῦ σώματος, καὶ εἰς αὐτὸν ποὺ δὲν δίδει τὴν ἐρήμει-
ρον αὐτῇ, τροφὴν ἐπεφύλαξε τέτοιαν τιμίαν, καὶ ἐπιεν
ὅτι εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν εἰδωλολάτρην, ποῦ θὰ σταθῇ
αὐτὸς ποὺ παραβλέπει τὸ σπουδαιότερον καὶ ἀναγκαϊότερον.

3. Ἐλα λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρ-
τίας μὲς C καὶ προσάρομεντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὡς ἀποδεί-
ξωμεν ὅτι ὑπεράνω ὄλων τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι ἡ παραμέ-
λησις τῶν παιδίων καὶ ἂν ἐγγίξῃ τὴν κορυφὴν τῆς κακίας. Εἶναι λοιπὸν πρῶτος βαθμὸς κακίας καὶ πονηρίας τὸ νὰ περι-
φρονῇ κανεὶς τοὺς φίλους. Καλύτερα ὅμως δε προκαρῆσαι-
μεν τὸν λόγον μας πρὸς κάποιον. Διότι αὐτὸ δὲν γνωρίζω, πῶς
δηλαδὴ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸ λησμονήσω ὅτι ὁ προηγούμενος
νόμος, ποὺ ἐδόθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους, δὲν ἐπιτρέπει νὰ πα-
ραβλέπωνται οὔτε τὰ ὑποσῦγια τῶν ἐκθρῶν, οὔτε δταν ἔχουν
πέσει, οὔτε δταν ἔχουν καθῆ, ἀλλὰ διατάσσει τὰ μὲν νὰ ὀδη-
γοῦνται πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν, τὰ δὲ νὰ σηκώνονται. Ὑ-
πάρκει λοιπὸν πρῶτος βαθμὸς τῆς κακίας καὶ τῆς σκληρότη-
τος, ποὺ ἀρᾶζει ἐκ τῶν κάτω, τὸ νὰ παραβλέπῃ κανεὶς τὰ
ζῶα καὶ τὰ θρέμματα δταν ὑπερέρουν. Ἦ δευτέρος δὲ ὑστερα
ἀπὸ ἐκεῖνον ὑψηλότερος εἶναι τὸ νὰ παραμελῇ κανεὶς τοὺς
ἐκθρούς. Διότι, ὅσον ἀνώτερος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ εἶ-
γον ζῶον, τόσο μεγαλύτερα εἶναι αὐτὴ ἡ ἀμαρτία ἀπὸ ἐκεί-

νην. Τρίτος δὲ ὑστερα ἀπὸ αὐτὸν εἶναι τὸ νὰ περιφρονῇ κα-
νεὶς τοὺς ἀδελφούς καὶ ἂν ὁκόμη εἶναι ἀγνωστοὶ μεταξύ τῶν
τέταρτος, τὸ νὰ παραβλέπῃ κανεὶς τοὺς συγγενεὶς, κέρματος,
τὸ νὰ καταφρονῶμεν οὐ μόνον τὸ φερόντων ὄμοια, ἀλλὰ καὶ
τὴν ψυχὴν. ἔκτος, δταν παραμελῶμεν οὐ μόνον τοὺς συγγε-
νεῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά ποὺ ἐκαρτεῖρονται· ἔβδομος, δταν
οὔτε ἄλλους ἐπρίσκωμεν διὰ νὰ φροντίσουν ὄχιδος, δταν,
ἐνῷ θέλουν γίνου τιν νὰ τὸ κάμουν αὐτοί, ἡμεῖς τοὺς ἐμπο-
δίζομεν καὶ τοὺς ἀποτρέπομεν. Ἐ καὶ ἔνατος, δταν οὐ μόν-
ον ἐμποδίζομεν, ἀλλὰ καὶ καταπαλομεῖμεν. Ὅποτε, ἐὰν εἰς
τὸν πρῶτον, καὶ τὸν δευτέρον καὶ τὸν τρίτον βαθμὸν κακίας
ἐκφυλάσσεται τόσο μεγάλη τιμωρία, εἰς αὐτὸν ποὺ ἐκεῖ
ἀνέλθει εἰς ὄλους αὐτούς, εἰς αὐτὸν λοιπὸν τῶν ἰδίων οὐς,
ποὺ εἶναι ἔνατος ὑστερα ἀπὸ ἐκεῖνον, ποῦ τιμωρία ἐπιφύ-
λασσεται; Μᾶλλον δὲ οὐ μόνον ἔνατον, οὔτε δέκατον, ἀλλὰ
καὶ ἐνδέκατον ἂν τὸν ἀνώμαζε κανεὶς δὲν θὰ ἔκανε λά-
θος. ⁷⁹ Α

Τί συμβαίνει λοιπὸν; Τὸ ὅτι οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν φύ-
σιν πολὺ σοβαρότερον εἶναι τὸ ἁμάρτημα ἀπὸ τὰ προαρθρη-
θέντα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὄψιν τοῦ χρόνου φοβερότερον.
Τί σημαίνει ὅμως αὐτό; Σημαίνει ὅτι ἡμεῖς ποὺ κάμνομεν
τὰ ἴδια ἁμαρτήματα πᾶρα ἔκοντες τὸν νόμον δὲν θὰ ὀπιστώ-
μεν τίς ἰδίας, ἀλλὰ πολὺ φοβερότερας τιμωρίας, καθ' ὅσον
καὶ μεγαλύτεραν δωρεὰν ἀπελαύσομεν καὶ τελειότεραν δι-
δασκαλίαν ἐδιδάχθημεν, καὶ μὲ περισσότεραν πηρὴν ἐπιμύ-
θημεν. Ὅταν λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ ὡς πρὸς τὸν
χρόνον γίνεται τόσο μεγάλο ἁμάρτημα, οὐκ οὐκ ποσὴν τιμω-
ρίαν θὰ ἐπιφέρῃ τοῦτο εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ποὺ ἀποτολ-
μοῦν αὐτό. Καὶ ὅτι δὲν τὸ οὐκῆται αὐτὰ τυχαίως, θὰ τὸ
ἀποδείξω καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐ διὰ νὰ γνωρίσετε ὅτι
καὶ ἂν ἀέσμη ἄλο, τὰ ἰδικά μας εἶναι τακτοποιημένα, ἐφ' ὅσον
παραμελοῦμεν τὴν σωτηρίαν τῶν παιδίων, θὰ ὑποσῶμεν τὴν
μεγαλύτεραν τιμωρίαν. Θὰ σὰς εἰπῶ δὲ ἕνα λόγον, ὅτι ἰδικόν
μου, ἔλλ' εὐρισκόμενον εἰς τὰς θαλάσσις Γραφάς. Ὑπῆρκε κά-
ποιος ἱερεὺς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἐνθροῦνος πρῶτος καὶ ἐπει-
κής, ποὺ ἀναμάζετο Ἥλει. Αὐτὸς ὁ Ἥλει ἀπέκτησε δύο παι-
διὰ, καὶ ἐνῷ παρετήρει ὅτι αὐτὸ ἐκλίναν πρὸς τὴν κακίαν,
δὲν τὰ συγκρατοῦσε, οὔτε τὰ ἡμποδίζε· μᾶλλον δὲ τὰ συγ-
κρατοῦσε καὶ τὰ ἡμποδίζε, ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμε μὲ μεγά-
λον ζήλον. Τὰ δὲ ἁμαρτήματα τῶν παιδίων αὐτῶν ἦσαν ἡ
παιρεία C καὶ ἡ γαστριμαργία. Ἐτραγὸν δηλαδὴ, λέγει,
πρὶν νὰ καθυκαθοῦν τὰ ἱερὰ κρέατα, καὶ πρὶν νὰ προσφέρ-
θῃ ἡ θυσία πρὸς τὸν Θεόν. Ὅταν ἤκουσε αὐτὸ ὁ πατήρ τῶν,
δὲν τὰ ἐτιμώρησε, προσεδέει δὲ ἁπλῶς μὲ λόγια καὶ συγ-

δουλάς νὰ τοὺς ἀποκόμῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν αὐτὴν, καὶ συνεκτικῶς ἔλεγε πρὸς αὐτὰ τέτοια λόγια: «Μὴ τέκνα, ποιεῖτε ὁπίως, ὅτι οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοή, ἢν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν τοῦ ποιεῖν τὸν λαὸν μὴ λατρεύειν τῷ Κυρίῳ. Ἐάν ἁμαρτάνουν ἁμαρτή ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, προσεύχονται περὶ αὐτοῦ πρὸς Κύριον· εἴν δὲ ἢ Κυρίῳ ἁμαρτή ἀνθρώπος, τίς προσεύχεται περὶ αὐτοῦ;» (Α' Βασ. 2, 24-25). Δ "Ἄν καὶ εἶναι μεγάλη ἡ σπουδασιότης τῶν λόγων καὶ ὁ σεβασμὸς καὶ ἱκανὴ νὰ διαρθεῖ αὐτὸν ποὺ ἔχει νοῦν, ἐπόντισε θεδαίως καὶ τὸ ἁμάρτημα, καὶ τὸ ἐπιρροῦσασε φοβερόν, καὶ τὴν ἀναμενομένην τιμωρίαν ἐκαρκτηρίσεν ὡς ἀφόρητον καὶ φοκτικὴν, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπέδειξεν ὅλον ἐκεῖνο ποὺ ἐκρεῖσάετο, ἐκάθη καὶ αὐτὸς μαζί των. Διότι ἐπρεπε νὰ προσθήσῃ καὶ ἄλλας ἀπειλάς, καὶ νὰ τὰς ἀποδείξῃ μὲ τὴν αὐστηρότητα τῆς στήσεώς του, καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τιμωρίας, καὶ νὰ γίνῃ πολὺ αὐστηρότερος καὶ σκληρότερος. Ἐπειδὴ ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἔκαμε, καὶ ἔκαμε τὸν Θεὸν ἐκθρόν ἰδικόν του καὶ τῶν παιδιῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐλυτήθη τὰ παιδιά του εἰς καιρὸν ἀκατάλληλον, ἔβασσε μαζί μὲ τὴν αὐστηρίαν τῶν παιδιῶν του καὶ τὴν ἰδικίαν του.

"Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν, μᾶλλον δὲ ὅσα πλέον πρὸς αὐτόν, διότι δὲν τὸν ἔκρινε πλέον οὔτε ἄξιον ἀπαντήσεως, ἀλλὰ ὡς ἄν κάποιον δοῦλον ποὺ ἔχει διαπράξει μεγάλο ἁμάρτημα, διὰ μέσου ἄλλου τὸν πληροφορεῖ διὰ τὰς συμφορὰς ποὺ θὰ τὸν πηλίσουν· τόσο μεγάλη ἦτο ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ τότε. "Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει πρὸς τὸν μαθητὴν ἐκεῖνου περὶ τοῦ διδασκαλοῦ: Διότι καὶ εἰς τὸν μαθητὴν καὶ εἰς ἄλλον προφήτην καὶ εἰς ἄλλους ἀμλοῦσε περισσότερο διὰ τὰς συμφορὰς ἐκεῖνου, παρὰ εἰς τὸν ἴδιον. "Ἔτσι λοιπὸν παντελῶς τὸν ἐγκατέλειπε. Τί λέγει λοιπὸν εἰς τὸν Σαμουὴλ; "Ἐμαθε ὅτι αἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ τὸν Θεὸν καὶ δὲν τοὺς ἐνουθετεῖ. Καὶ ὅμως ἐνουθετήσεν, ὅχι ὅμως τόσο πολλὴ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν τὸ λέγει αὐτὸ νουθεσίαν· ἔτσι τὴν ἀπέριψεν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε δριμύτητα καὶ αὐστηρότητα. 40 Α "Ὅστε καὶ ἂν ἀκόμη μεριμνῶμεν διὰ τὰ παιδιά, ὅσα ὅμως τόσο, ὅσον εἶναι ἀνεγκάσιον, αὐτὸ δὲν εἶναι μέριμνα, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἦτο ἡ νουθεσία τοῦ Ἡλεὶ. Ἀνοσφέρων δὲ τὸ ἁμάρτημα, ἐπιφέρει καὶ τὴν τιμωρίαν μὲ πολλὴν ὀργήν· «Ὁμοσα γὰρ, λέγει, τῷ οὐκῷ Ἡλεὶ, εἰ ἐξέλθῃσιν ἡ ἁμαρτία τῷ οὐκῷ Ἡλεὶ ἢ ἐν θυμῷ αὐτοῦ, ἢ ἐν θυσίαις ἑκ τοῦ αἵματος» (Α' Βασίλ. 3, 14). Βλέπετε ἀνανάκτησιν ἐντονον, καὶ ἀσυγκώρητον τιμωρίαν; Ὅσοῦδήποτε, λέγει, πρέπει αὐτὸς νὰ καταστραφῇ, καὶ ὅσο μόνον αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ οἰκία μαζί του, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ φάρμακον, ποὺ θὰ θεραπεύσῃ αὐτὴν τὴν

πληγὴν: "Ἄν καὶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν ἐναντι τῶν παιδιῶν, δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ὁ Θεὸς νὰ Β κατηγορήσῃ τὸν γέροντα ἐκεῖνον τότε, ἀλλὰ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ἦτο ἔξοχος, καὶ τὸν ἐμφιλύσοπον βίον του δυνάμεθα νὰ τὸν παρατηρήσωμεν ὅχι μόνον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν κατὰ τὴν συμφορὰν. Πρῶτον μὲν δηλαδὴ, ὅταν ἤκουσε ὅλα αὐτὰ καὶ εἶδε τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἔρχεται πολὺ κοντὰ εἰς τὴν τιμωρίαν, δὲν ἀπεθαρρύνθη, δὲν δυσχεροσθήσῃ, δὲν ἐξέφρασε τίποτε τέτοιο, ὅπως εἶναι φυσικὸν εἰς τοὺς πολλοὺς. Μήπως ἐγὼ εἶμαι κύριος τῆς θελήσεως καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἄλλων; Ἐγὼ δικάζομαι διὰ τὰ ἰδικά μου ἁμαρτήματα, ἐνῶ τὰ παιδιά εἶναι ἐνήλικα καὶ εἶναι ὀρθὸν αὐτὰ μόνον νὰ τιμωροῦνται. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε οὔτε ἐσέφθη. Ἄλλ' ὡς εὐγνώμων δοῦλος καὶ ἐν μόνον γνωρίζων, νὰ ὑποφέρῃ ἀγογγύσως C τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διδόμενα, καὶ ἂν ἐκάμῃ τύχη νὰ εἶναι δυσάρεστα, ἔτσι ἐξέφραξε τὰ γεγῆα ἀπὸ παλλὴν φιλοσοφίαν λόγια: «Κύριος, αὐτὸς τὸ ἀρετὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει» (Α' Βασ. 3, 18). Καὶ ὅχι μόνον ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλου δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἀρετὴν του. "Ὅταν κάποτε οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον πόλεμον, κάποιος ἦλθε καὶ ἀνήγγειλε τὸ δυσάρεστα τοῦ πολέμου, καὶ ὅτι τὰ παιδιά του κατεσφάγησαν ἀγρίως καὶ ἀβλαῖως εἰς τὴν μάκρ. Ἄκουον αὐτὰ ἦτο ἀπάραχος. Μόλις ὅμως ἐκεῖνος προσέθεσεν εἰς τὴν σφαγὴν αὐτὴν, τὴν ἀρπαγὴν τῆς Καθιστοῦ τῆς Διαθήκης ὑπὸ τῶν ἐκθρόν, τότε λοιπὸν καταληφθεὶς D ὑπὸ σκοτοδίνης ἐξ αἰτίας τῆς λύπης. Ἔπεσον ὁ γέρον ἀπὸ τὸ κάθισμα πρὸς τὸ ὀπίσω μέρος τῆς πύλης καὶ συνετριβή ἡ πλάτη του, διότι ἦτο γέρων καὶ θαρρὸς ἐκ τῆς ἡλικίας, καὶ σεβαστὸς καὶ αὐτὸς ἐαυθέρνησε τὸν Ἰσραὴλ ἐπὶ εἰκοσὶν ἔτη.

Ἐάν δὲ τὸν ἱερὰ, τὸν γέροντα, τὸν ἐνδοξον αὐτόν, ποὺ ἐκυβέρνησε μὲ ἐπιτυχίαν ἐπὶ εἰκοσὶ ἔτη τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων (αὐτὸν ποὺ πολιτεύεται ἐπὶ χρόνια δὲν τὸν κρίνουν μὲ αὐστηρότητα) τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἤμπορεσε νὰ τὸν κλονίσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐμερήνισε διὰ τὰ παιδιά του μὲ αὐστηρότητα κατεστράφη ὀλοκληρωτικῶς καὶ ὀβλίως, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς ἑλλειπῆς φροντίδος, ὡς ἄν ἄνθρωπος καὶ μέγα εὐμα κατέβαλεν ὅλα ἐκεῖνα, καὶ ἀπέκρυψεν ὅλα τὰ κατορθώματά του, τότε ποῦ τιμωρία ἀναμένει ἡμᾶς, ποὺ ἐφθάσαμεν εἰς χρόνους ἀπαυσιόνας πολὺ μεγαλυτέραν φιλοσοφίαν. Ε καὶ εἴμεθα κατὰ τὴν τῆς ἀρετῆς του, καὶ ὅχι μόνον δὲν κυβερνοῦμεν τὰ παιδιά μας, ἀλλὰ καὶ αὐτούς, ποὺ θέλουν νὰ κάμουν αὐτὸ, τοὺς ἐκθρευόμεθα καὶ τοὺς πολεμοῦμεν καὶ φερόμεθα πρὸς τὰ παιδιά χειρότερα ἀπὸ κάθε βάρβαρον; Ἡ μὲν λοιπὸν σκληρότης ἐκεῖνον μὲν τῆς δουλείας καὶ τῆς

καταστροφής και αιχμαλωσίας της πατρίδος και των οικιακών κακῶν ἐσταμάτησε, οὐκ δὲ κατασκολοβάνετε τὴν ἴδιαν τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐδέσαστε ὡσαν αἰχμάλωτον, ἕτοι τὴν παρεδόσατε εἰς ἄγριους καὶ πονηροὺς δαιμονίας καὶ εἰς τὰ πάθη ἐκείνων. **11** Ἄ Διδότι, ὅταν οὐτε οὐκ συμβουλευέτε κάτι πνευματικόν οὐτε ἀρῆνετε νὰ τὰ κάμουν αὐτοὶ ἄλλοι ποὺ θέλουσιν, δὲν κάνετε τίποτε ἄλλο παρὰ τοῦτο. Καὶ δε μὴ μοῦ εἰπῆ κανεὶς διὰ πολλοὶ ποὺ ἀρῆσαν τὰ παιδιὰ των ποὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἥλει δὲν ἔπαθον τίποτε τέτοιο ποὺ ἔπαθον ὁ Ἥλει. Ἐπαθον ὅμως πολλὰς πολλοί, καὶ χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ, ἐξ αἰτίας τῆς αὐτῆς ἀμαρτίας. Διδότι, ἀπὸ ποῦ προσέρχονται οἱ πρόωμοι θάνατοι. Ἀπὸ ποῦ αἱ φοβεραὶ καὶ μακραὶ σφθένειαι καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ. Ἀπὸ ποῦ αἱ ημερῖαι, ἀπὸ ποῦ οἱ κρίσιμοι καιροί, ἀπὸ ποῦ οἱ προηλιασμοί, ἀπὸ ποῦ αἱ κλιμάδες συμφοραὶ; Μήπως ἔκα ἐκ τοῦ ὅτι παρεμελοῦμεν τὰ παιδιὰ ἐνφ εἶναι πονηρὰ; Καὶ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι εἰκόσια, εἶναι ἑκατὸς τὰ παθήματα τοῦ γένους διὰ νὰ τὸ πιστοποιήσουν. Ἐγὼ ὅμως θὰ οἶσε εἰπῶ δι' αὐτὰ ἕνα λόγον **B** κάποιου ἰδικοῦ μᾶς σοφοῦ ἀνδρός. Ομιλῶν αὐτὸς περὶ τῶν παιδιῶν ἐκφράζεται ἔτσι περίπου: «Μὴ εὐφραίνου ἐπὶ υἱαῖς ἀσεβῶν» εἰ μὴ εἶσι φόβος μετ' αὐτῶν Θεοῦ, μὴ ἐμπιστεύσῃς τῇ ζωῇ αὐτῶν» (Ἐσακ. 16, 1-3). Διδότι: θὰ ἀναστενάξῃς ἐξ αἰτίας πρόωρου θανάτου καὶ σφραδίσας θὰ γνωρίσῃς τὸ τέλος των. Πολλοὶ μὲν λοιπὸν, ὅπως εἶπα, πολλὰ τέτοια ἔχουν πάθει καὶ ἐάν μερικοὶ διαφύγουν, ὅμως τελικῶς δὲν θὰ διαφύγουν; Ἄλλὰ ἡ συμφορὰ θὰ τοὺς πλῆξῃ εἰς τὴν κεφαλὴν διότι, ὅταν ἀπέλθουν ἐκεῖ, θὰ ὑποστοῦν βαρύτεραν τιμωρίαν. Διὰ τὸ ὅμως, λέγει, δὲν τιμωροῦνται ὅλοι ἐδῶ; Διδότι ὁ Θεὸς ὤρισε ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην· αὐτὴ ὅε ἡ ἡμέρα δὲν ἐφθασεν ἀκόμη. Ἄλλωςτε, ἐάν ἐνίνετο αὐτὰ, θὰ εἶχε ἐκλείψει **C** καὶ θὰ εἶχε προαρπαχθῆ ἄλλοκληρον τὸ γένος μᾶς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συμθῇ οὐτε αὐτὸ, οὐτε νὰ γίνωνται πολλὰ ἀμελέστερα ἀπὸ τὴν θραδύτητα τῆς κρίσεως; Λαμβάνων ὁ Θεὸς μερικὸς ὑπαίτιους ἀμαρτημάτων, καὶ τιμῶν αὐτούς. Ἐδῶ, διδάσκει τοὺς ὑπολοιπούς δι' αὐτῶν, τὰ μέτρα τῶν τιμωρίων ποὺ τοὺς ἀναμένουν, διὰ νὰ γνωρίζουν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τιμωρηθῶν ἐδῶ, ὅταν μεταθοῦν ἐκεῖ θὰ ὑποστοῦν φοβερωτέραν τιμωρίαν. Ὅμως δε μὴ γινώμεθα ἀναίσθητοι: ἐξ αἰτίας αὐτῶν, δηλαδὴ ἐπειδὴ τώρα δὲν στέλλει προφήτην, οὐτε προαγγέλλει τὴν τιμωρίαν ὅπως εἰς τὸν Ἥλει **D** διότι δὲν εἶναι πλέον ἐποχὴ προφητῶν· στέλλει ὅμως καὶ τώρα. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερὸν αὐτὸ εἰς ἡμᾶς; Λέγει: *Ἐκουσι Μωσῆς καὶ τοὺς προφήτας» (Λουκ. 16, 29). Διδότι αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ πρὸς

ἐκείνους, ἔχουν λεχθῆ καὶ δι' ἡμᾶς, καὶ ὅχι μόνον εἰς τὸν Ἥλει, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλους ἐκείνους ποὺ διαπρόττον τὰ ἴδια ἀμαρτήματα με αὐτὸν, ὁμῶς δι' ἐκείνου καὶ διὰ τῶν παθῶματων του. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης, ὡστε ἐνφ ἠφάνισε οἰκογενειακῶς τὸν ἀμαρτησαντὰ διγρότερον, νὰ ἀφήσῃ ἀτιμωρήτους τοὺς ὑποπέσαντας εἰς φοβερωτέρα ἀμαρτήματα.

4 Καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῆ ὅτι δὲν εἶναι μεγάλη ἡ οὐπουδαιότης τοῦ πράγματος αὐτοῦ· διότι διδοὶ μεγάλη οὐπουδαιότητα εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παιδιῶν. Δι' αὐτὸ ἀλλοιωτε ἔνεφεύτερος τὸσσην ἐπιθυμίαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡστε νὰ καθίστησῃ εἰς τοὺς γονεῖς τὴν μέριμναν τῶν παιδιῶν, Ἐ ὡσαν κάποια ἀναπόφευκτὸν ἀνάγκη. Ἐπειὰ δὲ ἔθεσε νόμους περὶ τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν ὁμιλῶν εἰς ἡμᾶς; Καὶ καθορίζων ἑορτάς, ἐντέλλεται νὰ διδάσκουν εἰς τὰ παιδιὰ των τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν. Ὁμιλῶς δηλαδὴ περὶ τοῦ Πάσχα, εἶπε: «Καὶ ἀπαγγελεῖς τῇ υἱῷ σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· Διὰ τοῦτο ἐποίησεν ὁ Θεὸς μοι, ὡς ἔξεπορευόμην ἐξ Αἰγύπτου» (Ἐξ. 13, 16). «αἱ εἰς τὴν περίπτωση τοῦ Μωσῆσος νόμου κάνει τὸ ἴδιον. Ἐπειὰ ὁμιλῶς περὶ τῶν πρωτοτόκων, προσθετεὶ πάλιν: **12** **A** Ἐάν δὲ ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱὸς σου μετὰ ταῦτα λέγων· Τί τοῦτο; ἐρεῖς πρὸς αὐτόν; δι' ἐν χειρὶ κρῆταιᾶ ἐξήγαγεν ἡμᾶς Κύριος ἐξ Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας. Ἦνθα δὲ ἐσκήληρνε Φαραὼ ἐξαποστεῖλαι ἡμᾶς ἀπέκτεινε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτου ἀπὸ πρωτοτόκων ἀνθρώπων ἕως πρωτοτόκων κτηνῶν. Διὰ τοῦτο ἐγὼ θῶαι Κύριος πᾶν διανοῖγον ἡμέραν ὄφρηνεῖον» (Ἐξ. 13, 8, 14, 15). Δι' ὅλων αὐτῶν ἐπιδιδάκει νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς γνῶσιν τοῦ Θεοῦ; Καὶ εἰς τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ πολλὰ διατάσσει περὶ τῶν γονέων των, τιμῶν τοὺς συμπεριφερομένους μετὰ σεβασμῶν ἀπέναντι των, τιμῶν δὲ τοὺς ἀγνώστους, καὶ μετ' αὐτὴν σκοπεῖον νὰ κάμῃ πᾶν ἐπιθυμητὰ αὐτὰ εἰς τοὺς γονεῖς των. Διότι, ὅταν μᾶς καταστήσῃ ὑπευθύνους ἐναντὶ κάποιου, διὰ τῆς τιμῆς μετ' αὐτόν ποὺ μᾶς περιβάλλει **B** μᾶς ἐξανθῶζει νὰ φροντίζωμεν πάρα πολὸ δι' αὐτόν. Καὶ ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο; αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ἀρκετὸν νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἐντραπίωμεν; τὸ ὅτι δηλαδὴ ὅλοι αἱ ὑποθέσεις του εὐρίσκονται εἰς τὰ ἴδια μᾶς κέρτα καὶ δὲν θὰ ἡνεχώμεθα νὰ προσδώσωμεν ἀρέσκας αὐτόν, ποὺ εἶσι μᾶς ἐνεπαιστέωθη. Ὅταν δὲ βωτερα ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐφοργίεται καὶ ἀγανακτῆ περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ὑβρισηθῆ, καὶ γίνεσθαι ἐκκληρὸς τιμωρὸς καὶ τοιοῦτοτρόπως πολὸ περισσότερο ἐφελεῖται πρὸς τὸ καθῆκον. Αὐτὸ ἰσχυρῶς ἔκαμε καὶ ὁ Θεός. Μαζὶ μετ' αὐτὰ ἔθεσε καὶ τρίτον δεσμὸν, ἐάν δὲ θέλῃς, καὶ πρῶτον, ποὺ πηγάξει

ἀπὸ τὴν φύσιν. Καὶ διὰ τὸ μὴ περικερνοῦν τὰς ἐντολάς του οἱ πατέρες C ὑποκροσόμενοι νὰ ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ των, ἐπέβαλε τὴν φυσικὴν ἀναγκαστικότητα. Διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι δὲ αὕτη ἀσθενεστέρη ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν παιδιῶν, καὶ διασπᾶται, τὴν κατωκίρωσε μὲ τὴν τιμωρίαν του καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν γονέων, καὶ αὐτὰ μὲν ὑποτάσσων μὲ πολλὴν ἀσπιρητέρα, ἐκέλευεν δὲ τὸν πόνον τοιοῦτοτρόπος διεγείρων. Ὅχι μόνον δὲ μὲ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον, τέταρτον τρόπον, μὰς συνέδεσε μὲ αὐτὰ πάρα πολὺ σφικτὰ καὶ αὐστηρά. Διότι δὲν τιμωρεῖ μόνον τὸ παιδί, ὅταν εἶναι ἀκάριστα πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ δὲν τὰ ἐπαδοκίμαζει, ὅταν γίνωνται καλὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πατέρας τὸ αὐτὸ πράττει, D τιμωρῶν δηλαδὴ ἀσκληρὰ τοὺς παραμελοῦντας αὐτὰ, τιμῶν δὲ καὶ ἐπαινῶν τοὺς φρονιζόντας. Ἄλλωστε καὶ τὸν γέροντα αὐτόν, ποὺ κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο λαμπρὸς, τὸν ἐτιμῶρσε μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας αὐτῆς καὶ τὸν παρωράκην τῶν ἄλλων, δηλαδὴ τὸν Ἀβραάμ δὲν τὸν ἐτίμησεν ὀλιγώτερον ἐξ αἰτίας τῆς φρονιμῆς αὐτῆς. Διότι ἐξεγγέλλων τὰς μεγάλας καὶ πολλὰς δωρεάς, τὰς ὁποίας ὑπεσκέθη νὰ τοῦ δώσει τὸ ἐθικολογοῦσα λέγων: «Ἦδὲν γὰρ ὅτι συντάξει Ἀβραάμ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετ' αὐτόν, καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποιῆν δικαιοσύνην καὶ κρίσιν» (Γέν. 18, 19). Αὐτὸ δὲ, τὸ εἶπα ὑμῶν, διὰ τὸ μάρτυρον ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ φερθῆ μὲ ἐπιείκειαν εἰς αὐτοὺς E ποὺ παραμελοῦν αὐτοὺς ποὺ εἶναι τόσοσιν πολὺ εἰς τὴν φρονίμω του. Διότι δὲν ταυιάζει εἰς αὐτόν ν' ἀσκολῆται τόσοσιν πολὺ μὲ τὴν σπιρηρίαν των καὶ νὰ τοὺς παρασλέψη ἐντὶ παραμελοῦνται. Ὅχι μόνον λοιπὸν δὲν θὰ τοὺς παρασλέψη, ἀλλὰ καὶ θ' ἀγανακτῆσθαι καὶ θὰ ὀργισθῆ πάρα πολὺ, ὅπως ἔχει ἀποδεικθῆ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος συμβουλεύει συνεχῶς λέγων: «Οἱ πατέρες ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν ποδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. 6, 4). Ἐάν δὲ εἰς ἡμᾶς ἐδόθη ἡ ἐντολὴ ν' ἀγρυπνῶμεν περὶ τῶν ψυχῶν των, διότι πρόκειται νὰ λογοδοτήσωμεν, πολὺ περισσότερον ἂν πατὴρ ποὺ τὰ ἐγέννησε, τὸ ἔθρησε καὶ τὰ ἔχει συγκατοίκους του. * A Ὅπως ἀκριβῶς δὲ, διὰ τὰ ἴδια ἁμαρτήματα δὲν ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἀπολογίας καὶ τῆς συγγνώμης, τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐναντὶ τῶν παιδιῶν ἁμαρτήματα. Καὶ αὐτὸ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος τὸ κατέστησε φανερόν. Νομοθετῶν δὲ πᾶς πρέπει νὰ φέρωνται οἱ ἀσκούντες δεξουσίαν ἐναντὶ τῶν ἄλλων, μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐφαρμόζων, ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παιδιῶν, διότι δὲν θὰ ὑπάρξῃ συγγνώμη, ἐάν ἐκεῖνα διαστραφῶν. Καὶ πολὺ εὐλόγως.

Ἐάν θέσθαι ἐκ φύσεως ὑπῆρχε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ κακία, εὐλόγως θὰ ἤδόνατο κανεῖς ν' ἀπολογηθῆ. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὴν θέλησίν μας γινόμεθα καὶ κακοί, καὶ σπυδαίοι, B ποῖαν εὐλόγον δικαιοσύνην θὰ ἤμπορούσε νὰ εἰπῆ, αὐτὸς ποὺ ἐπέτρεψεν ὥστε νὰ διαστραφῆ καὶ νὰ γίνῃ κακὸς ὁ ὑπὸ πάντων ἀγαπῆτος; Ὅτι δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ τὸν καλόν; Κανεῖς πατέρας δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ τὸ ἰσχυρισθῆ αὐτὸ, διότι ἡ φύσις προτίεται διὰ τὴν διεγείρῃ συνεχῶς αὐτὸν πρὸς τοῦτο. Ἄλλὰ δὲν ἤμπορούσε; Ὅστε αὐτὸ συμβαίνει. Διότι τὸ νὰ τὸ παραλάβῃ ἀπὸ θέρους, καὶ νὰ ἔξῃ αὐτὸς μόνος τὴν δεξουσίαν του, καὶ τὸ νὰ ἔξῃ αὐτὸ πάντοτε μέσα εἰς τὸ σπῆμα του, καθιστῆ τὴν προστασίαν του εὐκόλον καὶ ἀπλουσιώτην. Ἄρα, ἀπὸ πούθεν ἄλλοῦ δὲν προέρχεται ἡ διαστροφή τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν μανίαν διὰ θετικὰ πράγματα. Διότι τὸ νὰ ἀποβλέπων δηλαδὴ μόνον πρὸς ἐκεῖνα καὶ νὰ μὴ θέλων ν' ἀσκολῆσθαι μὲ τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, C ἀναγκάζονται ν' ἀμελοῦν μετὰ τῆς ἰδικῆς τῶν ψυχῶν καὶ τὰ παιδιὰ. Αὐτοὺς τοὺς πατέρας (καὶ ἂν μὴ νομίσῃ κανεῖς ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγω εἶναι ἀποτέλεσμα θυμοῦ) θὰ ποῦν ἄσφοδρῶς, κεκοιτῆρους καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς παιδοκτόνους. Διότι, ἐκεῖνοι μὲν κωλύουν τὸ σῆμα ἀπὸ τὴν ψυχὴν, αὐτοὶ δὲ φέροντες τὴν ψυχὴν μαζὶ μὲ τὸ σῆμα, τὴν ρίπτουν εἰς τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν τὸν θάνατον εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ τὸν ὑποστῆ λόγῳ τοῦ φυσικοῦ νόμου, αὐτὸν δὲμος εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ τὸν ἀποφύγῃ, ἐάν δὲν τὸν ἀσπυρῶσε ἐκεῖ ἡ ἀμέλεια τῶν πατέρων. Ἐπὶ πλεόν, τὸν μὲν θάνατον τοῦ σώματος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ ταχέως, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀνάστασις, D τὴν ἀπίθειαν δὲμος τῆς ψυχῆς τίποτε πλέον δὲν θὰ τὴν ἐξουδετερώσῃ. Διότι δὲν τὴν ἀκολουθεῖ λοιπὸν ἡ αὐστηρία, ἀλλὰ εἶναι καταδικασμένη νὰ τιμωρῆται αἰώνως. Ὅστε δικαίως θὰ ἐκαρακτηρίζωμεν τοὺς τοιοῦτους πατέρας χειροτέρους τῶν παιδοκτόνων. Διότι δὲν εἶναι τόσοσιν προθερόν ν' ἀκονήσῃ κανεῖς ἔξω καὶ νὰ ὀπίσθῃ τὸ χερί καὶ νὰ τὸ θυθῆσθαι εἰς τὸν ἴδιον τὸν λαμόν τοῦ παιδιοῦ, ὅσον καὶ νὰ διαφθέρῃ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπίθειαν. Διότι εἰς ἡμᾶς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἴσον πρὸς τὴν ψυχὴν.

5. Τί λοιπὸν; Ὁ κατοικῶν εἰς πόλιν καὶ ἔχων οἶκον καὶ γυναῖκα δὲν δύναται, λέγει, νὰ σωθῆ; Δὲν ὑπάρχει μόνον ἕνας ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διάφοροι τρόποι σωτηρίας. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ λέγει ὁ Χριστὸς ἀόριστος, διακηρύσσων ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ μοναὶ πλησίον τοῦ Πατρός. Μὲ κῆσιον προσδιορισμὸν ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος, γράφων: E «Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων» ἀστὴρ γὰρ ἄστὴρος διαφέρει ἐν δόξῃ» (Α' Κορ. 13, 41). Αὐτὸ δὲ τὸ ὅμοι-

ον λέγει, έχει την εὐχὴν σημασίαν. Ἄλλοι μὲν θὰ λάμψουν ὡσαν ἥλιος, ἄλλοι δὲ ὡς σελήνη, ἄλλοι δὲ ὡς ἀστέραι. Καὶ δὲν σταματᾷ οὐτε ἐδῶ ἢ φασματῶ, ἀλλὰ καὶ μεταδὲ αὐτῶν τῶν ἰδίων θεκνῶσει, ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ καὶ τῶσαν μεγάλη, ὅσον εἶναι φυσικὸν εἰς τῶσαν μεγάλον ὁρισθῆν. Ἐ- Ἄ- στήρ γὰρ, λέγει, ἀστέραι διαφέρειν ἐν δόξῃ. Ἐξέτασε λα- μπῶν, ἐκείνων ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἡλίου, καὶ προκίρην πρὸς τὸν μικρότερον ἀπὸ ὧλων τοὺς ἀστέραι, πρὸς τοὺς βαρῆρας εὐχίας εἶναι, φυσικὸν νὰ κατέβηκε. 44 Ἄ Πάτερ λοιπὸν δὲν θὰ ἦτο ἄπονον, εἰδὲν ὡδηγοῦσαι τὸν κῆρ, σου, εἰς τὰ ἀνάκτορα, νὰ κἀμνησ καὶ νὰ ὑπομείνησ τὰ πάντα καὶ ἐκείνον περὶ τὸν ἐπίσκοπ, ὥστε νὰ τὸν κἀμνησ νὰ σταθῆ, πληρῶν τοῦ βασιλικῆς καὶ γενναίως νὰ μὴν ὑπολογῆσ τίποτε, οὐτε ἔξοδα, οὐτε κίν- ὀναι, οὐτε τὸν ἴδιον καὶ ἄνατον, τῶρα δὲ πού προκείται νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῆς οὐρανίας ἐκστρατείας, νὰ μὴ ὑποφέρῃ, εἰδὲν ἤθελε καταλάβει τὴν τελευταίαν θέσιν καὶ ἐγίνετο τε- λευταίος ὄλων. Πλὴν ὅμως, ἀννομίας, ὡς ἐξετάσομεν καὶ αὐτὸ ἐκρίβως, εἰδὲν δηλαδὴ ἡμῶν ὁ ὧν ἐν μέσῳ τοῦ κό- σμου νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ σημεί, αὐτό. Ὁ μὲν μακάριος Παῦ- λος ὡμίλησε συντόμως περὶ αὐτοῦ, B καὶ εἶπε ὅτι οἱ ἔκοντες γυναίκα, δὲν δύναται νὰ φασθῶν ἄλλοῦ, παρὰ μόνον ἐάν- τας ἔχουν εἶσι, ὡσαν νὰ καὶ τὰς ἔχουν, καὶ δὲν περιφρονῆ- σουν τὸν κόσμον. Ἡμεῖς δὲ, ὡν ἔλας, ὡς τὸ συζητήσομεν. Ἡμῶν γὰρ λοιπὸν νὰ εἶπῃσ, ὅτι εἶπε, ἀπὸ ἰδίων σου συμβου- λῶν ὁ υἱὸς σου ἢ ἄρ, ἐπιτοῦ ἐγγυῆσῶσ ποτε, ὅτι ὁ δρακόντι- νος καὶ ἄν ἀκόμη πρῶτ, τοὺς ὄρκους ταῦ εἶναι δυνατὸν γὰ ἐλθῆ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Θεόν. T λοιπὸν, δὲν εἶναι δυνα- τὸν νὰ σωθῆ αὐτὸς πρὸ μνησκακεί, Διὸς λέγει: «Ὅσοι μνη- σκῶων εἰς θάνατον» (Παρ. 12, 23). Ἀλλὰ, διὰ τὸ Θεὸς ἀτίμησε τῶσαν τὸν κακολόγον, ὥστε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων λόγων, Διὰ δὲ ἐξεδίωκε τὸν ὑπε- ρήφανον καὶ ὕβριστὴν ἀπὸ τὴν οὐρανίαν βασιλείαν καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ τῆς γεννῆς. Διὰ δὲ ἐπιφύσασ ὡς μοικόν, C αὐτὸν πού παρετήρησε μὲ ἔνοχον θέλημα, εἶσι ὡσαν νὰ εἶχε διαπράξει τὴν πρῶτην; Ἀλλὰ τὸ συνηθισμένον αὐτὸ εἰς ὄλους ἀμάρτημα, δηλαδὴ τὸ ὅτι κρίνει κανεὶς τοὺς πλησίον καὶ διὰ τὸ ὅποιον ἐπιφύσει χειρότερον τιμωρίαν, συ- νεβούλευσε ποτε νὰ ἀποκαρῆν καὶ τοῦ ἀνέγνωσε ποτε τὰς περὶ τούτων τεθείσας ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ; H μῆπως οὐτε κἀν γνωρίζεις ὅτι ὑπάρχουν αὐτά; Πάτερ λοιπὸν θὰ ἡμ- πορέσῃ νὰ κατορθῶσ αὐτὰ ὁ υἱὸς σου, περὶ τῶν ὁποίων οὐτε τὰς ἐντολάς γνωρίζει ὁ πατήρ του πού μέλλει νὰ τὸν διδάξῃ; Καὶ μακάρι μόνον αὐτὸ νὰ ἦτο τὸ κακόν, τὸ νὰ μὴ συμβουλεύῃ δηλαδὴ τίποτε κἀμνησ, καὶ δὲν θὰ ἦτο τῶσαν

μεγάλον κακόν. Πάτερ ἴσως τοὺς ἀθεῖτε καὶ πρὸς τὰ ἀντίθετα. Καὶ, τίποτε ἄλλο, δὲν εἶναι δυνατόν. D νὰ ἀκούσῃ κανεὶς ὅταν οἱ πατέρες ἡμιλοῦν πρὸς τὰ παιδία τῶν καὶ τὰ παρακα- λοῦν, νὰ σπουδάσομεν ρητορικῆν, 17 παρὰ αὐτὰ ἐδῶ, τῆ λόγια: «Ὁ τῶδε, λέγει, ἐνβ, εἶναι καριότερος καὶ κατῶγεται, ἀπὸ κατω- τέρουσ γονεῖς, ἀφοῦ ἀπέκτησε τὴν ἐκ τῶν ρητορικῶν σπου- δῶν ἱκανότητα, ἀντὶ τῆν, εἰς βίβλατ, ἀκρίματα, ἀπέκτησε πω- λὸν κλαῦτον, ἐναμφερόθη πλουσίαν γυναίκα, ἔκτησε πολυτε- λῆς οὐτά, εἶναι, φασθῶν εἰς ἄλα καὶ φιλοδόκος. Ἄλλος πάλιν, λέγει, ὁ τῶδε πατ, εἶραθε τὴν, Ἱταλικὴν γλῶσσον, εἶναι ἔνδοξος εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ κυβερνᾷ ἄλα τὰ ἐσωτερικά. Καὶ ἄλλος πάλιν φείκνει ἄλλον, ὄλων ὄρκους εἰς τὴν γῆν ἐπι- τικημένους. Κανεὶς ὅμως, οὐτε μίαν φοράν δὲν ἐνθυμείται τὰ οὐράνια πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἄν ἄλλος ἐπιχειρήσῃ εἶσι καὶ νὰ τὰ μνημονεῖσῃ, ἐκδιώκεται, ὡσαν νὰ προκείται ν' ἀνατρέψῃ τὰ πάντα. E, ... 6. Ὅταν λοιπὸν ἐκ ἀρχῆς τοὺς ἐπιναλαμβάνετε αὐτά, δὲν κἀμνησ τίποτε παρὰ νὰ τοὺς διδάσκετε τὴν ὑπόθεσιν ὄλων τῶν κακῶν, ἐρβάλλοντες τοὺς δύο ἱερογυγατέρουσ πόθους, ἐννοῶ τὸν πόθον τοῦ κἀμνησ, καὶ τὸν κερρότερον αὐτοῦ, τὸν πόθον τῆς κόφιας καὶ ματαίας δόξης. Ἀπὸ αὐ- τοὺς δὲ ὁ καθεὶς καὶ μόνος του θεθαίως εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀνα- τρέψῃ ὅποιονδήποτε, διὰν ὄρκους συγκεντρωθῶν ὄλων καὶ ἐπι- πέσοι ἐπὶ τῆς τριπερῆς ψυχῆς τοῦ παιδίου, 18 Ἄ ὡσαν κά- μνησ κἀμνησ, πού ἐμῶν, καταστρέφουν, ὄλα τὰ καλά, ἐπιφέροντες τῶσα πολλὰ ἀνέσθη, πῶσαν πολλῶν ὄμιον, τό- σον πωλὸν ὄρδορον, ὡστε νὰ καταστήσῃ τὴν ψυχὴν ἔκαρ- πον καὶ ἄγονον, ἀπὸ ὄλων ἐκείνα τὰ ἀγαθά. Καὶ θὰ ἡμποροῦ- σον νὰ συνηγορήσοι δὲ ἡμῶς ὑπερ τούτων, καὶ οἱ λόγοι τῶν ἐθνικῶν συγγραφέων. Διὸς τὰ καθένα ἀπὸ τὰ πάθη αὐ- τὰ, ὄκι συνηνωμένον ἄλλὰ καθ', ἐαυτοῦ, ἄλλος μὲν τὸ ὡνό- μασε ἀκρόπολιν τῶν κακῶν, ἄλλος δὲ κεφαλὴν ταύτων. Ἐάν δὲ εἶναι πρῶγμα ἑκακιστὸν ἢ ἀκρόπολις ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, ὅταν προσλάβῃ τὸ πωλὸν κερρότερον καὶ ἰσχυρότερον, ἐννοῶ τὴν μανίαν τῆς δόξης καὶ φακ' μὲ ἐκείνη ἐπιπέσῃ καὶ φασθῆ B καὶ ἐκ τῶν προτέρων κυριεῖσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ νέου, ποίος λοιπὸν θὰ δυνηθῆ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν καὶ κἀμνησ ὅταν καὶ οἱ πατέρες κἀμνησ καὶ λέγουσ τὸ πᾶν, ὄκι μόνον νὰ μὴ διασαλευθῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ σταθεροποι- θῶν τὰ θαλαβερὰ αὐτὰ φυτά; Ποίος λοιπὸν εἶναι τῶσαν ἀνόη-

17. Ἡ ρητορική ἦτο τότε ἐν μεγίστῃ τιμῇ. Εἰς ὄλους τῆς μεγάλας πόλεως ὑπάρχον διδάκαλοι διδάσκοντες αὐτήν, καὶ εἰ Σχολαὶ αὐτῶν, κἀμ- νησ ὄσασι τὸν ἐν' εὐγενεῖ καὶ πλοῦτον διακρινόμενον νέον, ὄσαν ἢ ὄσα ἢ εἰς τὰς τιμὰς ὄδηγοῦσα.

τος, ὥστε νὰ μὴ χάσῃ κάθε ἐλπίδα διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ παιδιοῦ, ποῦ λαμβάνει τέτοιαν ἀνατροφήν; Εἶναι θεσβαίως καλόν, ἡ ψυχὴ ποῦ δοκιμάζει, νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν πονηρίαν. Ὅταν ὅμως παντοῦ τὰ θραβεῖα εἶναι κρηματικά καὶ ἄνθρωποι μαροὶ πράκτεινται πρὸς μίσησιν, ποῖα ἐλπίς σωτηρίας ὑπάρκει; Διότι αὐτοὶ ποῦ ἐπιθυμοῦν σφοδρῶς τὰ πλοῦτη εἶναι ἀναπόφρευκτον νὰ εἶναι καὶ θάσκανοι, καὶ κακοήθεις, καὶ πολύλοκοι, καὶ ἐπίλοκοι, καὶ θρασεῖς, καὶ ὑβριστοὶ, καὶ κλέπται, καὶ ἀδιάντροποι, C καὶ αὐθάδεις, καὶ ἀκάριστοι, καὶ ὅλα τὰ κακὰ. Καὶ ὁζώπιστος μάρτυς αὐτῶν ὁ μακάριος Παῦλος ποῦ ἐκαρακτήρισε τὴν φιλαργυρίαν ὡς ρίζαν ὄλων τῶν κακῶν εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ πρὸ αὐτοῦ θεβαίως ὁ Χριστὸς τὸ αὐτὸ ἐδήλωσε, λέγων ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπηρετῇ τὸν Θεόν, ὁ ὑπηρετῶν τὸ πάθος ἐκεῖνο. Ὅταν συνειπᾶς ἐξ ἀρχῆς ὁ νέος δόγηται εἰς αὐτὴν τὴν δουλείαν, πότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἐλευθερωθῇ, πότε, ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν καταγίδα, ὅταν ὄλοι τὸν σπρώχνουν, ὄλοι τὸν καταθυθίζουν καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ θυθῆσθῃ ἐντελῶς; Διότι, ἐὰν ἐνῶ κανεὶς δὲν ἐμπιάζει καὶ πολλοὶ ἀπλώνουν τὸ χέρι εἰς τὸν νῆπιον, δυνηθῇ νὰ ἐγαρῆθῃ D καὶ νὰ ἰδῇ καθαρά καὶ νὰ ἀποπλύνῃ τὴν ἀλμύραν τῆς καρδίας, δὲν θὰ εἶναι αὐτὸ εὐχάριστος; Καὶ ἐὰν ἐπὶ πολλὸν καιρὸν μελωδούμενος μὲ θεῖα ἄσματα, ἡδύνατο ν' ἀπολυτραθῆ ἀπὸ τὰ σουσικρευθέντα νοσήματα, δὲν πρέπει νὰ τὸν ἐπαινέσων καὶ νὰ τὸν στεφανώσων μυριάς; Διότι εἶναι φοβερόν πρᾶγμα ἡ συνήθεια. Πολὸν φοβερόν νὰ κυριαρχήσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ψυχὴν καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὴ ἐκῆ συνεργάτιδα τὴν ἡδονὴν, ἐνῶ ἐκεῖνη ἡ δύναμις πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐπειγόμεθα καὶ σπειόμεν νὰ μετακινήσῃ μᾶς παρέχει πολλοὺς κόπους. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Θεός, ἐπειδὴ τὰ παιδιά τῶν Ἑβραίων ἔπρεπε νὰ ἀποβάλλουν τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῶν κακῶν, ἐνοῶ αὐτὴν ποῦ ἀπέκτησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀφοῦ τοὺς ἀδήγησε κατὰ μόνος εἰς τὴν ἔρημον καὶ τοὺς ἀπεράκρυνεν ἕσον τὸ δυνατόν μικρότερα E ἀπὸ τοὺς διαστροφεῖς, εἰς τὴν ἔρημον ὡς εἰς κάποιον μοναστήριον διέπληθε τὰς ψυχὰς τῶν μετακινιζόμενων κάθε τρόπον θεραπείας καὶ τὸν σκληρότερον καὶ τὸν ἡπώτερον, χωρὶς ν' ἀφήνῃ τίποτε ἀπ' ὅσα ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοῦσθαι διὰ τὴν θεραπείαν ἐκείνων. Καὶ ὅτε εἶπεν ὅμως δὲν ἐξέφυγον ἀπὸ τὴν κακίαν, ἀλλὰ ἐντὶ τοῦ μάνου, ἐξήποδον κρημμύδια καὶ σκόρδα καὶ ὅλα τὰ κακὰ ποῦ εἶχαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τόσον μεγάλον κακὸν εἶναι ἡ συνήθεια.

85 A Ἐπειτα, οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἀπελάμβανον τόσης φροντίδος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχον ἀρχηγὸν τόσον σπουδαῖον καὶ δυνατόν, καὶ παιδαγωγούντο δὲ μὲ φόβον

καὶ ἀπειλὴν καὶ μὲ εὐεργεσίαν καὶ τιμωρίαν, καὶ μὲ κάθε τρόπον, καὶ εἶδον τόσα θαύματα, δὲν ἔγιναν καλύτεροι. Ἐσὺ δὲ νομίζεις ὅτι ὁ υἱὸς σου, ποῦ εἶναι νέος, εἰς τὸ μέσον τῆς Αἴγυπτου, μᾶλλον δὲ περιφερόμενος ἀνάμεσα εἰς τὴν παράταξιν τοῦ διαβόλου, χωρὶς νὰ ἀκούῃ κανενὸς τὴν κρήσιν συμβουλῆν, χωρὶς νὰ θιγῆσθῃ ὅτι ὄλοι τὸν δόγησιν εἰς τὰ ἀντίθετα, καὶ περισσύτερον ἀπὸ ὄλους αὐτοὺ ποῦ τὸν ἐγέννησαν καὶ τὸν ἀνέθρεψαν, θὰ ἠμπορήσῃ νὰ ὑπερηδύσῃ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου; B Πῶς; Μὲ αὐτὰ ποῦ τὸν συμβουλεύεις; Μὰ ἐσὺ τὸν προτρέπεις τὰ ἀντίθετα, μὴ ἐπιτρέπων εἰς αὐτὸν οὔτε εἰς τὸν ὕπνον του νὰ σκεφθῇ τὴν φιλοσοφίαν, στρέφων δὲ ἄνω καὶ κάτω τὴν ποροῦσαν ζωὴν καὶ τὰ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντα, τὸν προετοιμάζεις νὰ ὑποστῇ μεγαλύτερον τρικυμάν. Ἄλλο μίπως ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του; Δὲν εἶναι θεβαίως ἱκανὸς ὁ νέος νὰ κατορθώσῃ μόνος του τὴν ἀρετὴν. Ἐὰν δὲ ἐπ' ἑαυτοῦ ἐγεννοῦσε καὶ τὸ εὐγενές, μὲ τὰς βροχὰς τῶν λόγων σου θὰ ἀποπνιγῇ πρὶν θλαστήσῃ. Ὅπως δὲ τὸ σῶμα ποῦ δὲν τρέφεται μὲ ὑγιεινὰς τροφὰς, ἀλλὰ μὲ θλαθεράς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζῆσθαι πολὺν χρόνον, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποῦ διαπαιδαγωγεῖται τοιοῦτοτρόπως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διανοηθῇ ποτὲ τίποτε C σπουδαῖον καὶ ὑψηλόν, ἀλλ' εἶναι ἀναπόφρευκτον ἡ τοιαύτη ψυχὴ, ἀσθενὴς καὶ ἀδύνατος, καταβλιβομένη διαρκῶς ἀπὸ τὴν κακίαν ὡσὺν ἀπὸ κάποιον φθῖον, νὰ κατατραφῇ ἔτσι, ἔστω εἰς τὴν κόλασιν καὶ τὴν ἀπώλειαν, ποῦ ὑπάρχει ἐκεῖ.

7. Καὶ ἐὰν δὲν παραδεχθῆς ὅτι συμβαίνουν αὐτὰ, ἀλλὰ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς τὴν ἀρετὴν εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὰ λέγεις αὐτὰ οὐκ ἀστειζόμενος, ἀλλὰ ἐξετάζων αὐτὰ μὲ εὐκρίνειαν, μὴ βαρεθῆς νὰ μᾶς διδάξῃς τὸ νέον αὐτὸ καὶ παράξενον μᾶθημα. Διότι δὲν θέλω θεβαίως νὰ ἔχω ὀσκόπως τόσας ἐνοχλήσεις, ὅτε νὰ στεροῦμαι ἀπὸ τόσον πολλὰ ματαίως. D Ἄλλὰ φυσικὰ δὲν ἠμπορῶ αὐτὸ νὰ τὸ μάθω, διότι σεῖς, καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ λέγετε καὶ μὲ αὐτὰ ποῦ κάμετε δὲν τὸ ἐπιτρέπετε, διαφανεῖτε δὲ πρὸς τὴν ἀπίσταν αὐτὴν, καὶ διδάσκετε τὰ ἀντίθετα. Ἀνατρέφοντες δὲ τοὺς υἱούς, τοὺς διδάσκετε, νὰ κἀνουν ὅσα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σώσων αὐτοὺς ποῦ τὰ ἐφαρμόζουν, ὡσὺν ἐξενιττῆδες νὰ προσπαθῆτε νὰ καταστρέψετε τοὺς υἱούς σας. Κύτταξε δὲ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ περιωπῆς: «Ὁυαί, λέγει, τοῖς γελῶσιν» (Λουκ. 6, 24 κ.έ.). Ἐσεῖς ὅμως, ἀντιθέτως τοὺς παρέχετε πολλὰς ἀφορμὰς γέλωτος: «Ὁυαί τοῖς πλουτοῦσιν, σεῖς ὅμως κάμετε τὸ πέν. διὰ νὰ πλουτήσων» «Ὁυαί, ὅταν καλῶς νίπωσιν ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι» σεῖς ὅμως καὶ περισσὸς ἀσκληρῶς ἐδωσανῆσατε πολλάκις, διὰ νὰ ἐπιτύχητε τὴν

παρά τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν. Ἀκόμη δέ, ὁ ὑβρίζων τὸν ἀδελφόν του εἶναι ἔνοχος διὰ τὸ μισθῆναι εἰς τὴν κόλασιν. **Ε** σεις ὁμοίως θεωρεῖτε αὐτοὺς ποῦ ὑπομένουν μὲ σιωπὴν τὰς ὑβρεῖς τῶν ἄλλων, ὡς ἄκηροὺς καὶ δειλοὺς. Ὁ Χριστὸς δίδει ἐντολὴν νὰ περιφρονῆτε τὰς φιλονεικίας καὶ τὰς δικαστικὰς διαμάχας, σεις ὁμοίως τοὺς ὀδηγεῖτε πάντοτε εἰς αὐτὰ τὰ κακά. Παρήγγειλε, πολλὰκις νὰ ἐκβάλλωμεν τὸν ὀφθαλμὸν διὰν θάλαττη, σεις ὁμοίως κάνετε φίλους, ὅσους ἠμποροῦν νὰ σᾶς δώσουν κρήματα, ἔστω καὶ ἂν σᾶς διδάξουν τὴν χειροτέραν κοκίαν. Δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐκδίωξιν τῆς γυναίκος, πλὴν τῆς μοναδικῆς περιπτώσεως τῆς μοικείας· σεις ὁμοίως, προκειμένου νὰ λάβετε κρήματα καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν τὴν παραβαίνετε. **27** **Α** Ἀπηγόρευσε ἐντελῶς τὸν ὄρκον· σεις ὁμοίως, διὰν ἰδῆτε κάποιον νὰ τὸν ἀποφεύγῃ, τὸν εἰρωνεύεσθε. Λέγει· «Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν» (Ἰω. 12, 25), σεις ὁμοίως τοὺς ὀδηγεῖτε ὀπισθώποτε εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην. Λέγει· «Ἐὰν μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὑμῖν ὁ Πατήρ ὑμῶν ἀφήσει ὁ σῶφρονος» (Ματθ. 6, 14). Ἐσεῖς ὁμοίως καὶ εἰρωνεύεσθε, διὰν οἱ ἀδικημένοι δὲν θέλουν νὰ ἀνταποδώσουν τὰ ἴσα, καὶ σπεύδετε νὰ τοὺς ὀδηγήσατε ἀμέσως εἰς τὴν προᾶξιν αὐτήν. Ὁ Χριστὸς εἶπεν διὰ τὸν ποθοῦντα σφοδρῶς τὴν δόξαν, ὅλα τὰ κάνουν ματαίως, ἔστω καὶ ἂν νηστεύουν, καὶ ἂν προσεύχωνται, καὶ ἂν ἐλεοῦν· σεις ὁμοίως διαθέτετε τὰ πάντα, προκειμένου νὰ τὴν ἐπιτύχητε. Καὶ διατί νὰ τὰ ἐξετάσωμεν ὅλα λεπτομερῶς; Διότι, ἐφ' ὅσον καὶ ὅλα μαζί τὰ λεχθέντα εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐπιφέρουν μωρίας κολάσεις, **Β** εἰς δὲ μόνον ὅλα μαζί συνηραμένα, ἀλλὰ καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μόνον του εἶναι ἄρκετόν. Σεις ὁμοίως συσσωρεύσατε ὅλα μαζί, καὶ φορτίσαντες τὸ δυσβάστακτον φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων, τοὺς στέλλετε ἔτσι εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. Πότε θὰ ἠμπορέσουν νὰ σωθῶν, ἐφ' ὅσον μεταφέρουν τὴσιν πολλὴν προφῆν διὰ τὸ πῦρ; Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, διὰ ἡδησθε συμβουλεύετε τὰ ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ διὰ ἐνδόξως τὴν κακίαν μὲ ἰσραϊὰ λόγια, ὀνομάζοντες κομψότητα τὸ νὰ ἐπισηκίεσθαι κανεὶς τοὺς ἵπποδρόμους καὶ τὰ θεάτρα, τὸ νὰ πλουτῆ ἐλευθερίαν, τὸ νὰ ποθῆ κανεὶς τὴν δόξαν γενναϊότητα, τὴν ἀπερισκεψίαν θάρρος, τὴν ἀσπίαν φιλονησιότητα καὶ τὴν ἀδικίαν ἀνδρείαν. **С** Ἐπειτα, ὡσὸν νὰ μὴ φθάνῃ ἡ ἀπάτη αὐτὴ ὀνομάζεται καὶ τὴν ἀρετὴν μὲ ἀντίθετα ὀνόματα, λέγοντας ἡδησθε τὴν σωφροσύνην ὡς ἀγρηματώσνην, δειλίαν τὴν ἐπιείκειαν, τὴν δικαιοσύνην ἀνονδρίαν, καὶ τὴν μὲν ταπεινῶσιν δουλοπρέπειαν, τὴν δὲ ἀνεπιεικίαν ἀδυναμίαν, ὡσὸν νὰ φοβήσθε μήπως ἀκούσουν

τὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν πραγματικὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν καὶ ἀποφύγουν τὸν ὄλεθρον. Διότι δὲν εἶναι ἀσίμωτον πράγμα εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῶν κακῶν τὸ νὰ προσφέρωνται ἀσυγκάλυπτοι καὶ κυρίαί τῶν κακῶν αἱ ὀνομασίαι αὐταί. Ἀλλὰ ἔχουν τὴσιν δύναμιν διὰ τὸ πλῆξουν τοὺς ἁμαρτάνοντας, ὥστε πολλὰκις πολλοί, ποῦ εἶναι ὑπερήφανοι διὰ τὰ χειρότερα κακά δὲν ἀνέκονται μὲ ἡσυχία νὰ ὀνομάζωνται αὐτὰ ποῦ εἶναι, **Δ** ἀλλὰ ἀγριεύουν καὶ ἀποθηριούνται, ὡσὸν νὰ ὑποφέρουν τὰς χειρότερας συμφορὰς. Τὴν πόρνην διπλασθὴ γυναῖκα καὶ τὸν πόρνον νέον, ἂν τὸν χαρακτηρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀισχροτάτην αὐτὴν προᾶξιν, ἔγινε μοιχὸς ἐκθύρος, ὡσὸν νὰ ἔχη διαπράξει τὴν μεγαλύτερον ἀδικίαν. Καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸν πλεονέκτιν καὶ τὸν μέθυσον καὶ τὸν ὑπερήφανον, καὶ ὅλους γενικῶς αὐτοὺς ποῦ διέπραξαν τὰ χειρότερα, θὰ τοὺς θέλετε κανεὶς νὰ ἐνοικλοῦνται καὶ νὰ πανοῦν, εἰς τὴσιν λόγῳ τοῦ διὰ πρᾶπτουν αὐτὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης τῶν πολλῶν, ὅσον λόγῳ τῶν χαρακτηρισμῶν τῶν προᾶξιν τῶν. **Ε** Γνωρίζω δὲ μάλιστα πολλοὺς ποῦ ἐσωφρονίσθησαν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, καὶ ἔγιναν μὲ τοὺς ἀνεπίσημοις ἡπιάτεροι. Σεις ὁμοίως ἀνετρέψατε καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν· καὶ τὸ χειρότερον μάλιστα, διὰ οὐ μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ ἐμπρόκει· τοὺς δίδετε αὐτὴν τὴν συμβουλήν, κτίζοντες πολυτελεῖ ἡπίτια, ἀγοράζοντες ἀκριβοὺς ἀγρούς, παρουσιάζοντες τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν, καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ, ὡσὸν μὲ κάποιον πυκνὸν νέφος, σκοτίζετε τὴν ψυχὴν αὐτῶν. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ ἠμπορέσω νὰ πεισθῶ, διὰ εἶναι δυνατόν αὐτοὶ νὰ σωθῶν, **28** **Α** διὰν ἰδῶ, διὰ προτρέπονται νὰ κάμνουν αὐτὰ, ποῦ ὅσοι τὰ κάνουν, ὁ Χριστὸς εἶπε διὰ ὀπισθώποτε θὰ ἀπωλεσθῶν. Ὅταν ἰδῶ διὰ καταφρονεῖτε μὲν τὴν ψυχὴν τῶν, ὡσὸν κατὰ περιπτώσιν, καὶ φροντίζετε ὡσὸν ἀναγκαῖα καὶ πρωτεύοντα, διὰ αὐτὰ ποῦ ὄντως εἶναι περιττά. Καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσατε εἰς τὸ παιδί σας τὸν καλύτερον ὑπηρέτην, τὸν καλύτερον ἵππον, καὶ τὴν φραιστέραν στολήν, κάνετε τὸν πᾶν, ὁμοίως, οὔτε καν ἀνέκεσθε νὰ σκεφθῆτε τὸ πᾶς θὰ γίνῃ αὐτὸς καλός, καὶ ἐνθ' προωθεῖτε τὴν μόησιν του μέχρι τῶν βένδρων καὶ τῶν πειραμάτων, τὴν ψυχὴν δὲν τὴν θεωρεῖτε ἄξιαν οὔτε δι' ἑν ἑλάχιστον μέρος τῆς φροντίδος αὐτῆς. Κάνετε τὸ πᾶν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσατε διὰ τὸ σπῆν ἕνα θαυμάσιον ἄγαλμα, καὶ νὰ γίνῃ χρυσοῖ ἡ στέγη τοῦ σπιτοῦ, οὔτε καν ὁμοίως θέλετε νὰ φροντίσατε νὰ γίνῃ χρυσοῖ ἡ ψυχὴ, **Β** ποῦ εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγαλματα.

8. Ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἀνέφερα τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, οὔτε τὸ κυριώτερον μέρος τῆς συμφορᾶς ἀπεκάλυψα, διότι πολλὰκις ποῦ ἠτοιμάσθη νὰ τὸ εἰπῶ ἐσκάνθησα, πολ-

λάκας δὲ καὶ ἐντρέπῃκα. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Διότι πρέπει πλέον νὰ τὸ ἀποτολμῶσμεν καὶ νὰ τὸ εἴπωμεν. Ἄλλωστε θὰ ἦτο μεγάλη ἀνανδρία, ἐνῷ πρόκειται νὰ ἐκκλιώσμεν κατὰ κακὸν νὰ μὴ τολμῶμεν οὔτε κἀν νὰ ἀμλιθώσμεν δι' αὐτό, ὡσὼν νὰ πρόκειται ἡ σωτὴρ νὰ λατρεύσῃ ἀπ' ἐαυτῆς τὴν ἀσθένειαν. Δὲν θὰ σιωπήσωμεν λοιπὸν, καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται μυριάκις νὰ ἐντραπώμεν καὶ νὰ κοκκινώσμεν. Διότι καὶ ὁ λατρός, προκειμένου νὰ καθαρῆσιν τὴν μολυσμένην πληγὴν, θὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμοποίησιν τὸν ἀσπῆρον, **Γ** καὶ νὰ θυβῆσιν τὰ δάκτυλά του εἰς τὸν πυθμὲν τοῦ τραύματος; Λοιπὸν, οὔτε καὶ ἄρῃς πρόκειται νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον αὐτὸν, καθ' ὅσον ἡ μάλυσις εἶναι χειροτέρα. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ κακόν; Κάποιος παράδοξος καὶ παράνομος πάθος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν μας. Ἐπέπεσον ἀσθένεια θαρῆα καὶ ἀθέρπευτος καὶ ἐνέοικμε πανώλης χειροτέρα ὄλων· ἐπενοήθη κάποια νέα καὶ φοβερά παρανομία, διότι ἀνατρέπονται οἱ μόνον οἱ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ οἱ φυσικοὶ νόμοι. Κατήντησε λοιπὸν μικρὸν πρῶγμα ἢ πορνεία θεωρουμένη ὡς συνήθης ἀσέλγεια. Καὶ ὅπως εἰς τὰς ὁδοὺς, τὸ τυραννικώτερον πάθος εἶναι ἐπέλη καλύπτει τὴν ἐντίπασιν τοῦ προηγουμένου, ἔτσι καὶ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτῆς τῆς βύρως **Δ** κἀνναι τὸ ἀνυπόφορον, νὰ μὴ φαίνεται πλέον ὡς ἀνυπόφορον, ἠλαδῆ τὴν ἀκαλασίαν περὶ τὴν γυναῖκα. Διότι φαίνεται ὅτι εἶναι εὐκάριστον τὸ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ διαφύγῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ δίκτυα αὐτά, καὶ κινδυνεύει εἰς τὸ ἔλθῃ νὰ γίνῃ περιττὸν τὸ γυναικεῖον φύλον, ἐφ' ὅσον οἱ νέοι ἀναπληρῶνουν ἀντὶ ἐκείνων, ὅλα τὰ εἰς ἐκείνας ἀνήκοντα. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλ' ὅτι μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν ἀποτολμῶνται τοιαύτη ἀκολασία, καὶ ἐνομημοποιήθη ἡ παρανομία. Κανεὶς λοιπὸν δὲν φοβεῖται, καὶ δὲν ἰσχύει. Κανεὶς δὲν ἐντρέπεται οὔτε κοκκινίζει, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν γελοῖαν αὐτὴν πράξιν. **Ε** καὶ θεωροῦνται παράφρονες οἱ σάφρονες καὶ ὅτι εἴθην παραπλανῶνται οἱ νοουθετοῦντες· καὶ ἂν μὲν τύχῃ νὰ εἶναι κατώτεροι, σωματικῶς, δέρονται, ἂν δὲ εἶναι ἰσχυρότεροι κλενύζονται, καταγελῶνται, περιλοῦνται μὲ μυριάδας ἐμπαιγμῶς. Εἰς τίποτε δὲν ὠφελοῦν τὰ δικαστήρια, οὔτε οἱ νόμοι, οὔτε οἱ παιδαγωγοί, οὔτε οἱ πατέρες, οὔτε οἱ ὑπῆρέται, οὔτε οἱ διδάσκαλοι. Διότι ἄλλους μὲν κατώρθωσαν νὰ διασφείρουν διὰ χρημάτων, αὐτοὶ δὲ ἐνδιαφέρονται πῶς νὰ ἀποκτήσουν μισθόν. Ἐξ ἐκείνων δὲ ποὺ εἶναι φρονιμώτεροι καὶ φρονίζουσι διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ποὺ τοὺς ἔχουν ἐμπροσθευθῆ, **Ζ** ἄλλοι μὲν πολὺ εὐκόλως ἀποκοιμίζονται καὶ ἐξαπατῶνται, ἄλλοι δὲ φοβοῦνται τὴν δύναμιν τῶν ἀνηθίκων. Ἄλλωστε

τε εὐκολώτερον θὰ ἤδύνατο νὰ γλυτώσῃ κάποιος, ὁ ὁποῖος ἔχει γίνῃ ἑποπτος διὰ ἐποφθαλμῆ τὸ βασιλικὸν ἄξιωμα, παρὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ κέρια τῶν μαρτύρων ἐκείνων, ἂν προσπαθῆσῃ νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὰ παιδιὰ. Ἔτσι, ὡσὼν εἰς μεγάλην ἐρημίαν, μέσα εἰς τὰς πόλεις οἱ ἀρσενικοὶ μὲ ἀρσενικοὺς διαπράττουσι τὴν ἀκολασίαν. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἔχουν ξεφύγῃ τὰς παγίδας αὐτάς, δυσκόλως θὰ ἀποφύγουν ὅμως τὴν κακὴν φήμην αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι διαπράττουσι τὰς ἀσχημίας αὐτάς. Πρῶτον μὲν διότι εἶναι πάρα πολὺ ὀλίγοι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐκόλως θὰ ἡμποροῦσαν νὰ κρύπτονται ἀνάμεσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν κακῶν, δεύτερον δέ, διότι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μαρτυροὶ καὶ οἱ μολυσμένοι ἐκείνοι δάφρονες, **Β** ἐπειδὴ δὲν ἡμποροῦν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ θλώσων αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι τοὺς περιφρόνησαν, προσπαθοῦν νὰ τοὺς τιμωρήσων διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ. Διότι ἀφοῦ δὲν ἠμάρτησαν νὰ τοὺς πλήξουν θανασίμως οὔτε νὰ ἐγγίσουν τὴν ἴδιαν τὴν ψυχὴν των, ἐπιχειροῦν λοιπὸν νὰ πληγώσων τούτλακιστον τὸν διάκοσμον τῆς σαφροσύνης των, τὸν ὅποιον λαμβάνουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ καταστρέψων τὴν καλὴν ὑπόληψιν των. Διὰ τοῦτο καὶ ἤκουσα ὅτι πολλοὶ παραξενεύονται, πῶς ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν ἔβρεξε ἄλλην πυρίνην βροχὴν, πῶς δὲν ἔπαυεν ἡ πάλις μας αὐτὰ ποὺ ἔπαυον τὰ Σόδομα¹⁸ ἐνῷ εἶναι ἄξια διὰ πολὺ σκληροτέραν τιμωρίαν, καθὼς δὲν ἐσαφρονίσθη οὔτε μὲ τὰ κακὰ ἐκείνων; Ἀλλὰ μολοντὶ λοιπὸν ἡ πόλις ἐκείνη ἐπὶ δύο χιλιάδας ἔτη σοφὴ διὰ τῆς ἀρετῆς τῆς λαμπρότερον καὶ ἀπὸ φωνήν, πρὸς ὅλην τὴν οἰκουμένην, **Γ** διὰ νὰ μὴ ἀποτολμῆσῃ παρόμοιον ἡμάρτημα, ὅσα μόνον δὲν ἐμείωθη ἡ τάσις των διὰ τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ περισσότερον αὐθάδεις ἔγιναν, ὡσὼν νὰ φιλονεικοῦν καὶ μάχωνται μὲ τὸν Θεόν, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποδεξῶν ἡμάρτημας διὰ τόσον περισσότερον θὰ εἶναι προσκεκολλημένοι εἰς τὰ κακὰ αὐτά, ὅσον περισσότερον τοὺς ἀπειλεῖ. Πῶς λοιπὸν δὲν ἔγινε τίποτε τέτοιο, ἐνῷ τὰ μὲν Σοδομικὰ ἁμαρτήματα διαπράττονται, ὅμως δὲν ἐπιβάλλονται αἱ τιμωρίαι τῶν Σοδόμων; Ἐπειδὴ τοὺς ἀναμένει ἄλλο πῦρ καυστικώτερον καὶ τιμωρὰ ὀτελεῦτητος. Ἄλλωστε καὶ ἐκεῖνοι, ἐνῷ διέπραξαν πολὺ θαρρότερα ἁμαρτήματα ἀπὸ τοὺς καταστραφέντας διὰ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐννοῶ τοὺς μετέπειτα, καμμίαν τέτοια ραγδαία βροχὴ, δὲν ἔγινε μετὰ ἀπὸ ἐκείνων. **Δ** Καὶ ἐδῶ πάλιν ὁ λό-

18. Ἡ πάλις αὕτη μετὰ τῆς ἑτέρας πόλεως Γόμορα ἐξηγοῦσθα τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας τῆς, ἐδέχθη ἢ ὁρανοῦ πῦρ καὶ θεῖον (θεῖον) καὶ ἐξηφανίσθη τελείως ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Διασφῆθ μόνον ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἐθεοῦ Ἰώε, πλὴν τῆς γυναίκης του, ἡ ὁποία ἔξ αἰτίας παραθέσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, μετεβλήθη εἰς στήλην ἄλατος.

γος είναι ὁ Ἰδιος. Διὰ τί τάχα οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, δεῖν οὐτε δικαστήρια ὑπῆρχον, οὐτε φόβος ὑπῆρχε ἀπὸ τοῦ ἀρχόν-
 τας, οὐτε νόμος νὰ τοὺς ἀπειλῇ, οὐτε θυμὸς προφητῶν διὰ
 νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν, οὐτε φόβος καλῶσεως, οὐτε
 ἑλπίς βασιλείας αἰωνίου, οὐτε ἄλλη γνώσις ἀληθείας, οὐτε
 καὶ τὰ θαύματα, ποῦ ἤμποροῦν νὰ ἀναστήσουν καὶ τοὺς λί-
 θους, πῶς λοιπὸν αὐτοὶ ποῦ δὲν ἀπίστευσαν τίποτε ἀπὸ αὐτά,
 ἐτιμωρήθησαν τῶσον αὐστηρὰ διὰ τὰς ἀμαρτίας των, καὶ αὐτοὶ
 ποῦ ἔχουν συμμετάσχει εἰς ὅλα αὐτά, καὶ ζοῦν μέσα εἰς τό-
 σον φόβον καὶ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων δικαστηρίων, δὲν ἐτι-
 μωρήθησαν ἀκόμη μέχρι σήμερον μὲ τὰς αὐτὰς τιμωρίας, ἐνῶ
 εἶναι ἕξαι οὐκ ἁπλοῦς τιμωρίας; **Ε** Ἄρα, δὲν εἶναι εὐνόη-
 τον καὶ εἰς ἓνα παιδί, ὅτι τοὺς ἐπιφυλάσσει αὐστηροτέρα
 τιμωρία; Διότι, ἐὰν ἐμεῖς ὀργιζώμεθα ἔτσι καὶ ἀγανακτώμεν,
 ὁ Θεὸς ποῦ φροντίζει δι' ὅλα καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὸ ἀνθρώπι-
 νον γένος, καὶ ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ σφοδρῶς τὴν κακίαν,
 πῶς θὰ ἠνείκετο νὰ ἀποτολμῶνται αὐτὰ χωρὶς τιμωρίαν;
 Δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλ' Ἄλλὰ θὰ ἐπιφέρῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν παν-
 τοδύναμον κείρα του, καὶ τὴν ἀφόρητον πληγὴν, καὶ τὴν
 δδύνην τῶν βασανιστηρίων ἐκείνων, ποῦ εἶναι τῶσον φοβε-
 ρά, ⁹⁰ **Α** ὥστε αἱ συμφοραὶ τῶν Σοδόμων συγκρινόμεναι πρὸς
 αὐτά, νὰ θεωροῦνται ἄστεϊαι. Διότι ποιοὺς θαρδάρους δὲν ἐ-
 ξεπέρασαν, ποῖον γένος θηρίων, διὰ τῆς μαρᾶς αὐτῆς σαρ-
 κικῆς μίξεως; Ὑπάρχει εἰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα μεγάλη
 γενετήσιος ὀρμὴ καὶ ἐπιθυμία ἀουγκράτητος, ποῦ δὲν διαφέ-
 ρει καθόλου ἀπὸ τὴν τρέλλαν. Ἄλλ' ὅμως δὲν γνωρίζουν
 τὸν ἔρωτα αὐτὸν τοῦ ἀρσενικοῦ πρὸς τὸν ἄρσενικόν, ἀλλὰ
 στέκονται εἰς τὰ ὄρια ποῦ ἔθεσεν ἡ φύσις. Καὶ ἂν ἀκόμη μυ-
 ριάκις κοκλάξῃ μέσα των τὸ πάθος, ὅμως δὲν ἀναιρέπουν
 τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ὅμως λογικοὶ, ποῦ ἐγνώ-
 ρισαν τὴν θεῖαν διδασκαλίαν καὶ διδάσκουν εἰς ἄλλους τί
 πρέπει καὶ τί δὲν πρέπει νὰ κἀνουν **Β** καὶ ἤκουσαν Γρα-
 φὰς ποῦ κατῆλθον ἀπὸ τὸν οὐρανόν, συνάπτουν σχέσεις ἄκα-
 τῶσον ἐλευθέρως μὲ τὰς πόρναις, ὅσον μὲ τοὺς νέους. Πλὴν
 νὰ μὴ εἶναι ἀκριβῶς ἄνθρωποι, μήτε νὰ ὑπάρχῃ ἡ πρόνοια
 τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅποια τιμωρεῖ τὰς παρανομίας, ἀλλ' ὡσὸν ἀκά-
 τος ποῦ κατέλαθε τὰ πάντα, καὶ κανεὶς πλέον οὐτε βλέπει
 αὐτὰ οὐτε τὰ ἀκούει, τοιοῦτοτρόπως ἀποτολμοῦν τὰ πάντα,
 καὶ μάλιστα μὲ τῶσον μεγάλην μαγίαν. Οἱ δὲ πατέρες τῶν
 διασφειρομένων παιδιῶν ὑπομένουσιν αὐτὰ σιωπηλῶς, καὶ δὲν
 ἐξαφανίζονται μαζὶ μὲ αὐτά, οὐτε σκέπτονται καμμίαν διόρ-
 θωσιν τοῦ κακοῦ. Διότι καὶ ἐὰν ἔπρεπε νὰ μεταφέρουν τὰ
 παιδιὰ των ἐξορίαν εἰς ἔξωθεν χώραν ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους
 αὐτοῦ, εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς τὰς νήσους, εἴτε

εἰς ἀπάτηρον γῆν, εἴτε εἰς τὴν ὑπεράνω ἡμῶν οἰκου-
 μένην, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κἀνουν τὸ πᾶν, καὶ νὰ προσ-
 παθῶσιν, ὥστε νὰ μὴ συμβῶσιν αὐταὶ αἱ ἀσχετητές; **Γ** Καὶ
 ἂν ὑπάρχῃ κάποιον ἓνα χωρίον προσβληθὲν ἀπὸ ἀσθένειαν
 καὶ μάλιστα κολέραν, δὲν θὰ μεταφέρωμεν ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς
 υἱοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται νὰ κερδίσουν ἐκεῖ πολλά, καὶ
 ἡ ὑγεία των εἶναι ἀρίστη; Τώρα δὲ ὅμως ποῦ τῶση διοφθορὰ
 ὑπάρχει παντοῦ, ἄκα μόνον σῴζωμεν αὐτοὺς πρὸς τὰ βάρα-
 θρα αὐτά, ἀλλὰ ἀπορακρύνωμεν καὶ αὐτοὺς ποῦ θέλουν νὰ
 τοὺς ἀπαλλάξουν, ὡσὸν καταστροφεῖς. Καὶ πόση ὀργὴς ἄ-
 ξια δὲν εἶναι αὐτά, καὶ πόσον κεραινών, ὅταν τὸ μὲν λεκτι-
 κὸν αὐτῶν προσπαθοῦμεν νὰ τὸ διορθώσωμεν καὶ νὰ τὸ κα-
 θαρίσωμεν διὰ τῆς κοσμικῆς σοφίας, τὴν δὲ ψυχὴν ποῦ κείτα
 μέσα εἰς τὸν ἄβυσσον τῆς ἀσελείας καὶ σαυρίζει διαρκῶς,
 ἄκα μόνον παραμελοῦμεν, ἀλλὰ καὶ ὅταν θέλῃ νὰ ἀνορθωθῇ
 τὴν ἐμποδίζωμεν; **Δ**

Ἄκόμη λοιπὸν θὰ τοιμήσῃ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι εἶναι δυ-
 νατὸν αὐτοὶ ποῦ εἶναι τῶσον θυθημένοι εἰς ταιαύτας ἀμαρ-
 τίας νὰ σωθῶσιν; Ἀπὸ ποῦ; Διότι αὐτοὶ ποῦ διέφυγον τὴν
 μαγίαν τῶν ἀκολάστων (εἶναι δὲ ἄλγιοι αὐτοί), τοὺς τυραν-
 νικοὺς ἐκείνους ἔραπας, ποῦ διασφειροῦν τὰ πάντα, ὅμως
 δὲν διασφειροῦν τὸν πόθον τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δόξης. Οἱ
 περισσότεροι ὅμως, καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια αὐτὰ πάθη, καὶ ἀπὸ τὰ
 πάθη τῆς ἀσελείας καταλαμβάνονται μὲ μεγαλύτεραν ὀρ-
 μὴν. Ἐπειτα θέλοντες νὰ τοὺς καλλιεργήσωμεν τὴν εὐ-
 γλωττίαν, δὲν ἀπορρίπτωμεν μόνον τὰ ἐμποδίζοντα τὴν παι-
 δευσιν, ἀλλὰ δημιουργοῦμεν καὶ τὰ συντελούντα **Ε** διορί-
 ζοντες καὶ παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους καὶ χρήματα δαπα-
 νῶντες καὶ ἀπαλλάσσοντες αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀσχολίας
 καὶ τονίζοντες εἰς αὐτοὺς τακτικώτερον ἄρ' ὅσον αἱ παιδο-
 τρεῖαι εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀρ' ἓνος μὲν τὴν πε-
 ντιαν λόγῳ τῆς ἀπαιδευσίας, καὶ ἀρ' ἑτέρου τὸν πλοῦτον ποῦ
 ἀποκτῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν μόρφωσιν, καὶ πρῶτοντες καὶ λέγον-
 τες τὸ ἂν καὶ μόνον μας καὶ μὲ ἄλλους, ὥστε νὰ τοὺς ὀδη-
 γήσωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐν λόγῳ παιδείας, καὶ παρὰ ταῦτα
 πολλάκις οὐτε εἶσι τὸ ἐπιτυχάνομεν. Νομίζομεν δὲ ὅτι θὰ
 προκύψῃ καλλιέργεια συμπεριφορᾶς καὶ ὀρθότητος ἀρίστου
 ἤσου ⁹¹ **Α** ἐνῶ ὑπάρχουν τῶσον πολλά, ποῦ τὴν διακόπτουν.
 Καὶ τί χειρότερον θὰ ἤδύνατο νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν παραλογισμὸν
 αὐτῶν; Τὸ μὲν εὐκολώτερον δηλαδὴ νὰ γίνῃται ὀντικειμε-
 νον τῶσον μεγάλης τιμῆς καὶ ἐπιμελείας, ὡσὸν νὰ μὴ εἶναι
 δυνατὸν χωρὶς αὐτὴν νὰ κατορθωθῇ ποτε αὐτό, ἐκεῖνο δὲ ποῦ
 εἶναι δυσκολώτερον, τοῦτο νὰ νομίζωμεν ὅτι θὰ μᾶς ἔλθῃ
 ἐνῶ κοιμώμεθα, ὡς νὰ ἦτο κάτι ἀπὸ τὰ εὐτελεῖ καὶ μηδαμι-

νά; Διότι ἡ παιδεία τῆς ψυχῆς εἶναι ἔργον ἰσὺν δυσκολώτερον καὶ πλέον ἐπιπόνον, ὅσον τὸ νὰ πράττῃ κανεὶς ἀπὸ τοῦ νὰ λέγῃ, καὶ ὅσον τὰ ἔργα εἶναι κοπιαστικώτερα τῶν λόγων.

9. Καὶ ποῖαν ἀνάγκην ἔχουν τὰ παιδιὰ μας, λέγει, ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὁρθότητα βίου; Πράγματι αὐτὸ εἶναι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ κατέστρεψε τὰ πάντα, ὅτι δηλαδὴ πρῶγμα ἰσὺν ἀναγκαῖον **B** ποὺ συγκρατεῖ τὴν ζωὴν μας, θεωρεῖται περὶ τὸν καὶ πάρεργον. Κανεὶς δὲν θὰ ἔλεγε, ἐὰν ἴδῃς τὸν υἱὸν τοῦ νὰ ἄσθενῇ κατὰ τὸ σῶμα, ποῖαν ἀνάγκην ἔχει ἀπὸ καθαρὰν καὶ ἀκριβῆ ὑγείαν; Ἄλλὰ θὰ ἔκαρνε τὸ κάθε τι διὰ τὸ ἀποκτήσῃ ἰσὺν εὐεξίαν, ὥστε ποτὲ πλῆρον νὰ μὴ ἔλθῃ ἡ ἀρρώστια. Τώρα δὲ ποῦ ἡ ψυχὴ ἄσθενεῖ, λέγουσιν ὅτι δὲν ὑπάρκει δι' αὐτοὺς ἀνάγκη θεραπείας καὶ τολμῶν μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ νὰ ἀναμάζουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν πατέρων. Τί λοιπὸν; Θὰ φιλοσοφούμεν ὅλοι, λέγει, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν αἱ φροντίδες τοῦ Θεοῦ; Ὅχι τὸ νὰ φιλοσοφῇ κανεὶς, καλέ μου, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ πράττῃ κανεὶς αὐτὸ, καταστρέφει καὶ διαφθείρει τὰ πάντα. Διότι ποῖοι, πῆς μου, βλάπτουν τὴν παρούσαν κατὰστασιν **C** αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μὲ μετριопάθειαν καὶ σεμνότητα, ἢ αὐτοὶ ποὺ ἐπινοοῦν καινοῦργισμὸν καὶ παρανόμους τρόπους διὰ τὴν διατροφήν των; Αὐτοὶ ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ συγκεντρώσουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς τὰ πάντα ἢ ἐκεῖνοι ποὺ ἀρκούναι εἰς αὐτὰ ποὺ ἔχουν; Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν στραπὰς δούλων καὶ περιφέρουν σμήνη ἀπὸ κόλακας, ἢ αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι τοὺς χρειάζεται μόνον ἓνας ὑπηρέτης; (Καὶ μὲ αὐτὰ δὲν ἐκθέτω ἀκόμη τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν, ἀλλ' αὐτὴν ποὺ εἶναι εἰς ὄλους δυνατὴ). Οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἡμεροὶ καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὰς τιμὰς τῶν πολλῶν, ἢ αὐτοὶ ποὺ ἀπατοῦν ἀπὸ τοὺς ἀμοφάλους τῶν τὰς τιμὰς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο κρῆος, καὶ ποὺ ἀπεργάζονται ἀναριθμήτους συγκροτάς, ἐπειδὴ δὲν ἐσηκίθη ἐνώπιόν των, **D** οὐτε τοὺς ἐκαίρησε πρῶτος ὁ τάδε, οὐτε ἔκαμεν ὑπόκλητον, οὐτε τοὺς συμπεριεφέρθη ὡς δούλος; Αὐτοὶ ποὺ μελετοῦν πῶς νὰ ἄρχωνται ἢ αὐτοὶ ποὺ ἐρωτεύονται τὰς δυναστείας καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ πράξουν καὶ νὰ ὑποστοῦν τὸ κάθε τι δι' αὐτὸ; Αὐτοὶ ποὺ λέγουσιν ὅτι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ ὄλους καὶ ποὺ διὰ τοῦτο νομίζουν ὅτι τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ λέγουν καὶ νὰ κἀμουν τὸ κάθε τι, ἢ αὐτοὶ ποὺ συγκαταλέγουσιν τὸν ἑαυτὸν τοὺς μεταξὺ τῶν τελευταίων καὶ ποὺ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν μετριάξουν τὴν παράλογον ἐξουσίαν τῶν παθῶν; Αὐτοὶ ποὺ κτίζουν πολυτελεῖς στήια καὶ παραθέτουν πλοῦσια γεῦματα ἢ αὐτοὶ ποὺ δὲν ζητοῦν τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναρρήτην τροφήν καὶ στέγην; Αὐτοὶ

ποὺ ἐκτείνουσι τὰ ὄριά των εἰς ἀναριθμήτα στρέμματα **E** γῆς ἢ αὐτοὶ ποὺ δὲν θεωροῦν ἀναγκαῖον τὴν κτήσιν οὔτε ἐνὸς σκάλου κώματος; Οἱ εἰσπράττοντες τόκους πολλοὺς καὶ θετόντες εἰς κρήσιν πάσης ἐμπορίας κάθε δίκου μέσον, ἢ αὐτοὶ ποὺ ἐσοκίζουν τὰς ἀδίκους αὐτὰς συνθήκας καὶ θοηθοῦν μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχουν τοὺς ἔκοντας ἀνάγκην; Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἐννοήσει τὸ μηδανίον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ αὐτοὶ ποὺ δὲν θέλουσι οὔτε κἀν νὰ τὸ ἀκούσουν, ἀλλ' ὄπῃ τῆς ὑπερφυλικῆς ἀλαστονείας ἔχουν χάσει καὶ τὴν συνείσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης ιδιότητος των; ⁹² **A** Αὐτοὶ ποὺ συντηροῦν πόρνας καὶ διαλύουν τοὺς ξένους γάμους ἢ αὐτοὶ ποὺ ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῶν γυναικῶν. Δὲν φουτρώνουν οἱ μὲν εἰς τὴν ζωὴν τῆς οἰκουμένης ὡσάν ἄποστήματα εἰς τὸ σῶμα καὶ ἔγρησι ἄνεμοι εἰς τὴν θάλασσαν ἐπειδὴ καταπονοῦν καὶ αὐτοὺς ποὺ δύνανται νὰ σωθοῦν μόνον των, ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας των, οἱ δὲ ὡσάν εἰς θαθὺ σκάτος λαμπτήρας ἀναρμένοι, νὰ προσκαλοῦν πρὸς σωτηρίαν τοὺς ναυαγοὺς, καὶ ἀφοῦ ἀνάψουν τὰς λαμπάδας τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ ἀπὸ μακρὰ, τοιοῦτοτρόπως ὡδηγοῦν αὐτοὺς ποὺ θέλουσι, εἰς τὸν λιμένα τῆς ἡμεριμνησίας; Μήπως ἐξ αἰτίας ἐκεῖνων δὲν γίνονται αἱ ἐπαναστάσεις, οἱ πόλεμοι, αἱ διαρῆλαι, **B** αἱ καταστροφαὶ τῶν πόλεων καὶ οἱ ἐξανδραποδισμοὶ καὶ αἱ δουλείαι καὶ αἱ ἀρχαλωκίαι καὶ οἱ φόνοι καὶ αἱ κιλιάδες συμφοραὶ τῆς ζωῆς; Ὅχι μόνον δὲ τὰ κακὰ ποὺ προξενοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἐξ οὐρανοῦ κακὰ, ὅπως αἱ ἐρησσοὶ καὶ πλημύραι καὶ οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ κατολισθήσεις καὶ αἱ καταποντομοὶ πόλεων καὶ ἡ πείνα καὶ αἱ ἀσθένειαι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακὰ, ποὺ μᾶς πλήττουν ἀπὸ ἐκεῖ;

10. Λοιπὸν, αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀνατρέπουσιν τὸ πάλτευμα καὶ βλάπτουν τὰ δηρῶσα πράγματα. Αὐτοὶ γίνονται καὶ εἰς ἄλλους αἴτιοι ἀναριθμήτων συμφορῶν καὶ ἐνοχλοῦν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ζήσουν μὲ ἡσυχίαν, **C** καὶ ἀπὸ παντοῦ τοὺς σόρουν καὶ τοὺς κτυποῦν. Ἐξ αἰτίας αὐτῶν ὑπάρχουν τὰ δικαστήρια καὶ οἱ νόμοι καὶ αἱ τιμωρίαι καὶ διάφοροι τρόποι πονῶν. Καὶ ὅπως εἰς οἶκτον, ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ μὲν ἀσθενεῖς, οἱ δὲ ὑγιεῖς εἶναι ὀλίγοι, εἶναι δυνατόν νὰ συναντήσωμεν πολλὰ φάρμακα καὶ πολλοὺς ἰατροὺς, οἱ ὅποιοι εἰσῆλθον ἐκεῖ, ἔτσι καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην δὲν ὑπάρκει ἔθνος, δὲν ὑπάρκει πόλις, ὅπου νὰ μὴ εἶναι πολλοὶ οἱ νόμοι, πολλοὶ οἱ ἀρχοντες καὶ πολλοὶ αἱ τιμωρίαι. Διότι δὲν ἀρκοῦν αὐτὰ κατ' ἑαυτὰ τὰ φάρμακα νὰ θεραπεύσουν τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ πρέπει καὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ δίδουν, οἱ ὅποιοι εἶναι δικασταί, καί, ποὺ, εἴτε θέλουσι (οἱ ἀσθενεῖς), εἴτε δὲν θέλουσι, τοὺς ἀναγκάζουν νὰ δέκωνται τὴν θεραπείαν. Ἄλλὰ τὸσον ὑπερίσχυ-

σεν ἢ ἀσθένεια, ὥστε ἐνίκησε καὶ αὐτὴν τὴν ἰατρικὴν τέχνην **D** καὶ προσέβαλε καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς δικαστὰς. Καὶ συμβαίνει τὸ αὐτό, ὥσων νὰ ἐκὴ κάποιος πνευτὸν καὶ ὑδραυτικὰν καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα ἀρρωστήματα χειρότερα, καὶ τὰ μὲν ἰδικὰ του νὰ μὴ ἦμπορῇ νὰ ἀποβάλλῃ, ἐπιμόνος δὲ νὰ ἀγωνίζε-ται διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἄλλων, προσβεβλημένων ἀπὸ τὰς αὐτὰς ἀσθενείας. Διότι ἡ ὀργὴ τῆς κακίας, ὥσων κάποιος κεί-μαρρος, ὧρὸν ἐγκρέμασε ὅλα τὰ ἐπιπόδια, ἐξεκίθη μὲ σφο-δρότητα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διὰτὶ ὁμιλῶ μόνον διὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς πολιτείας; Διότι ὑπάρχει κίνδυ-νος ὥστε ἡ πανάγχις αὐτὴ ποὺ ἔχει καταλάβει τοὺς πονη-ροὺς αὐτοὺς νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τὴν πίστιν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. **E** "Ἐταί λοιπὸν προπορεύεται καὶ ἐξαπλοῦται καὶ ἐπέφεται νὰ κυριεύσῃ τὰ πάντα καὶ ἔχει κάνει τὰ πάντα ἄνω-κάτω καὶ τέλος ἀντιστρατεύεται ἐναν-τίον αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ὀπλιζοῦσα. τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώ-πων ἔχει πλέον ἐναντίον τῶν συνανθρώπων, ἀλλ' ἐναντίον τοῦ ἰδίου κυριάρχου τοῦ σάμψαντος. Διότι, πέσ μου, ἀπὸ ποῦ προέρχεται ὁ πῶλος περὶ τῆς τύχης λόγος ποὺ γίνεται παν-τοῦ; Ἄπὸ ποῦ (ἀφορμώμενοι) οἱ περισσότεροι ἀποδίδουν τὰς ἐκδόσεις τῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν φυσικὴν τροχίαν τῶν ὑστῶν; Διὰτὶ πιστεύουν εἰς τὴν τύχην, μερκοὶ δὲ εἰς τὴν αὐθιγαρξίαν; Ἄπὸ ποῦ ὀρμώμενοι (πιστεύουν) ὅτι τὰ πάν-τα κυβερνῶνται ἄνευ σκοείου καὶ συμπωματικῶς; Ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ ζοῦν μὲ σκωρροσύνην καὶ μετριοτήτητα ἢ ἐξ αἰτίας ἐκείνων; **99** **A** διὰ τοὺς ὁποίους σὺ μὲν εἶπες ὅτι συγκρατοῦν τὴν πολιτείαν, ἐγὼ δὲ ἀπέδειξα ὅτι εἶναι μία κοινὴ καταστρο-φὴ τῆς οἰκουμένης; Εἶναι φανερὸν ὅτι, δι' ἐκείνους. Διότι κανεὶς δὲν ἀγανακτεῖ ἐπειδὴ ὁ τάδε φιλοσοφεῖ, ἢ διότι ὁ τάδε εἶναι πρὸς καὶ μετριοπαθῆς καὶ σάφρων καὶ περιφρο-νεῖ τὰ πρόσκαιρα πράγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τάδε πλουτεῖ, ἤ πολιτελῶς, εἶναι ἀκόρτατος καὶ κλέπτει, καὶ ἐνῶ εἶναι πο-νηρὸς καὶ γεμῆτος ἀπὸ μυριάδας ἁμαρτιῶν, ἐν τοῖσι καὶ ἐνδοξος εἶναι καὶ καλοπνεῦν. Αὐτὰ κατηγοροῦν καὶ εὐρί-σκουν ὡς αἴτιαν αὐτὰ ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Θεόν. Εἰς αὐτὰ σκονιάτουν οἱ πάλαιοι, ὥστε, χάριν ἐκείνων ποὺ ζοῦν μὲ σκωρροσύνην ἔχει μόνον δὲν θὰ ἐκφράσουν τίποτε ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, ἀλλὰ καὶ θὰ κατέκρινον τοὺς ἑαυτοὺς των, δι' ἅσα θὰ ἐφθάναν **B** εἰς τὸ σπῆρειν νὰ ἐκφράσουν ἐναντίον τῆς θείας προνοίας. Καὶ ἐάν ὅλοι, ἢ ἔστω οἱ περισσότεροι, ἐπι-θυμοῦσαν νὰ ζοῦν ἔτσι, κανεὶς δὲν θὰ ἐσκέπτετο αὐτὰ τὰ λό-για, οὔτε θὰ ἐπῆρχετο τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, τὸ νὰ ἐρευνῶν δηλαδὴ ἀπὸ ποῦ προέρχεται τὸ κακόν. Διότι, ἐάν δὲν ὑπῆρχον καὶ δὲν ἐφαίνοντο τὰ κακά, ποῶς θὰ προκυ-

ροῦσε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, καὶ νὰ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀναζήτησιν αὐτὴν χιλιάδες αἰρέσεων; *Ἄλλωστε ὁ Μαρκίαν¹⁹ καὶ ὁ Μάνης²⁰ καὶ ὁ Οὐαλεντίνος²¹ καὶ οἱ περισ-σώτεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐξεκίνησαν ἀπὸ αὐτὰ. Ἐάν ὅμοι-οὶ φιλοσοφοῦσαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐρευνῶν αὐτά, **C** ἀλλὰ καὶ δι' οὐκ ἀπὸ πρῶθεν ἀλλοῦ, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὸν ἄ-ριστον αὐτῶν πρόπον τοῦ καθημερινοῦ βίου, θὰ ἐμάθαιναν ὅλοι ὅτι ζῶμεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Θεοῦ-Βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἀικ-κεῖ καὶ κυβερνᾷ τὰ τῆς ζωῆς μας, σύμφωνα μὲ τὴν σοφίαν καὶ τὴν σύνεσίν του, πράγμα τὸ ὁποῖον ὑπόκειται μὲν τώρα, φαίνεται ὅμως δυσκόλως, λόγῳ τῆς θαλάσσεως τὴν ὅποιαν ἐκάρησαν οὗτοι εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Καὶ ἐάν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὴ, θὰ ἐφαίνετο εἰς ὅλους ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ὥσων εἰς διαρκῆ μεσημέριον καὶ ἀπόλυτον γαλήνην. Διότι, ἐάν δὲν ὑπῆρχον οὔτε δικαστήρια, οὔτε κατηγοροὶ, οὔτε συ-κοφάνται, οὔτε βασανιστήρια, οὔτε τιμωρίαι, οὔτε φυλα-καί, οὔτε ποιναί, οὔτε δημεύσεις περιουσιῶν καὶ ζημιαί, οὔτε φόδοι καὶ κίνδυνοι, οὔτε ἐκθραί, οὔτε δολιότητες, οὔτε ὕβρεις καὶ μίσος, **D** οὔτε πείνα καὶ ἀσθένεια, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ κακά ποὺ ἀπηριθήσαμεν, ἀλλὰ ἔχουσαν ὅλοι μὲ τὴν πρέ-πουσαν σαφρότητα, ποῶς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἀμ-φισητούσε τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ; Κανεὶς! Τώρα δὲ συμ-βαίνει τὸ ἴδιο, καθὼς, ἐάν ἐνῶ ἐνέσκηψε κακοκαρία ὁ κυ-βερνήτης κάμνη τὸ καθῆκον του καὶ διαοικῆν τὸ πλοῖον, ὅμως δὲν φαίνεται ἡ ἀξία τῆς τέχνης του εἰς τοὺς ἐπιβάτας λόγῳ τῆς ταραχῆς, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας διὰ τὰς συμφορὰς

19. Ἀπρετικὸς γνωστικὸς γεννηθεὶς ἐν Σινύθῃ τοῦ Πόντου περὶ τὸ 86 μ.Χ., ἀνήκων εἰς τοὺς λεγομένους Σύρους γνωστικούς. ἔχων οἰκονομικὴν ἀνάμνησιν εἰς τὴν Πόλιν (137 μ.Χ.) καὶ διαμείψασαν ἴσον ἀπρετικὸν πό-σισμα, προσπαθὼν νὰ συμπέσῃ ἐν Ἐπαγγέλιον τοῦ πρὸς τὸν παλαιὸν νόμον. Ἀσπασίθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπέθανε κατὰ τὸ 160 μ.Χ.

20. Πέρσης, ἀρχηγὸς τῆς αἰρέσεως τῶν Μανιχαίων. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 215 μ.Χ. εἰς Ν. Βαβυλωνίαν, ὁ δὲ πατὴρ του ἀνήκων εἰς τοὺς θεοκρα-τικὴν κοινότητα. ἀπέθανε τὸ δέκατομα καὶ τὴν ἀγορεύειαν. Εἰς νεανίαν ἡλικίαν λέγει ὅτι εἶδεν εἰς ὄρασην ἄγγελον, ὁ ὅποιος τὴν ἐκέλευε νὰ κη-ρύξῃ τὴν νέαν θρησκείαν. Μετέβη εἰς Ἰνδία, ὅπου τὸ κήρυγμα του εἶχεν ἐπιτυχίαν, κατὰ τὴν ἀπατροπὴν του δὲ ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πέρσου βασιλέως Σαπύρ, ὅστις τὸν ἐπέστρεψε καὶ κηρύττει εἰς τὴν Παρσίαν. Μετὰ τὴν θάνατον ὅμως τοῦ Σαπύρ, καταλείθηται ὑπὸ τὴν ἐρείων τοῦ Ζωροαστρισμοῦ καὶ φυλακισθεὶς ἀπέθανε τὸ 274 ἢ 277.

21. Ἀπρετικὸς ἀγνωστοῦ πότε γεννηθεὶς ἐν Ἀγύπτῳ, ἀπεθανὸν δὲ τὸ 181 μ.Χ. Μεταβίβη εἰς τὴν Πόλιν ἐπαχέτριος νὰ διδάσῃ τὴν διδασκαλίαν του. συνιστῶμενον εἰς ἀνάμνησιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων θεωριῶν (Ἰσοῦν τοῦ Πλάτωνος, Ἀριστοῦ τοῦ Πυθαγόρου, Πηγόντων τοῦ Πλάτωνα καὶ μυρι-στησῶν Παρὰδεδέως Ὀρσικῶν). ἀπ' ἐπίσευ δὲ τὸς κατὰ Ἰουδαίων ἐταγ-μελίου, θεωροῦμενον ὅτι ἀπὸ τὸς μόνου γεννητοῦ. Με τὴν ἀνατροπὴν τῶν δοξασίων τοῦ Οὐαλεντίνου ἢ Βαλεντίνου ἐξαοικῆσαν πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὁ Κίρηναϊος.

πὸ ἐπικρίματα. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς κυβερνᾷ μὲν καὶ τῶρα τὸ σύμπαν αὐτὸ, δὲν φαίνεται ὅμως εἰς τοὺς πολλοὺς λόγους τῶν περιπέσεων τῆς κακοκλιρίας καὶ τῆς ταραχῆς. Ἐ τὴν ὁποῖαν προφενοῦν αὐτοὶ περισσότερο ἀπὸ ἄλλους. Ὡστε οὐ μόνον ἀνατρέπουν τὸ πολίτευμα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐσέβειαν ζημιάνουν. Καὶ δὲν θὰ ἐσφαλῆ κανεὶς, ἐὰν ἀνδραγαε αὐτοὺς κοινούς ἐχθρούς, διότι ζῆσιν διὰ τὴν παρεμποδίζουσαν τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων, καταβιβάσαστες τοὺς συνταξιδεύοντας μὲ αὐτούς, μὲ μιὰς δόξασιν καὶ ἀκάθαρτον ζωὴν.

11. Ἀλλὰ εἰς τὰ μοναστήρια αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἐνῶ ἔχει ἐνσκήψει τόσοσιν μεγάλην τρικυμία, αὐτοὶ μόνον εὐρίσκονται εἰς λιμάνι μὲ πολλὴν γαλήνην καὶ ἀσφάλειαν. ⁹⁴ Α καὶ ὡσὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν παρατηροῦν τὰ ναύαγια τῶν ἄλλων· διότι ἐπισημασαν ζωὴν πὸ ἀρμόζει εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ δὲν εὐρίσκονται εἰς κατωτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Ὅπως λοιπὸν εἰς ἐκεῖνους δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνωμαλία, οὕτε ἄλλοι μὲν εὐρίσκονται εἰς εὐνοσίαν, ἄλλοι δὲ εἰς τὰς χειρότερας συμφοράς, ἀλλὰ ἄλλοι εἰς μίαν εὐλόγησιν καὶ χαρὰν καὶ δόξαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Κανεὶς δὲν ἐνειβίζει τὸν ἄλλον διὰ πτωχείαν, κανεὶς δὲν ὑπερηφανεύεται διὰ πλοῦτον. Τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σου, οὐδὲ ἀκριβῶς πὸ ἀνατρέπει καὶ θορυβεῖ τὰ πάντα, ἔχει ἀποβληθῆ καὶ ἄρα εἰς αὐτούς εἶναι κοινά, τὸ φαγητόν, ἡ στέγη καὶ τὰ ρούχα. Καὶ τί τὸ παράξενον ἄσπ καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ εἰς ἄλλους; Ὅλοι εἶναι ἐξ Ἰσοῦ εὐγενεῖς, ἐξ Ἰσοῦ δοῦλοι, Β ἐξ Ἰσοῦ καὶ ἐλευθεροί. Ἐνας πλοῦτος ὑπάρχει εἰς ἄλλους ἐκεῖ, ὁ πραγματικὸς πλοῦτος, μία δόξα, ἡ ἀληθινὴ δόξα· διότι τὰ ἀγαθὰ δὲν συνίστανται εἰς τὰ δῶματα ἀλλ' εἶναι πραγματικά. Μία εὐχαρίστησις, μία ἐπιθυμία, μία ἐλπίς εἰς ἄλλους ὑπάρχει, καὶ ὡσὸν νὰ ἔχουν κανονισθῆ ἀκριβῶς ἄρα μὲ κάποιον χάρακα καὶ μὲ νῆμα στάθμης, καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν καμμία ἀνωμαλία, ἀλλὰ τάξις καὶ ρυθμὸς καὶ ἁρμονία καὶ πολλὴ δικαιοσύνη τῆς ὁμοφρονίας καὶ διαρκῆς κατάστασις εὐθυμίας. Δι' αὐτὸ ἄλλοι κἀμῖνον τὸ κάθε τι καὶ πάσχουν, διὰ τὴν εὐθυμίαν καὶ νὰ χαίρωνται. Ἐκεῖ μόνον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῆ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ συμβαίνει κατὰ τρόπον τέλειον, καὶ ἄλλου πούθενά, διότι δὲν περιφρονοῦν μόνον τὰ παρόντα καὶ ἔχουν ἀποκόψει κάθε ὑπόθεσιν στάσεως καὶ διαμάχης C καὶ ἔχουν λαμπρὰς ἐλπίδας περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. ἀλλὰ καὶ τὰ δυσάρεστα καὶ εὐχάριστα πὸ συμβαίνουν εἰς τὸν καθένα, τὸ θεωροῦν κοινὰ εἰς ἄλλους. Ἄλλωστε καὶ ἡ μελαγχολία ἐξαφανίζεται εὐκολώτερα, ὅταν ἄλλοι κατ' ἀναλογίαν φέρουν τὸ φορτίον, ὅπως ὁ καθείς, καὶ ἔχουν πολλὰς ἀφορμὰς χαρᾶς. Ἐπειδὴ δὲν κἀμῖνον μόνον

διὰ τὰς ἀτομικὰς τῶν καρᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μετοξὺ τῶν ὀχι ὀλιγώτερον ἀπ' ὅσον διὰ τὰς ἀτομικὰς τῶν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἐξελιχθῶν τὰ πρᾶγματα, ἐὰν τοὺς μισηθῶμεν ἄλλοι; Διότι τῶρα ἔχουν καθῆ καὶ ἔχουν διασπαρῆ ἐξ αἰτίας αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀσκηθῆ μακρὰν τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς αὐτῆς. Σὺ ὅμως ἀποδεχόμενος τὰ ἀντίθετα κἀμῖνες τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὅπως ἀκριβῶς κἀμῖνει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἔχει λῦραν κατὰλλῆλως ἐγκορδοσμένην D τὴν κατηγορεῖ ὡς ἀκρηστον, καὶ ἐκείνην ἢ ὁποῖα εἶναι ἀκατάλληλος λόγῳ τῆς μεγάλης ἐντάσεως καὶ χαλαρώσεως τῶν καρᾶν τῆς, τὴν λέγει κατάλληλον καὶ διὰ παραγωγὴν ἴσων ἁρμονικῶν καὶ πρὸς τέρψιν τῶν θεατῶν. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξητούσαμεν ἄλλην μεγαλυτέραν ἀπόδειξιν διὰ τὴν ἁμυσίαν τοῦ λέγοντος αὐτὸ ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ λόγου του, οὕτε ἄλλο σαφέστερον δεῖγμα διὰ τὸν φθόνον καὶ τὴν μισανθρωπίαν τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τέτοιαν ἰδέαν διὰ τὸν φιλόσοφον θῖον τῶν μοναχῶν. Ἀλλὰ τί λέγουσιν οἱ μετριώτεροι ἀπὸ τοὺς πατέρας; Ἄς μάθουν, λέγουσιν, προηγουμένως γράμματα καὶ ὁσοῦ ἀποκτήσῃσιν τὴν ἱκανότητα τῆς ρητορείας, τοιοῦτοτρόπως δε δόξησιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτῆν. Τότε κανεὶς δὲν θὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ε Καὶ ὡσὸν πού γίνεται φανερόν ὅτι θὰ φθάσουν ἐμμοσῆστοι εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν; Διότι πολλοὶ ἀνηρπᾶσθησαν ἀπὸ πρῶτον θάνατον καὶ ἀπῆλθον. Ἀλλ' ἔς παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι φανερόν. Ἄς ὑποθέσασιν ὅτι θὰ φθάσουν εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν· ποῖός θὰ ἐγγυηθῆ δι' ἄλλην τὴν προτέραν ζωὴν; Τίποτε δὲν λέγω ἀπὸ φιλόνοικον διδάσων, διότι ἐὰν κάποιος μὰς ἐνεθάρρυνε δι' αὐτοὺς ὅτι θὰ εὐδοκμοῦσαν εἰς τὰς σπουδὰς τῶν καὶ τῆς ρητορικῆς δευτέρῃ, οὕτε καὶ ἂν ἀποκοῦσαν τὴν δύναμιν αὐτῆν θὰ εἶχαν τὴν γνώμην νὰ ἀποσυρθῶν ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τότε πολλὸν περισσότερο θὰ τοὺς διέτασσα νὰ μείνουν. ⁹⁵ Α καὶ δὲν θὰ ἐπαινοῦσα αὐτοὺς πὸ τοὺς φυλαδεύουσιν, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἀπειρηφῶμεν ὡς κοινούς ἐχθρούς τῆς πολιτείας, διότι μὲ τὸ νὰ κρύπτουν καὶ μὲ τὸ νὰ δόξουν τοὺς φωστῆρας εἰς τὴν ἐρημίαν, θὰ ἐξημῶσαν πάρα πολὺ τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχη κανεὶς, πὸν νὰ μὰς ὑποσχεθῆ αὐτὰ, ὅτι δηλαδὴ θὰ συμβῶν ἔτσι. ποῖον τὸ ἔμπεδος γὰ τοὺς στέλλετε εἰς διδασκαλοὺς, ὅπου πρὸ τῆς ρητορείας θὰ γνωρίσουν τὴν κακίαν, καὶ ἐνῶ θέλουν νὰ λάθουν τὸ μικρότερον θὰ χάσουν τὸ μεγαλύτερον, δηλαδὴ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλην τὴν ὕψην;

Τί λοιπὸν; Ἐὰ κρημνίσωμεν, λέγει, τὰ διδασκαλεῖα; ⁹⁶

⁹² Ἰσοῦ ἀνομάζοντα εἰ ἐθνικὰ (εἰδικολογικὰ) σχολαί τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης.

Δὲν ἐννοῶ αὐτὸ ἀλλὰ νὰ μὴ καταστρέψωμεν τὸ αἰσθητικὸν τῆς ἀρετῆς καὶ θάψωμεν ζωτικὴν τὴν ψυχὴν. Ἐπίσης, ὅταν οὕτω σικφρονῆ, δὲν προκόπτει καμμίαν ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τῆς ρητορικῆς τέχνης, ἐνῷ μεγίστη θὰ εἶναι ἡ ζημία ὅταν αὐτὴ διασφαρῆ, ἔστι καὶ ἂν ἡ γλώσσα εἶναι πάρα πολὺ ἐξησκιασμένη, καὶ μάλιστα πόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ζημία, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ρητορικὴ δύναμις. Διότι ὅταν ἡ πονηρία προσλάβῃ τὴν πείραν τοῦ λόγου κάρνει τὰ κακὰ πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν. Ἄν ὅμως, ἀφοῦ ὑπάγουν εἰς τὴν ἀρημίαν ἐκείνην, λέγει, ἐκτός τοῦ ὅτι θὰ ἔχουν τὴν γλώσσαν των δεαυρεμένην, ἐκπέσουν καὶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ἐκελευμένην. Ἄν ὅμως, πὲς μου, ἀφοῦ παραμένουν εἰς τὴν πόλιν, ἐκτός τοῦ ὅτι θὰ διασφείρουν τὴν ψυχὴν δὲν θὰ ἠφελήθουν εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν σπουδὴν των θὰ γίνων εὐγλωττοί; Διότι αὐτὰ θὰ ἀρμόζῃ νὰ τὰ λέγω εἰς ἐμὲ μᾶλλον, παρὰ ἐκεῖνα εἰς ἐσένα. Διὰ τί τάχα; C Διότι, ἂν καὶ τὸ μέλλον εἶναι ἀόρατον διὰ τὸν καθένα μας, ὅμως τὸ ἰδικόν σου εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀδηλον. Πῶς λοιπὸν, καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ ἡ μὲν μάθησις τῆς ρητορικῆς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν κοσμίαν συμπεριφοράν, ἡ δὲ κοσμία συμπεριφορά δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ρητορικῆς δεινότητος. Ἄλλοτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς τὴν σωφροσύνην αἰ κωρὶς τὴν μόρφωσιν, ἐνῷ κανεὶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἰκανότητα τῆς ρητορείας κωρὶς τοὺς καλοὺς τρόπους, ὅταν ὅλος ὁ χρόνος ἐξοδεύεται εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἀκολασίας.

Ἔστω ἐκεῖνο ποῦ φοβεῖσαι ἐκεῖ, πρέπει νὰ τὸ φοβῆσαι καὶ ἐδῶ, καὶ πολὺ περισσότερο ἐδῶ, καθ' ὅσον συχνότερα εἶναι αἱ ἀποτυχίαι, καὶ ὁ κίνδυνος διὰ μεγαλυτέρα πράγματα. Καὶ ἐκεῖ μὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἀσκοληθῇ κανεὶς μόνον μὲ ἓνα πρῶγμα, ἐνῷ ἐδῶ πρέπει νὰ γίνωμεν κύριοι καὶ τῶν δύο, D ἐπειδὴ δὲν γίνεται νὰ ἀποκτήσωμεν τὸ ἓνα κωρὶς νὰ ἐκπιεῖν τὸ ἄλλο, οὕτε τὴν σωφροσύνην νὰ γνωρίσωμεν κωρὶς τὴν ρητορείαν. Καὶ ἂν θέλῃς δε ὑποθέσωμεν καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦτο ὡς δυνατόν, ὅτι δηλαδὴ κάποιος ἤμπορεῖ, καὶ κωρὶς νὰ εἶναι οὐφρων εἰς τὸν δῖον του, νὰ γίνῃ δεινὸς ῥήτωρ καὶ οὐζητητής. Τί καλὸν θὰ προήρχετο ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρῶγμα εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δεχόμεθα τὸ κτύπημα εἰς τὰ καιρὰ σημεῖα; Καὶ τί κακὸν θὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν ἀπειρίαν τοῦ λόγου, ὅταν ἐπιτυχάνωμεν τὰ πρὸς μεγάλα μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σωφροσύνην; Καὶ αὐτὰ δὲν θεωροῦνται ὡς τέτοια ἀπὸ ἡμᾶς ποῦ περιφρονοῦμεν τὴν κ. ἢ κόσμον σοφίαν καὶ τὴν θεωροῦμεν μωρίαν, ἀλλὰ ἐκεῖ γίνεται παραδεκτὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἔθνικους φιλοσόφους. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ περι-

σφίροι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐφρόντισαν πολὺ διὰ τὸ πρῶγμα αὐτό, ἄλλοι δὲ τὸ περιφρόνησαν ἐντελῶς καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ εἶναι ἀμαθεῖς E καὶ ἀσκοληθέντες εἰς ἄλλην τὴν ζωὴν των μὲ τὸ ἥθικαιτερον μέρος τῆς φιλοσοφίας ἔλαμψαν πάρα πολὺ καὶ ἔγιναν διάσημοι. Διότι καὶ ὁ Ἀνάχαρος²³ καὶ ὁ Κράτης²⁴ καὶ ὁ Διονύσιος δὲν ἐσπούδασαν αὐτὸ τὸ πρῶγμα. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι οὐτε ὁ Σωκράτης, καὶ θὰ μᾶς ἐθεβαίνωμεν περὶ τοῦτου αὐτοῦ ὁ ὁποῖος ὑπερέβη τοὺς ἄλλους εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν καὶ γνωρίζει τὰ περὶ ἐκεῖνου ἀκριβέστερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους. *6 A Διότι δηηγοῦμενος ὅτι κάποτε ὁ Σωκράτης εἰσῆλθε εἰς τὸ δικαστήριον διὰ ν' ἀπολογηθῆ, τὸν παρουσιάζει νὰ λέγῃ τὰ ἔξῃς εἰς τὴν ἀπολογίαν του πρὸς τοὺς δικαστάς: «Ἔσεῖς ἀπὸ ἑμένα θ' ἀκούσατε ἄλλην τὴν ἀληθειαν, καὶ βέβαια, μὰ τὸν Δία, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λόγια δηηθημένα μὲ ρητορικὰ σχήματα, ὅπως τὰ λόγια αὐτῶν, οὕτε καλλωπισμένα ἀλλὰ θὰ ἀκούσατε λόγια, ποῦ θὰ ἔλθουν εἰς τὸ στόμα μου τυχαίως καὶ ἀνεπιτηδεύτως. Διότι πιστεύω ὅτι αὐτὰ ποῦ λέγω εἶναι ὀρθά, καὶ κανεὶς ἀπὸ ἐσῶς ἂς μὴ περιμένη ν' ἀκούσῃ διαφορετικά. Διότι δὲν θὰ μοῦ εἰσαίριαζε εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν νὰ προσέλθω ἐνώπιόν σας, ὡσὼν μωρῶτικον ποῦ διαπλάσσει μὲ ἐπιμέλειαν τοὺς λόγους του»²⁵.

Τὸ ἔλεγε δὲ αὐτὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔχει λόγῳ ἀμελείας, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐθεάρετο τοῦτο τὸ πρῶγμα σπουδαῖον, οὕτε τὸ ἔμαθεν, B οὕτε τὸ ἐκρησιμοποιήσε. Δὲν ἀρμυζει λοιπὸν εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ ἀπλῶς εἰς τοὺς ἄνδρας ἡ εὐγλωττία, ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία αὐτὴ ἰδιάζει εἰς νεαροὺς οἱ ὁποῖοι παίζουσι, ὅπως νομίζουσι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ φιλόσοφοι, καὶ μόνον οἱ ἄλλοι ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποῦ ὑπερέβη μάλιστα ὅλους τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν φιλοσοφίαν διότι δὲν ἐπατρέσει εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ κομμήται μὲ αὐτὸ τὸ πρῶγμα, ἐπειδὴ ἔχει τὴν

23. Ἄρχαιος φιλόσοφος ἐκ Σικωθίας, γνησιθεὶς ὡς φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Σέλιου, προσεῖθε δὲ διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν ἀσχηρὰ του ἤθη. Ἡ μήτηρ του ἦτο Ἑλληνίς, ὁ δὲ πατὴρ του Γραικός, βασιλεὺς νομισθῆς, φιλῆς, παρὰ τὸν Ἑξέσιον Πόντιον. Ὁ Ἀνάχαρος ἐπισκεψάμενος τὰς Ἀθήνας τὸ 589 π.Χ. θαυμάσας καὶ μαγεσθῆσας τὸν Ἀθηναῖον πολιτισμόν. Ἐπειτα, ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν χορείαν τῶν σοφῶν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐπεχείρησε νὰ μεταφύτῃ καὶ νὰ ἐπιπέλῃ εἰς αὐτὴν τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν ποῦ ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ προλήτικου ἀσέλφου του, γεννημένου βασιλεῦς τῶν Σικωθῶν, ὡς ἀσέβεια, καὶ ἐροντοθὴ δὲ αὐτοῦ.

24. Ἐπιφανὴς κωμικὸς φιλόσοφος, υἱὸς τοῦ Ἀποκλίου, γεννηθεὶς ἐν τῆβας καὶ ἐπιπέλας παρὰ τὸ 830 π.Χ. Ἴππικὸς ὁ σπουδαιότερος μεθιστὸς τοῦ Διονύσιου. Παρ' ὅτι κατὰ γὰρ ἦν ἀπάκουστος ἀνομιανίας, ἔην πενηκτὸν καὶ ἑπτὰ ἔτη. Εἶναι ὁ τελευταῖος ἑθνομὲς ἀντιπρόσωπος τῆς κωμικῆς φιλοσοφίας. ἠπέρθε δὲ διδασκαλὸς τοῦ Στωϊκοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος.

25. Πλάτωνος, Ἀπολογία Σωκράτους β' β-γ δ.

γνώμην ὅτι ὁ διάκοπος αὐτὸς εἶναι αἰσχρὸς διὰ τὸν φιλόσοφον. Ἀλλὰ, αὐτὰ μὲν δικαιολογημένως θὰ τὰ ἔλεγε κανεὶς εἰς ἄπιστον, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς πιστόν. Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄπιστον, ὅταν ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιδιώκουν τὴν ἀπὸ τοῦς πολλοῦς ὑπόληψιν καὶ δὲν ἠμποροῦν ἀπὸ πουθενᾶ ἄλλου νὰ γίνουιν γνωστοί, παρὰ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν φιλοσοφίαν, τὴν θεωροῦν ὡς τίποτε, ἐνῶ ἡμεῖς τόσοι πολὺ τὴν θαυμάζομεν καὶ ἐπιληπτόμεθα, **C** ὥστε νὰ περιφρονοῦμεν καὶ τὰ σπουδαιότερα ἐξ αἰτίας ταύτης.

12. Ὡς πρὸς τὸν ἄπιστον λοιπὸν αὐτὰ εἶναι ἄρεκά, ὡς πρὸς τὸν πιστόν ἄρκος εἶναι ἀπαραίτητον νὰ παρουσιάσωμεν καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἰδικά μου παραδείγματα. Ποιά λοιπὸν εἶναι αὐτά; Οἱ μεγάλοι καὶ ἄγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες οἱ πρῶτοι ποῦ ἔζησαν ὅταν δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη γράμματα, δὲν ὑπῆρχεν ἔρκος, ἀκόμη ρητορικὴ τέχνη, καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔζησαν μετὰ ἀπὸ αὐτούς, ὅταν καὶ γράμματα ὑπῆρχαν καὶ ρητορικὴ τέχνη. Ἀγνοοῦσαν δὲ ἐκεῖνοι καὶ τὰ δύο καὶ ἀγνοοῦσαν ἔκκι μόνον τὴν ρητορικὴν παιδείαν **D** ἀλλὰ καὶ τὰ ἑκκα τὰ γράμματα. Ἀλλ' ἄρκος εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, εἰς τὰ ὅποια φαίνεται ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ δύναμις τῶν λόγων, μὲ τόσοι μεγάλην ἄνεσιν ὑπερίσχυσαν αὐτῶν ποῦ ἔκουν τὴν δύναμιν αὐτήν, ὥστε αὐτοὶ νὰ φανοῦν κοπότεροι καὶ ἀπὸ ἀνάητα παιδία. Διότι ἐὰν ἡ πειθὴ εὐρίσκειται εἰς τὴν ρητορείαν, καὶ οἱ μὲν φιλόσοφοι δὲν διαθέτουν τὴν δύναμιν νὰ μεταπέσωιν οὔτε ἓνα τύραννον, οἱ δὲ ἀγράμματοι καὶ ἄπλοοὶ ἄνθρωποι μεταστρέφουιν εἰς τὸ καλὸν ὄλην τὴν οἰκουμένην, εἶναι ὀλοφάντερον ὅτι τὰ νικητέρα τῆς σοφίας ἀξίζουιν εἰς αὐτούς, δηλαδὴ εἰς τοῦς ἀγράμματους καὶ ἄπλους, καὶ ἔκκι εἰς αὐτούς οἱ οἰοῦντο μὲ ἀκριβείαν ἐποσούδουσαν καὶ τὰ δύο. Ἔτσι, ἡ πραγματικὴ σοφία καὶ ἡ ἀληθινὴ μόρφωσις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἄς μὴ νομίζη κανεὶς **E** ὅτι νομοθετῶ νὰ παρομένουν τὰ παιδία ἀμόρφωτα. Ἀλλ' ἐὰν κανεὶς μᾶς ἐπρόσφερε περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα, δὲν θὰ ἠθέλα νὰ ἐμποδίσω νὰ γίνη καὶ αὐτὸ ἐπιπροσθέτως. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν σαλεύουιναι τὰ θεμέλια καὶ κινδυνεύη ὄλη ἡ οἰκία καὶ ἡ οἰκοδομὴ νὰ καταπέσῃ, εἶναι ἐσχάτη ἀνοησία καὶ παραφροσύνῃ νὰ σπεύδῃ κανεὶς πρὸς τοῦς ἐπιχρισματοποιούς καὶ ἔκκι πρὸς τοῦς οἰκοδόμους, εἶτι πάλιν εἶναι ἀδικαιολόγητος ἡ φιλονεικία, ὅταν οἱ τοῖχοι εἶναι στερεοὶ καὶ ἰσχυροὶ νὰ ἐμποδίζωμεν αὐτὰν ποῦ θέλει νὰ ἀσθεσάσῃ. **27 A** Καὶ ὅτι τὰ λέγω μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου, αὐτὰ τὰ ὅποια ἐμπράκτως σὰς ἀπέδειξα, θὰ σὰς ἀρηγηθῶ τώρα. Κἀνοῖος νέος, ποῦ ἦτο πλουσιώτατος, ἐπισκεφθεὶ κάποτε τὴν

πόλιν μας διὰ νὰ δαδαθῆ τὰ δύο εἶδη τῶν λογίων, δηλαδὴ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς ὁ νέος εἶκεν ὡς ἀκόλουθον παιδαγωγόν, ποῦ εἶκε ὡς μοναχὸν ἔργον τὴν διάπλασιν τῆς ψυχῆς του. Ἀφοῦ λοιπὸν προσῆλθεν εἰς τὸν παιδαγωγὸν αὐτὸν (διότι συνέπεσε νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοῦς εἰς τὰ ὅρη ἐρημίτας), ζῆτοῦσα νὰ μάθω τὴν αἰτίαν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐνῶ εἶκε ἀρκίσει νὰ καταγίνεται μὲ τέτοιαν σοφίαν, ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν παιδαγωγῶν. Αὐτὸς δὲ εἶπεν ὅτι θὰ παραμείνη ἐπ' ὄλιγον εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ μὲς ἀρηγήθη ὄλα ἐξ ἀρχῆς. **B** Εἶπε δηλαδὴ ὅτι ὁ μὲν πατέρας τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ εἶναι σκληρὸς καὶ τραχὺς καὶ κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, ἡ δὲ μητέρα του μετριοπαθῆς καὶ σώφρων καὶ ἡρεμὸς, καὶ ἡ ὁποία ἀποβάλλει μόνον εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖνος μὲν λοιπὸν, ἐπειδὴ εἶκε πολλὰς ἀνδραγαθίας εἰς τοῦς πολέμους, θέλει νὰ ὀδηγήσῃ τὸν υἱὸν εἰς τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, ἡ δὲ μητέρα του αὐτὰ οὔτε τὰ θέλει, οὔτε τὰ ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ καὶ πολὺ τὰ ἀποσπέρφεται· εὐχεται δὲ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἰδῆ λαμπρὸν τὸν υἱὸν τῆς εἰς τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Αὐτὰ ἄρκος δὲν ἐτόλμησε νὰ τὰ εἰπῆ εἰς τὸν πατέρα, **C** διότι ἐφοβήθη μήπως ἐκεῖνος ὑποπτευθεὶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἔσῃ πρῶτα αὐτὸν μὲ τὰ σκονιὰ τοῦ θίου, καὶ ἀφοῦ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν οἰκουμένην τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς ὄλην τὴν ἀμέλειαν ποῦ ὀφείλεται εἰς αὐτό, καὶ εἶτι καταστήσῃ ὀδύνατον τὴν διάρθρωσιν του εἰς τὸ μέλλον. Μηχανεύεται δὲ καὶ κάποιον ἄλλον τρόπον, ἀφοῦ δηλαδὴ μὲ ἐκάλεσε εἰς τὸ σπίτι καὶ μοῦ ἀνεκοίνωσε ὄλα αὐτὰ, ἔλαβε τὸ δεξιὸν χεῖρ τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ ἔθηκε εἰς τὰ δικά μου χεῖρα. Ὅταν δὲ τὴν ἠρώτησα διατί τὰ κάμνει αὐτὰ, εἶπεν ὅτι ἓνας μόνον τρόπος ἀπομένει εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ παιδιοῦ, **D** ἐὰν ἠθέλα καὶ ἀνελεῖσθαι ὡς παιδαγωγὸς τὸ παιδί, νὰ ἔλθω ἐδῶ μαζί του καὶ ὅτι θὰ πείσῃ αὐτὴν τὸν πατέρα, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἐκλέξῃ τὸ σωματικὸν ἐπάγγελμα θὰ εἶναι χρήσιμος δι' αὐτό καὶ ἡ ρητορικὴ παιδεία. Ἀν λοιπὸν ἠμπορέσω νὰ κατορθώσω αὐτό, λέγει, ἔκουν αὐτὸν μαζί πλέον εἰς ἔξηνιν χώραν, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοκλῆ οὔτε ὁ πατέρας, οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοῦς συγγενεῖς μὲ πολλὴν δύναμιν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν διαπλάσῃ καὶ θὰ τὸν κάμῃ νὰ ζῆ ὡσὸν εἰς μοναστήριον. Ἀλλὰ συγκατάνευσε καὶ ὑποσκέουσι ὅτι θὰ ὑποκριθῆς μαζί μου εἰς αὐτὸ τὸ ὄραμα. Δὲν ἠπλῶ περι ἀσπράντων πραγμάτων ὁ ἀγὼν καὶ ὁ κίνουος γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ. **E** Μὴ λοιπὸν παραβλέψῃς τὸ πλέον ἀγαπῆτόν μου πρόσωπον ἐνῶ κινδυνεύει, ἀλλὰ ἐξάρπασε τὸν ἀπὸ τῶς παγίδας ποῦ τὸ περιβάλλουν καὶ ἀπὸ

τὴν ζάλην καὶ τὴν τρικυμίαν. Ἐάν ὁμοίως δὲν μοῦ κίμῃς ἀ-
τὴν τὴν κάρην ἐπακαλοῦμαι τὸν Θεὸν καὶ τὸν καλὸν ὡς μάρ-
τυρα μεταξὺ μας, ὅτι ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν παρέλειπα τίποτε
ὡπὸ τὰ ἀρμόζοντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, ἀλλὰ εἶ-
μαι καθαρὰ ἀπὸ τῆς εὐθόνης τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ. Ἐάν δὲ συμ-
βῆ νὰ πῶθῃ κάτι, ὅπως εἶναι φυσικόν, μὰ καὶ εἶναι νέος καὶ
ζῆ μέσα εἰς τὴν καλοπέρασιν καὶ ἀσκησίαν, ἀπὸ ἐσένα καὶ
ὡπὸ τὰ ἰδικὰ σου κέρια κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ ζητήσῃ
τὴν εὐθόνην τῆς ψυχῆς σου ὁ Θεός.

Ἄφοῦ εἶπε αὐτὰ καὶ ἀκόμη περισσότερα καὶ ἀφοῦ ἐ-
κλαυσε πάρα πολὺ καὶ θλιβερὰ, μεῖ ἐπεισε ν' ἀποδεχθῶ αὐτὸ
τὸ ἔργον καὶ μεῖ κατεκώδωκε μεῖ αὐτὰς τὰς ἀντολάς. Καὶ δὲν
ἀπέβη δι' αὐτὴν μέσσειον τὸ τέκνασρα αὐτῆ. **28** Ἀλλὰ τὴν
πολύ, εἰς ἀντόμον χρονικὸν διάστημα ἐγύμνασε ὁ γενναῖος
ἐκείνος τὸν νέον αὐτόν, καὶ τὴν πολὺ ἐναψε μέσα του τὴν
φλόγα τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς, ὡστε νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλα
καὶ νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν ἔρημον καὶ νὰ χρειασθῆ πάλιν ἄλλον
καλινόν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν μεταστρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐγκα-
τικὴν αὐτὴν ἄσκησιν πρὸς τὴν μετρίαν. Διότι ὑπῆρχε φόβος
μήπως μεῖ τὴν θιασύνην αὐτὴν ἀποκαλύψῃ μεῖ τὴν φήμην
προῶτως τὸ γεγονός καὶ δημιουργήσῃ φοβερόν πόλεμον καὶ
εἰς τὴν μητέρα καὶ εἰς τὸν παιδαγωγὸν καὶ εἰς τοὺς ἀπαντα-
χοῦ εὐρασκομένους μοναχοὺς. Διότι, ἐάν ἐπληροφορεῖτο ὁ
πατὴρ τὴν φυγὴν αὐτὴν δὲν θὰ δίδισατε νὰ κινήσῃ τὰ πάντα,
ὡστε ν' ἀποδιώξῃ τοὺς ἀγίους ἐκείνους ἀνθρώπους, ὅχι μόνον
δὲ αὐτοὺς ποῦ τὸν ὑπεδέχθησαν ἀλλὰ καὶ ὁλοὺς τοὺς
ἄλλους. **29** Πῆρα λοιπὸν αὐτὸ τὸ παιδί, καὶ ἀφοῦ τοῦ εἶπα
αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ, τὴν μεῖ ἐπιθυμίαν τῆς φιλο-
σοφίας αὐτῆς ἔρησα νὰ μείνῃ καὶ τὴν ἐτόνωσα περισσότερον,
ὅπως ἤβωσα ἀπὸ τὸν νέον νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ
συνεχίσῃ τὴν ρητορικὴν σπουδὴν· διότι ἔτσι καὶ τοὺς συναμ-
λήκους του θὰ ἀφελήσῃ πολὺ καὶ τὴν προσοκὴν τοῦ πατρὸς
θὰ διαφύγῃ. Εἶκα δὲ τὴν γνῶμην ὅτι ἦτο ἀρραϊγίτητον τοῦτο,
ὅχι μόνον ἐνεκα τῶν ἀγίων ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ τῆς μη-
τρὸς καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ παιδιοῦ.
Διότι κατ' ἀρχὴν μεῖ, ἐάν ἐπιτίθετο ἐναντίον του ὁ πατὴρ,
ἦτο φυσικὸν νὰ διασαλεύσῃ τὰ φυτὰ τῆς φιλοσοφίας, διότι
ἦσαν τρυφερὰ καὶ μόλις ἐρυπτεῦθησαν· ὅταν ὁμοίως θὰ ἐπι-
νοῦσε πολλὸς χρόνος καὶ ἐρριζώνετο καλῶς, **30** εἶκα πλέον
βάρρος ὅτι δὲν θὰ ἠμπορούσε πλέον ὁ πατὴρ, ὁποῦποτε καὶ
ἂν συνέβαινε, νὰ παραβλάψῃ τὸν νέον, πράγμα τὸ ὅποιον
καὶ ἐγένε, καὶ δὲν διεψεύσθη ἡ ἐλπίδα μου. Ὅταν, δηλαδὴ,
ὑστερα ἀπὸ πολλὸν χρόνον τὸν ἐπέπληξε ὁ πατὴρ του καὶ τὸν
ἐμάλωσε ἄγρια, ὅχι μόνον δὲν ἐκλόνησε τίποτε ἀπὸ τὴν και-

τάρπισίν του, ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν ἰσχυροποίησε. Καὶ ἐξ ἐκεί-
νων οἱ ὅποιοι συννάξουν μαζί του, πολλοὶ ἀφελήθησαν τὴν
πολὺ ἀπὸ τὴν συναστροφὴν του, ὡστε ἀπέκτησαν τὸν ἴδιον
ζῆλον μεῖ αὐτόν. Διότι ἔκων εἰς τὸ σπῆτι του πάντοτε τὸν ρυ-
θμιστὴν, ὡπὸν ἀγαλμα ποῦ τὸ ἐπεξεργάζεται συνεχῶς τὸ κέ-
ρι τοῦ τεκνίου, τοιοῦτοτρόπως προσέθετε καθημερινῶς κάτι
εἰς τὸ ψυχικὸν κάλλος. Καὶ τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον, ὅτι,
κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν του ἐμφάνειαν, ἐφαίνετο ὅτι δὲν διέ-
φερε καθόλου ἀπὸ τοὺς πολλοὺς. **31** Διότι οὔτε ὄφιν ἄγριαν
εἶχε καὶ οὐκ ἐπληρωμένην, οὔτε διαφορτικὴν στολήν, ἀλ-
λὰ ἦτο ὁμοίως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνειαν καὶ ὡς
πρὸς τὸ θέλημα, καὶ τὴν φωνὴν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα. Διὰ
τοῦτο καὶ ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ εἰς τὸ δίκτυόν του πολλοὺς
ἐκ τῶν συναναστροφέντων του, διότι εἶχε μέσα του κρυμ-
μένην πολλὴν φιλοσοφίαν. Ἐάν δὲ κανεὶς τὸν ἐβλεπεν εἰς
τὸ σπῆτι, θὰ ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ζοῦν εἰς τὴν
ἔρημν διότι τὸ σπῆτι του τὸ εἶχε διαρρυθμίσει ὡπὸν μοναστή-
ριον, μὴ ἔκων τίποτε πλέον τῶν ἀπόλυτως ἀρραϊγίτητων. Καὶ
ἐδασπανοῦσε ὅλον τὸν χρόνον του εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἱερῶν
βιβλίων· ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐξυμνος εἰς τὴν ἐκράθησιν τῶν μαθη-
μάτων, **32** μεῖ τὴν ἐξῶθεν μεῖν παιδεῖαν ὀλίγον χρόνον ἠσχο-
λεῖτο, τὴν δὲ ὑπόλοιπον ἡμέραν ἀφιέρωνεν εἰς μακρὰς προ-
σευχὰς καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν θεῶν βιβλίων, καὶ ἔμενεν νη-
στικῶς ὅλην τὴν ἡμέραν, μᾶλλον δὲ ὅχι μίαν ἡμέραν μόνον,
οὔτε δύο, ἀλλὰ καὶ περισσότερας. Καὶ αἱ νύκτες ἐπίσης ἦσαν
μάρτυρες τῶν δακρύων, τῶν προσευκῶν καὶ τῆς μελέτης αὐ-
τῆς. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα μεῖ τὰ ἀνέφερε κρυφῶς ὁ παιδαγωγός·
33 Ἀ διότι ἐάν ἀντελαμβάνετο ὅτι ἐλάσθη κάτι ἀπὸ αὐτὰ, ὁ
νέος θὰ ἐστενοχωρεῖτο πολὺ λόγῳ τῆς μετριοφροσύνης του.
Ἐλεγε λοιπὸν αὐτὸς ὅτι εἶχε κατασκευάσει ἔνδυμα τρίκων
καὶ κατὰ τὰς νύκτας ἐκοιμῆτο εἰς αὐτό, ὡπὸν νὰ εἶρε κά-
ποιον σοφὸν τρόπον διὰ νὰ εὐτυχεῖ γρήγορα. Καὶ τὰ ὑπόλοιπα
τὰ εἶχε ρυθμίσει σύμφωνα μεῖ τὴν ἀσπληγίαν τῶν μοναχῶν
καὶ συνεχῶς ἐδόξαζε τὸν Θεόν, ποῦ τοῦ ἔδωσε τὰ τὴν ἔλα-
φρὰ περὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς. Ὡστε, ἐάν κανεὶς μοῦ ἐ-
δειχνε καὶ πῶρα τέτοιαν ψυχὴν καὶ μοῦ παρεῖχε τέτοιον παι-
δαγωγὸν καὶ μοῦ ὑπέσχετο ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐπι-
μελήθη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, μυριάκις περισσότερον ἀπὸ τοὺς
γονεῖς των ἐγὼ θὰ εὐκόρουν νὰ γίνῃ αὐτό. **34** Διότι πράγματι
ἡμεῖς ἔτσι θὰ ἐκερδίκαμεν περισσότερας ψυχὰς, ἐπειδὴ αἱ
νεοὶ αὐτοὶ θὰ ἠμπορούσαν νὰ προσελκύσουν τοὺς συναμλε-
κούς των, καὶ λόγῳ τοῦ θίου καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς συνε-
χοῦς συναστροφῆς των. Ἀλλὰ θεοβίως δὲν ὑπάρχει και-
νείκ, ποῦ νὰ τὰ ὑπομείνῃ αὐτὰ, οὔτε νὰ τὰ κίμῃ. Καὶ ἐπειδὴ

δὲν ὑπάρχει, θὰ ἦτο φοβερὰ σκληρότης, αὐτὸν τὸν ὁποῖον δὲν ἔμπορει οὔτε τὸν ἑαυτὸν του νὰ ὑπερασπίσῃ, ἀλλὰ κατὰ-κείται καὶ ὑφίσταται μύρια τραύματα καὶ κάρνει ἀσθενεστέ-ρους τοὺς ἄλλους, αὐτὸν νὰ τὸν ἀφήνωμεν εἰς τὸ μέσον νὰ κατακόπτεται, ἐνῶ πρέπει νὰ τὸν ἀποσύρωμεν ἀπὸ τὴν μά-χην. Διότι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐπιμαρτυροῦσε κανεὶς καὶ κάποιον στρατηγόν, ὁ ὁποῖος ἀποσύρει ἀπὸ τὴν παρόταξιν καὶ τοὺς ἱκανοὺς πολεμιστάς, καὶ τοὺς πληγωθέντας καὶ τοὺς περόντας καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι δημουργοῦν ταραχὴν, διατάσσει νὰ κείνται διὰ παντός εἰς τὸ μέσον.

C 13. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πατέρας ἐπιμένουν ὁ καθένας εἰς τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἀλέγῃ τὸν υἱὸν του νὰ εὐδοκῆ εἰς τὴν τέχνην τοῦ λόγου, ὡσὰν νὰ γνωρίζῃ ἐπα-κριθῶς, ὅτι ὁποῦδήποτε θὰ περατώσῃ τὴν σπουδὴν αὐτὴν, διὰ τοῦτο ὑπὲρ αὐτοῦ μὲν ἄς μὴ φιλονεικῶμεν, οὔτε νὰ διατεινώ-μεθα ὅτι θὰ πέσῃ ἔξω, ἀλλ' ἄς παραδεχθῶμεν ὅτι θὰ τελεωσῇ τὴν σπουδὴν καὶ θὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του. Ἔστω δὲ ὅτι ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς διπλὴ ἐκλογὴ καὶ φωτῶν μὲν οὗτος εἰς δι-δασκαλεία ἄς ἔχη τὸν ἀγῶνα τῆς μαθήσεως, εἰς δὲ τὰς ἐρη-μίας τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς. Πέες μου, ποῦ θὰ ἐπιτύχῃ καλύ-τερα; **D** Ἄν μὲν ἐπιτύχῃ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, τὸ θέλω καὶ ἐγὼ, ἂν ὅμως κατὰ τὸ ἓνα μειονεκιῇ, εἶναι καλύ-τερα νὰ διαλέξῃ τὸ ὑπέρτερον. Naί, λέγει, ἀλλὰ πῶς θὰ τὸ καταλάβωμεν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ θὰ σταθῇ καὶ θὰ μείνῃ ὀρθοῦς; καὶ δὲν θὰ μεταπέσῃ ἀπὸ τὸ καλὸν εἰς τὸ κακόν; Διότι πολ-λοὶ ἔχουν πέσει. Ἄνδ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι δὲν θὰ σταθῇ καὶ δὲν θὰ παραμείνῃ ὀρθοῦς; Διότι εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ στέκονται καὶ μάλιστα πολλὸν περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πέσει; Ἄρα, πρέπει νὰ ἀσιποδοῦμεν μᾶλλον δι' αὐ-τούς, παρὰ νὰ ἀνησυχῶμεν δι' ἐκείνους. Διὰ τὴν ὅμως δὲν φο-βεῖται μήπως συμβῆ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς σπου-δῆς τῶν λόγων, ὅπου θὰ ἔπρεπε νὰ φοβῆται περισσότερο; Διότι μεταξὺ μὲν τῶν μοναχῶν ἀπὸ τοὺς ποσὸν ὅμως τῆς ρητο-ρικῆς τέχνης ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὀλίγοι ἐπέτυχαν. Καὶ ὅχι μόν-ον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα εὐλόγως. **E** ἐκεῖνα θὰ ἐφοβεῖτο κανεὶς περισσότερο. Διότι καὶ ἡ κομητὴ νοημο-σύνη τοῦ παιδιοῦ, καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν διδασκάλων, καὶ ἡ ὀκνη-ρία τῶν παιδαγωγῶν, καὶ ἡ ἀπασχόλησις τοῦ πατρὸς, καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν ἐξόδων καὶ τῶν μισθῶν, καὶ ἡ διαφορὰ τῶν τρό-πων, καὶ τῶν συμφουριτῶν ἢ ἀντιζηλιᾶ καὶ ὁ φθόνος καὶ ἡ σκολοκονία, καὶ πολλὰ ἄλλα καταστρέφουν τὸν σκοπόν. **100 A** Καὶ ὅχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ τέλος ὄλων αἰ-σῶν, παρουσιάζονται ἄλλα περισσότερα. Καὶ ὅταν, θέσασαι,

ἀφοῦ τὸ ὑπερηγήσῃ ὅλα, φθάσῃ εἰς τὸ ἔσχατον τῆς μορ-φώσεως, χωρὶς ν' ἀνατραπῇ ἀπὸ κανένα ἐπιπόσιον ἀπὸ αὐτά, ἄλλη ἐνέδρα πάλιν εἶναι στημένη ἐκεῖ. Διότι καὶ ἡ δυσμέ-νεια τοῦ ἄρχοντος, καὶ ὁ φθόνος τῶν συναδέλφων, καὶ ἡ ἐγ-κατάλειψις ἐκ μέρους τῶν φίλων, καὶ ἡ ἐνδοξα πολλὰς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν σκοπόν. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον εἰς τοὺς μοναχοὺς, ἕνα μόνον χρειάζεται εἰς αὐτοὺς γεν-ναία καὶ ἀγαθὴ προθυμία. Καὶ ἂν ὑπάρχῃ αὐτὴ, δὲν ὑπάρχει πλέον κανένα ἐπιπόσιον νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ὀρθόν, ἐκεῖ ὅπου τὰ ἀγαθὰ τῶν κα-λῶν ἐλπίδων καὶ φανερὰ εἶναι καὶ πληρύτερα, νὰ ἀπελι-ζώμεθα καὶ νὰ τρέμωμεν; **B** ἐκεῖ δὲ ὅπου ἀντιθέτως, καὶ πῶ μακριὰ εὐρίσκονται τὰ ἐπιδοκώμενα, καὶ ὑπὸ περισσοτέρων δυσκολιῶν ἀνατρέπονται, νὰ μὴ ἀπελιζώμεθα καὶ νὰ ἀσχο-δοῦμεν εἰς τὰ καταφανῶς δυσκολώτερα καὶ μᾶλλον περιο-στέρα; Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τῆς ρητορικῆς νὰ μὴ ἀπο-βλέπωμεν πρὸς τὰ πολλὰς συμβαίνοντα δυσόρεστα, ἀλλὰ πρὸς τὰ σπανίως συμβαίνοντα εὐχάριστα, εἰς δὲ τὴν περίπτω-σιν τῶν μοναχῶν νὰ πράττωμεν τὸν ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖ μὲν ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ ἐλπίδες τῶν ἀγαθῶν νὰ σκεπτόμεθα μόνον τὰ λυπηρά, ὅπου δὲ αἱ ἀντίθετοι, νὰ ἀναλογιζώμεθα μόνον τὰ εὐχάριστα ἀποτελέσματα; Ἄλλωστε, καὶ ὅταν ἀ-κόμη ἐκεῖ συντρέξουν ὅλα ἐκεῖνα, ποῦ πρέπει νὰ συνδοῦ-μεν **C** διὰ τὴν καλὴν σπουδὴν τῶν λόγων, πολλὰς φορές πρόμος θάνατος ποῦ ἐπῆλθε τὴν σιγήν ποῦ εὐρίσκειτο εἰς τὸ τέλος, ἤρπασε τὸν ἀθλητὴν ἀστεφάνωτον ὕστερα ἀπὸ μυ-ρίους κόπους, ἐνῶ ἔδω, καὶ ἂν εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀγῶνος συμβῆ τοῦτο, τότε λοιπὸν ἀπέχεται αὐτὸς πολλὸν περισσότερον λαι-πρὸς καὶ στεφανωμένος. Ὅποτε, ἂν φοβῆσαι τὸ μέλλον, πολλὸν περισσότερο ἔπρεπε νὰ φοβῆσαι διὰ τὴν ρητορικὴν τέχνην, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ ἐμπόδια ὡσπου νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὸ τέρμα. Σὺ ὅμως ἐκεῖ μὲν κάθουσι, ἀναμένοντες ἐπὶ πολλὸν χρό-νον, χωρὶς ἐν τῷ μεταξύ νὰ ἐξετάζῃς τίποτε, ἐννοῶ τὰ ἔξοδα καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὸ ἀγνωστον τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ τέρμα. Ἐδῶ δὲ, ἐνῶ ἀκόμη τὸ παιδί οὔτε εἰς τὰ πρόθυρα εἰσῆλθεν, οὔτε ἤρπασε τὴν καλὴν αὐτὴν φιλοσο-φίαν, **D** φοβεῖται καὶ τρέμει ἀρέσκει καὶ σκέπτεται μὲ ἀτελ-πίαν; Καὶ ὅμως σὺ ὁ ἴδιος προηγουμένος ἔλεγες: Τί λοι-πὸν; Δὲν δύνανται νὰ σωθῇ οὗτος ποῦ διαμένει εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐκεῖ οἰκίαν; Λοιπὸν, ἂν μὲ τὴν πόλιν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν γυναῖκα εἶναι δυνατόν νὰ σωθῇ κανεὶς, ποῦν περισσότερο ἔμπορει νὰ σωθῇ χωρὶς γυναῖκα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι δὲν εἶναι γνώρισμα σταθεροῦ ἀνθρώπου, ἄλλωστε μὲν νὰ πε-σεύῃ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀσκολοκωλημένος εἰς τὰ κο-

σμικά πράγματα, είναι δυνατόν και έτσι να επιτύχει την σωτηρίαν, άλλοτε δέ, και αν ακόμη είναι απηλλαγμένος από όλα, να τρέμη και να φοβήται ότι δεν είναι δυνατόν να εδοκιμάση ούτε χωρίς αυτά. **Ε** Διότι εάν ήδύνατο να σωθή δια μένων εις πόλιν, όπως είπατε, πολύ περισσότερο δύναται να σωθή, εάν εγκατασταθή εις την ερημίαν. Πώς λοιπόν εδω φοβείσαι το αδύνατον, ενώ δεν φοβήθηκε εκεί όπου έπρεπε να φοβήθης;

14. Δεν είναι, λέγει, άσφαλώς το ίδιο πράγμα, το να διαπρόξη άμαρτίαν κάποιος κοσμικός, και κάποιος που άφιέρωσε τον εαυτόν του δια παντός εις τον Θεόν, διότι δεν πίπτουν από το αυτό όφρος και οι δύο, έπομένως δεν είναι ίσα ούτε και τα τραύματά των. ¹⁰¹ Α Πλανήσαι πάρα πολύ και σφάλεις, εάν νομίζης ότι άλλα μὲν απαιτούνται από τον κοσμικόν και άλλα από τον μοναχόν. Διότι η διαφορά αυτών εύρίσκεται εις το ότι ο μὲν πρώτος είναι έγγαμος, ο δε δεύτερος άγαμος, ενώ εις όλα τα άλλα υπέχουν τας ίδιους εὐθύννας. Διότι ο όργιζόμενος κατά του αδελφού του χωρίς λόγον, είτε κοσμικός είναι είτε μοναχός, εἰς Ισου έσκεται εις σύγκρουσιν με τον Θεόν. Και ο θλέπων γυναίκα με πονηράν επιθυμίαν, είτε έγγαμος είναι είτε άγαμος, εἰς Ισου θα τιμωρηθῆ δια την μοικερίαν αυτήν. Και μάλιστα εάν πρέπει εκ συμπεράσματος να προσθέσωμεν κάτι, ο κοσμικός εάν υποπέσῃ εις το άμάρτημα αυτό είναι πιο άσυγχώρητος. Διότι δεν είναι το ίδιο πράγμα, ενώ έχει κανείς γυναίκα και απολαμβάνει τόσην θαλιωρήν, να άμαρτήσῃ δια τα κάλλη μίας γυνακός, **Β** και, ένας που τα έχει στερηθῆ όλα αυτά, να κυριευθῆ από το κακόν αυτό. Έπίσης και ο άρκαζόμενος, είτε μοναχός είτε έγγαμος είναι, εἰς Ισου καταδικάζεται. Διότι ο Χριστός, όταν ήθετε τας διατάξεις και ένομοθέτει, δεν έκαμε αυτόν τον διαχωρισμόν, ούτε ειπεν: Έάν μὲν είναι μοναχός ο άρκαζόμενος, πονηρός είναι ο όρκος του, εάν δε όχι μοναχός, δεν είναι κακός, αλλά γενικός και άπαξ δια παντός ειπεν δι' όλους: «Εγώ δε λέγω υμῖν μη φύσαι όλους» (Ματθ. 5, 34). Και πάλιν με το να ειπῆ: «Οὐκί ποίς γελεύουσιν» (Λουκ. 8, 25) δεν προσέθεσε τους μοναχούς, αλλά γενικώς ένομοθέτησε τοιοῦτοτρόπως δι' όλους. Και εις όλα τα άλλα μεγάλα και θαυματοστά παραγγέλματα το αυτό έκαμε. Διότι, όταν λέγη: «Μακάριοι οι πτωχοί **С** τῷ πνεύματι, οι πενθούντες, οι πρῆσοι, οι πενώνντες και διψώνντες την δικαιοσύνην, οι έλεημένοι, οι καθαροί εις την καρδίαν, οι ειρηνοποιοί, οι δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, οι καταλογούμενοι προς χάριν του Χριστού από τους άπίστους με κακολογίας, οι όποιοι λέγονται και δεν λέγονται, δεν θέτει όνομα ούτε κοσμικού ούτε μοναχού, άλλ' η

διάκρισις αυτή έχει εισαχθῆ από την αὐθαίρετον έπινοήσιν των ανθρώπων. Αί Γραφαί δε, τίποτε από αυτά δεν γνωρίζουν, αλλά δίδουν έντολήν να ζούν δια την ζωή των μοναχών και αν ακόμη είναι έγγαμοι. Άκουσε λοιπόν τί λέγει και ο Παῦλος, «Όταν άνοράζω τον Παῦλον, έννοαί πάλιν τον Χριστόν. Αὐτός λοιπόν **Д** γράφων προς ανθρώπους έχοντας γυναίκας και ανατρέφοντας τέκνα, άπειτε από αυτούς δλην την ασυτηρότητα που άρμόζει εις τους μοναχούς. Άσπορίπτων, δηλαδή, την πολυτέλειαν, ως προς την ένδυμασίαν και τα φαγητά, γράφει αυτά τα λόγια: «Γυναίκα εν καταστολή κοσμίῃ μετά αιδούς και σωφροσύνης κοσμεῖν εαυτός, μη εν πλέγμασιν, η κρυφῶ, η μαργαρίταις, η ηματισμῶ πολυτελεῖς» (Α' Τιμ. 2, 9) και πάλιν: «Ἡ δε σπαταλώσα ζωα τέθνηκε» (Α' Τιμ. 5, 6): και πάλιν «Έκοντες δε διατροφῆς και σκεπάσματα, τοιαύτα άρκεσθησθε» (Α' Τιμ. 6, 8). Τι περισσότερο από αυτά θα απαιτούσε κανείς από τους μοναχούς; Θέλων δε να διδάξῃ εις άλλους να έξουσιάζουν την γλώσσαν των, πάλιν θέτει ασυτηρός έντολήν, **Ε** και τοιαύτας μάλιστα, που είναι δύσκολον και εις τους μοναχούς να τας έφαρμόσουν. Διότι δεν άσπορίπτει μόνον την ασυτηρότητα και την μαρολογίαν, αλλά και την άσκοπον άπεισιολογίαν. «Ότι μόνον τον θυμόν και την όργην και την πικρίαν, αλλά και την κραυγήν άποκόπτει από το στόμα των πιστών. Διότι λέγει: «Πῶς θυμός και όργη και κραυγή και θλασσοφία άρθήτω άφ' υμῶν σὺν πάση κακίᾳ» (Εφ. 4, 31). Μήπως σου φαίνονται άσημάντα αυτά; Περιήμενε λοιπόν και θ' άκούσῃς το πολύ σπουδαιότερα τοῦτων, τα όποια παραγγέλλει εις όλους περι άνεθελικίας. Λέγει ¹⁰² Α «Ο ήλιος με έπιπέτω επί τῷ παροργισμῶ υμῶν» (Εφ. 4, 36). «Όρατε μη τις κακόν αντί κακού πνι άποδώσει· αλλά πάντοτε το αγαθόν διώκετε και εις άλλήλους και εις πάντας» (Α' Θεσ. 5, 15). Και πάλιν: «Μη νικά υπό του κακού, αλλά νικά εν τῷ αγαθῷ το κακόν» (Ρωμ. 12, 21). Βλέπετε πως άνεβαίνει προς την κορυφήν η έντασις της φιλοσοφίας και της μαροθυμίας; Άκουσε λοιπόν και αυτά που έντέλλεται περι όγόνης, εις το κεφάλαιον περι αγαθών. Άφου την άνύψωσεν λοιπόν και ειπε τα επτεγυματά της, εδήλωσεν ότι αυτήν την άγάπην άπαιτεῖ παρά των κοσμικών, την όποιαν και παρά των μασθητών του άπείει ο Χριστός. Διότι όπως ειπεν ο Σωτήρ ότι αυτή είναι η μεγαλύτερα όπόδειξις της άγάπης, το να θυσιάζῃ κανείς τον εαυτόν του υπέρ των αγαπημένων του προσώπων, τοιοῦτοτρόπος και ο Παῦλος, αυτό το ίδιον έννοούσε, **Β** όταν έλεγεν: «Ἡ άγάπη οὐ ζητεῖ τὰ εαυτῆς» (Α' Κορ. 13, 5). Και αυτού του εἰδους την άγάπην παραγγέλλει να έπιδιώκωμεν. «Όστε,

καί ἂν μόνον αὐτὸ εἶχε λεχθῆ, θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἀπόδειξις διὰ αὐτὰ ὑποκρεώσεις ἀπαιτοῦνται καὶ παρὰ τῶν κοσμικῶν καὶ παρὰ τῶν μοναχικῶν. Διότι ἡ ἀγάπη αὐτὴ εἶναι ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ρίζα τῆς μεγάλης ἀρετῆς. Τώρα δὲ καὶ ξεχωριστὰ τὴν ἀναφέρει. Τί λοιπὸν μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴν θὰ ἀπαιτοῦσε κανεὶς; Διότι ὅταν παραγγέλλῃ νὰ εἰμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ ὄργην καὶ θυμὸν καὶ κρουγὴν καὶ ἐπιθυμίαν χρημάτων καὶ φαγητῶν καὶ πολυτέλειαν καὶ κενόδοξίαν καὶ τὰ ἄλλα κοσμικά, καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε κοινὸν μὲ τὴν γῆν, ὅταν προστάσῃ νὰ νεκρώσωμεν τὰ μέλη, εὐνόητον ἐστὶν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ καὶ ἀπὸ ἡμᾶς αὐτὴν τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν, ὅσων ἀπαιτεῖ καὶ ἀπὸ τοῦς μαθητῆς, καὶ θέλει νὰ εἰμεθα ὡς πρὸς τὰς ἁμαρτίας ὡσὼν νεκροὶ C ποῦ ἀπέθανον καὶ ἐτάφησαν ἤδη, δι' αὐτὸ ἄλλωστε λέγειν «Ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεικνύεται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας» (Ρωμ. 6, 7). Εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις μᾶς ὁδηγεῖ, διὰ τῆς παραινέσεως, ὅχι μόνον εἰς τὴν μίμησιν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Διότι, ὅταν συμβουλεύῃ νὰ ἀγαπάμεν, ἀπὸ ἐκεῖ ἀντλεῖ τὰ παραδείγματα, καὶ ὅταν συμβουλεύῃ νὰ μὴ μνησκακώμεν καὶ ὅταν συμβουλεύῃ νὰ εἰμεθα μετρίωρονες. Ὅταν λοιπὸν παραγγέλλῃ νὰ μισοῦνται ὅχι μόνον τοὺς μοναχικοὺς καὶ τοὺς μαθητὰς ἀλλὰ καὶ τὸν ἑἶπον τὸν Χριστόν, καὶ καθορίζῃ διὰ τοὺς μὴ προσπαθοῦντας νὰ τοὺς μιμηθῶσιν μεγίστην τιμωρίαν, ἀπὸ ποῦ συμπεραίνει διὰ εἶναι μεγαλύτερον ἐκεῖνο τὸ ὄψος; Διότι, πρέπει ὅλοι νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ αὐτὸ ὄψος καὶ αὐτὸ ποῦ ἀνέτρεφεν ὅλην τὴν οἰκουμένην εἶναι, τὸ ἐπινοούμενον B πὺς μόνον ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ ζῆ μὲ μεγαλύτεραν ἀυστηρότητα, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἐπιτρέπεται νὰ ζῶσιν μὲ ἀμελείαν. Δὲν συμβαίνει τέτοιο πρᾶγμα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβαίη, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται ἀπὸ ὅλους μας, λέγει, ὁ αὐτὸς τρόπος ζωῆς. Καὶ αὐτὸ ἐγὼ μὲ ὅλην τὴν δυνάμιν μου θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ θεσπίζω, μᾶλλον δὲ ὅχι ἐγὼ, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ὕψος, ποῦ πρόκειται νὰ μᾶς κρινῇ. Ἐάν δὲ παραγενέσασαι καὶ ἀπορῆς ἀκόμη, εἶλα νὰ ἀκούσῃς αὐτὰ ποῦ θὰ ἀντλήσωμεν ἀπὸ τὰς ἰδίας πηγὰς, ὥστε νὰ καθαρισθῆς τελείως ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα τῆς ἀπιστίας. Θὰ τὸ ἀποδείξω δὲ ἀπὸ τὰς τιμωρίας, ποῦ θὰ ἐπιβληθοῦν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὁ πλοῦσιος δὲν ἐπιχωρεῖτο αὐστηρότερον ἐπειδὴ ζῶν κατὰ νόμον: ἦτο σκληρὸς, ἀλλὰ, ἐάν θεσπάζω χρειαζέται νὰ εἰπωμεν κάτι ἐκ συμπεράσματος, ἐπειδὴ, E ἐνῶ ἦτο κοσμικὸς καὶ εἶχε μὲ πλοῦτον καὶ πολυτέλειαν, περιεφρόνει τὸν Δάξαρρον, ὁ ὁποῖος ἐπέβαινε ἀπὸ τὴν πείναν. Πλὴν ἦμας οὔτε δι' αὐτὸ οὔτε δι' ἐκεῖνο θὰ εἰπῶ, ἀλλὰ μόνον ἐπειδὴ ἦτο σκληρὸς, δι' αὐτὸ εὐρίσκειτο μέσα εἰς τὸ πᾶν τιμωρούμενος περισσότερο. Ἐπίσης:

αἱ παρθένοι ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα, ἐπειδὴ ὑπέστησαν εἰς ἔργα φιλανθρωπίας. Καί, ἂν πρέπει νὰ εἰπωμεν κάτι καὶ κατὰ τὴν κρίσιν μας, ὅχι μόνον δὲν ἔχουν οὐκλήροτεροι αἱ τιμωρίαι ἐπειδὴ ἦσαν παρθένοι, ¹⁰⁹ A ἀλλ' ἀντιθέτως ἴσως ἔχουν ἡμέτεροι λόγω τῆς παρθένης. Διότι δὲν ἤκουσαν «Πορεύεσθε εἰς τὸ πᾶν τὸ ἠτομασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. 23, 41), ἀλλὰ μόνον: «Ὅχι αἶδα ὑμᾶς» (Ματθ. 23, 1-13). Ἐάν δὲ κάποιος εἴπῃ ὅτι αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο εἶναι τὸ ἴδιον, δὲν θὰ φέρω καμμίαν ἀντίρρησην. Διότι αὐτὸ ποῦ προσπαθῶ ν' ἀποδείξω τώρα εἶναι ὅτι ὁ μοναχικὸς βίος δὲν κάνει μεγαλύτερας τὰς τιμωρίας, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς τιμωρίας θὰ ὑποστοῦν οἱ κοσμικοὶ, οἱ ὅποιοι διαπράττουν τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα μὲ ἐκείνους. Καὶ αὐτὸς ποῦ ἐφοροῦσε νυμφῶνα, καὶ αὐτὸς ποῦ ἐξητοῦσε τὰ ἑκατὸν δηνάρια, δὲν ἔπαθον, αὐτὰ ποῦ ἔπαθον ἐπειδὴ ἦσαν μοναχοί, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἐξ αἰτίας τῆς παρθένης, ὁ δὲ ἄλλος ἐξ αἰτίας τῆς μνησκακίας του ἀπαλέσθησαν. B Καὶ οἱ ἄλλοι τιμωρηθέντες τότε, ἐάν κανεὶς ἤθελε νὰ δεκτόση, θὰ ἴδῃ ὅτι μόνον διὰ τὰ ἁμαρτήματά των τιμωροῦνται. Ὅσα μόνον δὲ εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν τιμωριῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς νοουθεσίας θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς αὐτὸ. Ὅταν, δηλαδή, λέγῃ: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς: ἄρατε οὖν τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε δι' ἐμοῦ ὅτι πρὸς εἰμὶ καὶ ταπεινὸς ἢ καρδίᾳ καὶ εὐκήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (Ματθ. 11, 28), δὲν ἀπευθύνεται μόνον πρὸς τοὺς μονάζοντας, C ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὅταν προτρέπῃ νὰ διερακώμεθα διὰ τῆς στενῆς πύλης, δὲν ἀπευθύνει τὸν λόγον του μόνον εἰς ἐκείνους ἀλλὰ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ τὸ νὰ μισοῦν οἱ ἀνθρώποι εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν τὴν ψυχὴν των καὶ ὅλα τὰ παροπλήσια εἶναι ἐντολὴ δι' ὅλους. Ὅταν ἦμας δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους καὶ δὲν νομοθετῇ δι' ὅλους, μᾶς τὸ κἀμνεῖ γνωστόν. Ὅταν δηλαδή ἀμιλοῦσε περὶ παρθένης προσέθεον «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω» (Ματθ. 19, 12), χωρὶς νὰ προσθέσῃ οὔτε τὸ «πᾶς» οὔτε νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸ ἐν εἰδῆ προσηγορίας. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, διότι παντοῦ φαίνεται νὰ μιμνήσκῃ τὸν Διδάσκαλον, καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔλεγεν: «Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω» (Α' Κορινθ. 7, 25). Οὕτε καὶ ὁ πλέον ἰσχυρογνώμων καὶ ἀδιάντροπος νομίζω ὅτι θὰ ἀρκοσθητῆς, ὅτι εἶναι ὑποκρεωμένος καὶ ὁ κοσμικὸς καὶ ὁ μοναχὸς νὰ φθάσῃ εἰς αὐτὸ τὸ ὄψος, καὶ ὅτι ἐάν πέσουν καὶ οἱ δύο, θὰ ὑποστοῦν τὰ ἴδια τρώματα. D

15. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ ἀπεδείχθη σαφῶς, ὡς ἔδειξάμο

μεν πλέον και εκείνο, ποιός, δηλαδή, θα πείση ευκολότερα και ταχύτερα ή μάλλον εδώ δεν είναι ανάγκη ούτε καν να το ερευνησώμεν. Διότι ό έκων γυναίκα θα επιτύχη ευκολότερα την σωφροσύνην, επειδή απολαμβάνει πολλήν ησυχίαν, ως προς τα άλλα όμως δεν φαίνεται τόσο καθαρά, αλλά και εδώ θα παρατηρούσαμεν ότι οι έγγαμοι που υποπίπτουν εις αυτό το άμάρτημα είναι περισσότεροι από τους μοναχούς. Διότι δεν φεύγουν τόσο παλλοί από τα μοναστήρια διά να νυμφευθούν, όσοι από τών ουχυνγκόν κοιτώντα προς τας πόρνας. Έάν δε εις τα εύκολα παλασημάτα των Ε πίπτουν με τώσην εύκολίαν, τί θα κάμουν εις τα άλλα πάθη, εις τα όποια ύφίστανται μεγαλύτερας ένοκλήσεις, από αυτάς που ύφίστανται οι μοναχοί; Η μόν επιθυμία είναι θεσβίας έντονωτέρας, εις αυτούς, επειδή δεν συναναστρέφονται με γυναίκας, τα δε άλλα που αυτούς ούτε καν ήμπορούν να τους πλησιάσουν, εκείνους τους κυβερνούν έξ άλοκλήρου και τούς κτυπούν εις την κεφαλήν. Έάν δε, εις αυτά που είναι σφοδρότερος ό πόλεμος, ύπερισκούν ευκολότερα από αυτούς που δεν προσβάλλονται από αυτό, είναι ολοφάνερον ότι πολύ εύκολότερα από αυτούς εις άλλα, εις τα όποια δεν ένοκλούνται, θα σταθούν. Διότι είναι φυσικόν ευκολότερα από τους κοσμικούς, να αποσπούν αυτοί και την επιθυμίαν των κρημάτων 104 Α και της πολυτελείας και της έξουσίας και όλων των άλλων. Όπως λοιπόν εις την έκστρατείαν και την μάχην θα είπαμεν ότι αυτό είναι το ελαφρότερον μέρος του πολέμου, όχι φυσικά εκείνο εις το όποιον πίπτουν οι νεκροί ό εις μετά τών άλλων, άλλ' εκείνο εις το όποιον φονεύονται έλάχιστοι και αποραδικώς, έτσι πρέπει να σκεπτόμεθα και δι' αυτούς. Διότι ευκολότερα θα νικήση την πλεονεξίαν ό ζών εις τα δση, παρά ό συναναστρέφόμενος έν μέσω του κόσμου· επειδή εκείνος θεσβίως θα κυριευθή εύκολα από την πλεονεξίαν, όταν δε ύποδουλωθή εις αυτήν, πρέπει να συναριθμηται με τους ειδικολάτρας. Και αυτός μόν Β δεν θα άποφασίση να παραβλέψη τους συγγενείς, εάν έχη κρήματα, αλλά εδκόλα θα τα διαμοίρηση όλα εις αυτούς, ήκείνος δε, ος μόνον θα τους περιφρονήση, αλλά και θα τους άπικήση όχι ολιγώτερον από τους ξένους· αυτό δε είναι πάλιν μία άλλη μορφή ειδωλολατρίας, χειρότερα από την προηγουμένην.

Και τί ανάγκη ύπάρχει να αναφέρωμεν όλα εκείνα τα άλλα, τα όποια εις πέν τους μοναχούς είναι εύκολοπολέμητα, ένψ νικούν τους κοσμικούς με πολλήν σφοδρότητα; Διατί λοιπόν δεν φοβείσαι και δεν τρέμεις δδγηών αυτών προς αυτών τών θίον, όπου θα κυριευθή εύκολα από την κακίαν; Η σού φαίνεται άσημάντων πράγμα ή ειδωλολατρίας και το να ε-

να χειρότερος από τους άπίστους, και το να άπορήψη τών ζυγών του Θεού έμπράκτως, C πράγματα που εύκολότερα θα τα πάθουν όλα οι προσκεκολλημένοι εις την ζωήν, παρά οι μοναχοί;

Βλέπεις ότι ό φόβος είναι δικαιολογία; Διότι έπρεπε να φοβήθης όχι δι' αυτούς, που διαφεύγουν τας τρικυμίας, ούτε δι' αυτούς που σπεύδουν εις το λιμάνι, αλλά δι' αυτούς που ταράσσονται μέσα εις την τρικυμίαν και την ναυτίον. Διότι συχνότερα συμβαίνουν τα ναύγια εκεί επειδή ύπάρχουν περισσότερα ένοκλήσεις και είναι άκνηρότεροι αυτοί που πρόκειται να τας άντιμετωπίσουν. Έδώ όμως ούτε τόσο πολλά κύματα ύπάρχουν, άντιθέτως πολλή γαλήνη, και είναι μεγαλύτερα ή φροντίς αυτών που πρόκειται να άντιμετωπίσουν ταύτα. Δι' αυτό και ήμεις τους έλακόμεν προς την έρημον, όχι άπλώς D διά να φορέσουν σάκους, ούτε διά να φορέσουν δεσμά, ούτε διά να σπράκουν κάτω στάκτην, αλλά πρό πάντων δια ν' άπαύγουν την άμαρτίαν και να προηγήσουν την άρετήν.

Τί λοιπόν; Οι έγγαμοι θα απολεσθούν όλοι; Δεν λέγω αυτό, αλλά ότι θα χρειασθί να καταβάλουν μεγαλύτερους κόπους, εάν θέλουν να σωθούν, λόγω της παρούσης άνόγκης· διότι ό ελεύθερος θα τρέξη περισσότερον από τών δεμμένων. Λοιπόν, θα λάθη μεγαλύτεραν άμοιβήν και λιηπρότερα στεφάνια; Όχι· διότι θέτει μόνος του τών περιορισμόν, ένψ του έπετρέπεται να μη τών θέση.

Ε "Όστε άφοϋ σαφώς ος άπεδείχη ότι εμεθα υπεύθυνοι διά τα αυτά με τους μοναχούς καθήκοντα, δε προτιμήμεν την εύκολώτερον δδδν και δε οδηγώμεν τους υιούς εις αυτήν, και δε μη τους καταβυθώμεν ούτε να τους ύθώμεν εις τα θάραθρα της κακίας ώσόν έχθροί και αντίπαλοι. Διότι, εάν αυτά τα έκαμαν κάποιοι άλλοι, δεν θα ήτο τόσο φοβερόν τοϋτο όταν ήμας οι γονείς, οι όποιοί έχουν πείραν όλων των σχετικών προς την ζωήν και οι όποιοί εκ πείρας έμαθαν ότι ή ήδονή των παρόντων πραγμάτων είναι ματαία, φέρνεται με τώσην μανίαν, ώστε να σπύρουν εις αυτά άλλους, επειδή αυτοί έμποδίζονται από την ηλικίαν" 105 Α και ένψ έπρεπε να θεωρούν δυστυχείς τους έαυτούς των διά τα προηγούμενα, αυτοί άντιθέτως εισάγουν και άλλους, και αυτά τα κάνουν, ένψ εύρίσκονται πλησίον του θανάτου και του μελλοντικού δικαστηρίου, και έναντι των εχθρών εκείνων, ποία δικαιολογία θα τους άπομείνη, ποία συγγνώμη, ποία εύπλαγκνία; Διότι δεν θα τρωρηθούν μόνον διά τα ίδια των άμαρτήματα, αλλά και δι' όσα έτάλησαν έναντι των παιδιών, είτε καταφθίσουν να κάμψουν την αντίστασή των, είτε όχι.

16. Ἀλλά, ἰσως ἐπιθυμεῖτε νὰ ἰδῆτε ἐγγόνια. Πῶς ὁμοίως, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν ἐγένεατε πατέρες; Διότι δὲν κάνει τὸν πατέρα μόνον ἡ γέννησις τοῦ παιδιοῦ. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἀπολογούσαν οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς, οἱ ὅποιοι δταν ἰδοῦν τὰ παιδιά νὰ φθάνουν εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον τῆς κακίας, **B** τὰ ἀπομακρύνουν καὶ τὰ ἀποξενώνουν, ὡσάν νὰ μὴ εἶναι ἰδιώκτες των, καὶ δὲν ἔχουν νὰ τοὺς σταματήσῃ οὔτε ἡ φυσικὴ σκέυξις, οὔτε ἡ γέννησις, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά. Ἄς μὴ θεωροῦν λοιπὸν οἱ τέτοιοι τοὺς ἑαυτοὺς των πατέρας αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς ὁποίους ὑστεροῦν πολὺ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν φιλοσοφημένην ζωὴν. Ἄλλ' δταν τοὺς γεννήσουν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν, τότε, ἂς ζητήσουν καὶ τὰ ἐγγόνια; διότι τότε μόνον θὰ ἔμπορεύσων νὰ τὰ ἰδοῦν.

Διότι ἔχουν αὐτοὶ παιδιά, ἔχουν «οὐκ ἐξ αἰμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός» (Ἰω. 1, 13), ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ γεννημένα. **C** Αὐτὰ τὰ παιδιά δὲν ἀναγκάζουν τοὺς πατέρας νὰ καταπονεῶνται διὰ τὸ κοῦμα, οὔτε διὰ τὸν γάμον, οὔτε διὰ τίποτε παρεμφερές, ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς ἀφήσουν ἡσυχούς ἀπὸ κάθε φροντίδα τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἀπολαμβάνουν ἡδονὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὴν πνευματικῶν πατέρων. Διότι γεννῶνται καὶ ἀνατρέφονται ὅχι μὲ τὰς αὐτὰς πρὸς ἐκείνους ἀκοιμήτητας, ἀλλὰ μὲ πολὺ ἀναπέρασι καὶ ἀσμπροτέρας δι' αὐτὸ καὶ εὐφραίνονται περισσώτερον τοὺς γονεῖς. Ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ αὐτὸ θὰ ἔμπορεύσων νὰ τὸ εἰπῶ, ὅτι οἱ μὴ πιστεύοντες εἰς τὴν ἀνάστασιν δὲν εἶναι καθόλου παράξενον νὰ θρηνοῦν ὑπὲρ αὐτῶν. ἐπειδὴ αὕτη εἶναι ἡ μόνη κατηγορία ἡ ὁποία τοὺς ἀπομένει ἐμεῖς ὁμοῦ καὶ θεωροῦμεν τὸ θάνατον ὄντων. **D** καὶ διδασκόμεθα νὰ καταφρονῶμεν ὅλα τὰ παρόντα, ποῖος συγγνώμη θὰ τίκαμεν, ἐάν θρηνοῦμεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἐπιζητοῦμεν νὰ ἰσοῦμεν καὶ νὰ ἀφήσωμεν παιδιὰ ἐδῶ, ἀπὸ ὅπου θέλομεν γρηγορὰ νὰ φύγωμεν, καὶ ὅπου θὰν εὐρισκόμεθα στενάζομεν;

Καὶ αὐτὰ μὲν ἔχουν λεχθῆ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πνευματικωτέρους. Ἐάν ὁμοῦ μερικὸι εἶναι φιλοσοφῶνται καὶ πάρα πολὺ προσκεκολλημένοι εἰς τὴν παρουσίαν ζωῆν, θὰ τοὺς ἔλεγα αὐτὰ, ὅτι δηλαδὴ πρῶτα - πρῶτα εἶναι ἀγνωστον ἐάν μετὰ τὸν γάμον θὰ ἀκολουθήσων ὀπωσδήποτε τὰ παιδιά; δεύτερον, ὅτι καὶ ἂν γεννηθῶν, θὰ εἶναι μεγαλυτέρα ἡ θλίψις; διότι δὲν ἀπολαμβάνομεν ἰσὴν χαρὰν, ὅταν λυθῶν ἐξ ἀτίας τῆς καθημερινῆς φροντίδος καὶ τῆς ἀγωνίας καὶ τῶν δι' αὐτοὺς φόβων. Καὶ εἰς ποῖον, λέγει, θὰ ἀφήσωμεν τοὺς ἀγρούς; **E** καὶ τὰ σῖτα καὶ τοὺς δούλους καὶ τὸν πλοῦτον; Διότι ἀκούει ὅτι δδύρονται καὶ δι' αὐτὰ. Εἰς αὐτὸν ὁ ὅποιος καὶ πρὸ αὐτῶν πρόκειται νὰ τὰ κληρονομήσῃ, καὶ ὅσον περισσώτερον ἴσων

παρὰ προηγουμένως, ὅσον θὰ εἶναι τώρα καὶ φύλαξ καὶ ἐξουσιαστῆς ἀσφαλέστερος ἀπὸ αὐτοὺς. Διότι τότε μὲν ὑπῆρκαν πολλοὶ καταστρεπτικοὶ παράγοντες; διότι καὶ οἱ σαώληκες, καὶ ἡ πολυκακία, καὶ οἱ λησταί, καὶ οἱ σκυφοῦνται, καὶ οἱ ἀρμόφθονοι, καὶ τὸ ἀγνωστον τοῦ μέλλοντος, καὶ τὸ ἐμμετάλητον τῶν ἀνθρώπων, καὶ, τέλος, ὁ θάνατος θὰ ἔστεροῦσαν ἀπὸ τὸ υἶν καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰ κτήματα. Τώρα ὁμοῦ ἐποθετήσων ὑπερόνω ὅλων αὐτῶν τὸν πλοῦτον, **106 A** εὐρών ἴσων ἀσφαλῆ, ὅπου τίποτε ἀπ' ὅσα ἔχουν λεχθῆ δὲν δύνανται νὰ ὑπεισέλθῃ. Διότι ὁ οὐρανὸς εἶναι τέτοιος τόπος, ἀπροσπέλαστος εἰς πᾶσαν ἐπιβουλὴν, εὐφορώτερος δὲ ἀπὸ κάθε ἄγρον καὶ ἐπιτρέπων νὰ συλλέγουν μὲ ἀφρονίαν τοὺς καρποὺς τῶν εἰς αὐτὸν τοποθετημένων κρημάτων αὐτοῦ ποὺ τὰ κατέθεκεν εἰς αὐτόν.

Ἄρα δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ εἰπῆ αὐτὰ τώρα, ἀλλὰ ἐάν ἐπρόκειτο νὰ ζῆσιν κοσμικῶν θῶν τὸ παιδί, τότε νὰ θρηνοῦν καὶ νὰ λέγῃ: Εἰς ποῖον θὰ ἀφήσωμεν τοὺς ἀγρούς, εἰς ποῖον τὸν πλοῦτον, εἰς ποῖον τὰ ὑπόλοιπα ἀγαθά; Τώρα ὁμοῦ εἶναι ἴσων τὸ πλεόνασμα τῆς ἐξουσίας, ὡστε οὔτε μετὰ τὸν θάνατον χάνομεν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τότε μάλιστα ἀπολαμβάνομεν τὸ κέρδος των, ὅταν φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ. Ἐάν ὁμοῦ θέλῃς καὶ ἐδῶ νὰ τὸν ἰδῆς νὰ εἶναι κύριος, **B** καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἰδῆς νὰ συμβαίη εἰς τὸν μοναχὸν καὶ ὅχι εἰς τὸν κοσμικόν. Διότι, πρὸς μου, ποῖός εἶναι περισσώτερον κύριος; Ὁ ἐξοδεύων καὶ σκορπίζων μὲ πολλὴν ἀουδοσίαν, ἢ αὐτὸς ποὺ δὲν ταλμῆ ἀπὸ οἰκονομίαν, οὔτε νὰ τὰ ἐγγίση ἀλλὰ καταθέτῃ αὐτὸ καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰ ἰδιώκτα του ἀγαθά, ὡσάν νὰ εἶναι ἔξῃ; Ὁ ἐξοδεύων παταίως καὶ ἐπιτολαίως ἢ αὐτὸς ποὺ δαπανᾷ ὅπως πρέπει; Ὁ στείρων εἰς τὴν γῆν ἢ ὁ στείρων εἰς τὸν οὐρανόν; Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ δίδῃ ἀπὸ τὰ ἀγαθά του εἰς αὐτοὺς ποὺ θὰ ἤθελεν, ἢ ὁ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ βλαβῶν αὐτῆς τὰς συνεισφορὰς; Διότι ὅταν κανεὶς εἶναι ἀγρότης ἢ ἔμπορος προσδύκονται πολλοὶ ἀπὸ παντοῦ καὶ τοὺς ὑποχρεῶνουν νὰ πληρῶνουν φόρους, **C** καὶ ἀπαίτεῖ ὁ καθένας τὸν ἀναλογούντα εἰς αὐτὸν φόρον; κανεὶς ὁμοῦ δὲν θὰ παρουσιασθῆ νὰ ἀπαίτησῃ τέτοια πράγματα ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξοδεύῃ διὰ τοὺς ἔκοντας ἀνάγκην; ὡστε καὶ ἐδῶ εἶναι περισσώτερον κύριος αὐτός.

Ἢ, ἂν μὲν σαταλῆ εἰς πόρνος καὶ φαγοπῖτα καὶ εἰς μαρᾶπτα καὶ κόλακος, καὶ κατεντροπιάσῃ τὴν ὑπόληψίν του, καὶ κἀντὴ τὴν σωτηρίαν του καὶ κατεξευτελίζεται, τὸν θεωρεῖς κύριον τῶν δοπανῶν του, ἂν δέ, τὰ δαπανᾷ χάριν τῆς πραγματικῆς δόξης καὶ φημερίας καὶ συμφωνοῦ μετὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ μὲ πολλὴν σύνεσιν, δὲν εἶναι κύριος; Λοιπὸν

θά κάμης τὸ ἔθνος, ὅπως ἂν ὦταν μὲν θλίψης κάποιον ποῦ ρίπτει τὰ χρήματά του μέσα εἰς αὐτάκια θόθρων τὸν θεωρῆς ἐξουσιαστὴν τῶν χρημάτων του, D ἐνῷ ἐκεῖνον ποῦ δίδει τὰ χρήματά του εἰς ἀπαραίτητους ἀνάγκας, τὸν θρηνεῖς ὡς μὴ ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν τῶν δαπανωμένων. Μᾶλλον δὲ ὅχι πρὸς τὰ καθ' ἓνα οἰονόμητο τρόπον δαπανώμενα, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἐπὶ κοινῷ τοῦ ἑαυτοῦ του, πρέπει νὰ παραλληλισομεν τοὺς τέτοιους ἀνθρώπους. Διότι ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔξοδα σὲ καθιστοῦν ἐνδοξώτερον καὶ πλουσιώτερον καὶ ἀσφαλέστερον, ἐνῷ αὐτὰ ὅσα μόνον ἀσχερὸν καὶ ἐπινειδίσιον, ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνον ὀπωδῆστοι τῆς καταστροφῆς.

17. TI; Πῶς λέγεις; Μετὰ τὸν γάμον καὶ τὴν ἀπόκτησιν τέκνων δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀσκοληθῇ κανεὶς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς, ὅταν μάλιστα φθάσῃ εἰς τὰ γηρατεῖα; Καὶ πῶς θὰ μᾶς ἐγγυηθῇ πρῶτον μὲν ὅτι θὰ φθάσομεν εἰς τὰ θαθεῖα γηρατεῖα, E δεῦτερον δὲ ὅτι καὶ ἂν φθάσομεν, θὰ διατηροῦμεν ὀπωδῆστοι αὐτὴν τὴν γῆμιν; Διότι οὔτε ἐξουσιάζομεν τὴν προθεσίαν τῆς ζωῆς μας· καὶ αὐτὸ τὸ ἐδίδαξεν ὁ Παῦλος λέγων· «Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται» (Α' Θεσ. 5, 2)· οὔτε οἱ λογισμοὶ μας ἔχουν πάντοτε τὴν αὐτὴν προθυμίαν, δι' αὐτὸ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει λέγων· «Μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον, μὴδ' ἀναβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας (ὡσὺν νὰ πρόκειται νὰ μείνης ἀσθερὸς) καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολή» (Σοφ. Σοφ. 5, 7).¹⁰⁷ A

Καὶ ἐάν ἀκόμη τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἦτο κρυφόν, οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἔπρεπε νὰ θραδύνουν οἱ υἱοί, οὔτε νὰ παραβλέπουν τὴν τόσο μεγάλην ζημίαν ποῦ γίνεται. Ἄλλωστε θὰ ἦτο παραλογώτατον, ὅταν μὲν ἔχη ἀνάγκην ἐνισχύσεως ὁ νέος καὶ ἐπιτίθειται ἀκόθκετος ὁ ἀντίπαλος, νὰ τὸν ὑποκρῶσθουν νὰ ἐμπλέκεται εἰς τὰς κοσμικὰς φροντίδας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γίνεται εὐκατάβλητος· ὅταν δὲ τραυματιθῇ εἰς ὄλον τὸ σῶμα καὶ δὲν ὑπάρχη πλέον εἰς αὐτὸ ὑγᾶς μέρος, τότε νὰ τὸν ἐξπλήξουν καὶ νὰ τὸν ἐνθαρρύνουν, ὅταν ἤδη ἔχη πέσει καὶ ἐξασθενήσῃ. Ναί, λέγει· διότι τότε εἶναι εὐκόλος ἢ πάλιν, τότε εὐκολώτερα ἢ μάχη, ὅταν σθεσθοῦν οἱ ἐπιθυμίαι. Ποῖα μάχη ὅμως, ὅταν δὲν ὑπάρχη κανεὶς ἀντίπαλός μας; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν θὰ εἶναι λαμπρὰ καὶ τὰ στεφάνια. B Διότι· «Μακάριος, ὃς ἦρε ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ καθίσταται κατὰ νόμον, καὶ σιωπῆσται» (Θρ. 3, 27). Ἄξιος καλῶδων ἐπαίνων καὶ μακαρισμῶν καὶ εὐφημῶν εἶναι αὐτὸς ποῦ καλινάγαγε τὴν ἀγριεμένην φύσιν καὶ διασώζει τὸ πλοῖον μέσα εἰς τὴν χειροτέραν τρικυμίαν.

Πλὴν ὅμως, ὃς μὴ φιλονεικῶμεν δι' αὐτὰ, ἀλλὰ ὃς ὑπο-

θέτουμεν ὅτι ὑπάρχει μάχη καὶ τότε, ἂν θέλῃς, Ἄλλ' ἐάν μὲν ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν μας ὁ καιρὸς τοῦ ἀγῶνας, δικαιολογημένως θὰ ἐπεριμέναμεν τὴν στιγμὴν ἐπ' ὅσον ὅμως πρέπει ν' ἀγωνίζεται κανεὶς εἰς ὄλην αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀρχίζων ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἡμέρας, καὶ μόλις γίνῃ δεκά ἔτην (διὰ τὴν αὐτὴν τὴν ἡλικίαν πρέπει νὰ θεωρῆται ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἀπαιτήματά του, καὶ τὸ ἀποδεικνύουν αὐτὰ τὰ καταστροφικῆντα C ὑπὸ τῶν ὄρκων παιδιὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιμαγῶν των εἰς ὄρος τοῦ Ἐλισσαίου)²⁶ καὶ τώρα πρέπει νὰ ἀγωνίζονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει ὁ πόλεμος, λυσοῦν ἐναντίον μας, ἀπὸ ποῦ ἐσὺ καθορίζεις τὸν χρόνον ἐκεῖνον τῶν ἀγῶνων;

Ἐάν θεδαίως εἶκες τὴν ἐξουσίαν νὰ διατάσῃς τὸν διάβολον νὰ μὴ ἐπιτίθειται καὶ γρονθοκοπῇ, θὰ εἶχε κάποιαν δικαιολογίαν ἢ προτροπὴ αὐτῆ· ἐάν δὲ, ὀρθῶν ἐκεῖνον νὰ πολεμῇ καὶ νὰ κτυπᾷ, ποῦ ἐπιβάλλεις νὰ μὲνω ἀκίνητος, μᾶλλον δὲ νὰ ὀπισθοθῶ ἐθελοντικῶς, ἢ χειρότερον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐμπροσθεν θὰ ἠμποροῦσε νὰ συμβῇ, ἐνῷ δηλαδὴ ὁ ἐκθρὸς μάλιστα, D νὰ ἀφοπλίσῃς τὸν πολεμοῦμενον καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ τὸν παραδίδῃς εἰς τὰ χεῖρα ἐκείνου; Ἔναι νέος καὶ ἀνίσχυρος; Δι' αὐτὸ λοιπὸν ὀρθῶς εἶχε ἀνάγκην μεγαλυτέρας ἀσφαλείας· ἐπ' ὅσον δὲ εἶχε ἀνάγκην ἀσφαλείας, θὰ κρεισοθῇ περισσότεραν φροντίδα. Αὐτὸς κρειάζεται νὰ παραμείνῃ μέσα εἰς γαλήνην καὶ ἡσυχίαν, νὰ μὴ ἐμπλέκεται εἰς μερίμνας, οὔτε νὰ τῆ μέσα εἰς τὸν κόσμον, ὅπου ὑπάρχει πολὺς θόρυβος καὶ ταραχὴ. Σὺ ὅμως εἰς αὐτοὺς ποῦ ὁ πόλεμος εἶναι σκληρότερος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας, καὶ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ἐλλείψεως πείρας, καὶ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου διαστροφῆς, αὐτοὺς τοὺς ὀδηγεῖς εἰς τὸ μέσον τοῦ κόσμου ὡς ἤδη ἐπιτυχημένους καὶ ἰσχυροποιηθέντας, καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπεις νὰ φύγουν καὶ νὰ ἀσκηθοῦν E εἰς τὴν ἔρημον, ὡσὺν ἀκριβῶς, νὰ διατάσῃς κανεὶς τὸν μὲν δυνάμενον νὰ καταγάγῃ πολλὰς νίκας νὰ μελετᾷ τὰ πολεμικὰ μέσα εἰς ἡσυχίαν, αὐτὸν δὲ ποῦ εἶναι ἀπειρος καὶ οὔτε κενὸν δύναται νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, νὰ νομοθετῇ ὥστε νὰ κατα-

26. Ἐπιπέθα δ' I. Χριστότομος ἀναφέρει εἰς τὸ ἐπιστόλιον ἐκεῖνο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Α' Βασ. 3, 28-29), κατὰ τὸ ὅποιον, ἐνῷ ὁ μαθητὴς τοῦ προφήτου Ἠλίου Ἐλισσαῖος ἀνέβαινεν εἰς τὴν πόλιν Βαιθλ, καθ' ὅσον ἔγινεν ἀντικείμενον ἐπιμαγῶν ὑπὸ παιδίων, τὰ ὅποια τοῦ ἔλεγον· Ἄνδραίε φλακρῆ, ἀνδραίε φλακρῆ! Καταληφθεὶς ὑπὸ ἀνακατήσεως ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος τὰ καταρῆσθαι, καὶ εὐθέως ὄσα ἄρτια ἐξελθούσας ἐκ τοῦ παρεκκείμενου θύσου κατακράσασθαι τεσσάρωντα ὅσα ἐξ αὐτῶν. Ἄπὸ τῶν περιστατικῶν αὐτῶν ὁ Χριστότομος ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ παιδιὰ εἶναι ὑπεύθυνα τῶν πράξεων των ἕως τῆς ἡλικίας των.

τάσσεται οὕτως πρὸς πόλεμον, τοιοῦθων ἴσων μεγαλύτερα ἐμπόδια, ὅσον δυσκατόρθωτον εἶναι τοῦτο.

Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τοῦτο ὅτι μετὰ τὸν γάμον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κανεὶς ἐξουσιαστὴς τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο: ἢ πάντοτε νὰ ἔρχεται εἰς γαμικὴν σχέσιν πρὸς τὴν γυναῖκα του, ἢ ἀν συμβῆναι εἰς αὐτὸ καὶ ἐκεῖνη, ἢ ἂν θέλῃ ἐκεῖνη **108 A** νὰ ἐγκαταλείβεται νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν μοικεῖαν. Ποῖα ἀνάγκη ὑπάρχει διὰ νὰ ἀμυλῶσμεν καὶ διὰ τὰς ὑπολοίπους φροντίδας τῶν παιδιῶν, ποῦ εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἀμβλύνουν κάθε προθυμίαν, καὶ νὰ νεκρώσουν τὴν ψυχὴν;

18. Δε' αὐτὸ εἶναι καλῶτερον νὰ τὸν ἐξοπλιζόμεν ἀπὸ τὴν πρώτῃν ἡλικίαν, ὅταν ἀκόμη εἶναι ἐξουσιαστὴς τοῦ ἑαυτοῦ καὶ ἐλεύθερος, ὅχι μόνον δι' αὐτὰ ποῦ εἶπαμεν, ἀλλὰ ἔξ' Ἰσοῦ καὶ δι' αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ λεχθῆ. Αὐτὸς δηλαδὴ ποῦ υἱοθέτησε αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἐξαδούει ὅλον τὸν χρόνον εἰς τὸ νὰ δυνήθῃ νὰ ἀποπλῶνῃ **B** τὰ κατὰ τὴν προηγουμένην ἡλικίαν ἀμαρτηματὰ του, καὶ ἄλλῃ ἢ προσπάθεια εἰς αὐτὸ ἐξανιλεῖται. Καὶ δὲν ἄρκει πολὺς αὐτὸ, ἀλλὰ ἀπέρχεται ἔχων ὑπολείμματα πληγῶν. Ὁ ἀποδυθεὶς ὁμῶς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκ πρώτης ἡλικίας, δὲν δαπανᾷ τὸν καιρὸν του εἰς αὐτὸ, οὔτε κάθεται διὰ νὰ θεραπεύῃ τραύματα, ἀλλὰ παίρνει τὰ θραβεῖα ἔξ' ἀρχῆς. Καὶ εἰς ἐκεῖνον μὲν εἶναι εὐχάριστον νὰ ἐπανορθῶνται τὰς ἡττας, αὐτὸς ὁμῶς ἀποσπᾷ θραβεῖα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκκαθήσεως καὶ συγκεντρώνει πολλὰς νίκας ὡσαν Ὀλυμπιονίκης ποῦ ἐκ πρώτης ἡλικίας διὰ ἀνακηρύξεων προκίρῃ πρὸς τὰ γυμνασιατὰ, εἴτι φθάνει ἐκεῖ μὲ τὴν κεφαλὴν γεμάτην ἀπὸ μύρια στεφάνια. Μὲ ποίους θέλει νὰ εἶναι ὁ υἱός σου; Μὲ αὐτοὺς ποῦ μὲ πολλὴν παρηγοίαν **C** ἡμποροῦν νὰ ἀντικρύσουν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαγγέλους, ἢ μὲ ἐκεῖνους ποῦ εἰσπίσκονται μὲ ἄλους καὶ ἀποπέλουν τὴν καιωτέραν τάξιν; Διότι ὅπως ὅποτε θὰ καταλάβουν τὴν τελευταίαν θέσιν, καὶ αὐτὴν, ὅταν κατορθώσουν νὰ ὑπερηγήσουν ὅλα τὰ ἐμπόδια, τὰ ὅποια μάλιστα ἐμέτησα, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἀναρπάσῃ προκίρως ὁ θάνατος, οὔτε ἀργότερον ἐμποδισθῶν ἀπὸ γυναῖκα, οὔτε ὑποστοῦν τόσα τραύματα, ὡστε νὰ μὴ τοὺς εἶναι ἄρκετὰ τὰ χρονικὰ ἄρια τῶν γηραιῶν, καὶ διατηρήσουν τὴν ἰδίαν γνώμην πάντοτε, σταθερὰν καὶ ἀμετακίνητον. **D** Ὅταν, δηλαδὴ, συντελεσθῶν ὅλα αὐτὰ, τότε μάλιστα καὶ μετὰ θίος θὰ καταταχθῶν μεταξύ τῶν τελευταίων. Θέλεις λοιπὸν νὰ εἶναι μέσα εἰς αὐτοὺς ὁ υἱός σου, ἢ μεταξὺ ἐκείνων ποῦ λάμπουν εἰς τὸ ἐμπρόσθιν μέρος τῆς φάλαγγος; Καὶ ποῖος θὰ εἶναι ἴσων

ἄθλαος, ὡστε νὰ εὐχεταί εἰς τὰ παῖδά του ἐκεῖνα μᾶλλον, παρὰ αὐτὰ; Ἄλλὰ ἐπιζητοῦμεν τὸ συνηθισμένον καὶ θέλομεν νὰ εἶναι μαζί μας. Αὐτὸ ἐπιθυμῶ καὶ ἐγὼ, καὶ εὐχομαι ὅχι ὀλιγάπερον ἀπὸ ἑοῦς τοὺς γονεῖς, νὰ ἐπιστρέψουν αὐταὶ εἰς τὸ πατρικὸν σπίτι, καὶ νὰ ἀνταποδώσουν τὰς δαπάνας τῶν τροφείων, ἰσοχίας τῶν ὑποίων δὲν θὰ εὗρισκε κανεὶς, ἀλλὰς ἀλλὰ ἄς μὴ ἀπαιτῶμεν τίνα ἀπὸ αὐτοὺς τοῦτο. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ὅταν μὲν ἀποστέλλωμεν αὐτοὺς διὰ σπουδᾶς, νὰ τοὺς ἀπομακρύνωμεν ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ νὰ καθιστῶμεν τὸ σπίτι ὀπάτητον ἐπειδὴ πρόκειται νὰ μάθουν μίαν ταπεινὴν τέχνην **E** ἢ ἄλλην ὑποδεεστέραν, νὰ τοὺς διατάσσωμεν δὲ νὰ τρώγουν εἰς τὸ σπίτι τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ κοιμῶνται ἐκεῖ, ἐνῶ αὐτοὺς ποῦ πρόκειται νὰ διδασκῶν ὅχι ἀνθρώπινον μάθημα, ἀλλὰ τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν ἄρεσκας νὰ τοὺς ἀπομακρύνωμεν, πρὶν ἐπιτύκουν αὐτὸ ποῦ εὐκόμεθα; Καὶ προκειμένου νὰ διδασκῶν κανεὶς νὰ περπατᾷ ἐπάνω εἰς τετραμένον σκονί, θὰ χρειασθῆ ἢ ἀπομακρυνθῆ ἐπὶ πολλὸν καιρὸν ἀπὸ τοὺς ἰσικούς του, ἐνῶ αὐτοὺς ποῦ διδάσκονται νὰ πετοῦν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, θὰ τοὺς περιορίσωμεν κοντὰ εἰς τοὺς γονεῖς; Τὶ χειρότερον ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὸν τὸν παραλογισμόν; Δὲν βλέπετε τοὺς γεωργούς, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀπολαύσουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των **109 A** πάρα πολὺ γρήγορα, δὲν θὰ ἤθελαν ποτὲ νὰ τοὺς κόψουν ἄλλοι;

* Ἄς μὴ ἀποσύρωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς προκίρως ἀπὸ τὴν εἰς τὴν ἔρημον δοκασίαν, ἀλλὰ ἄς τοὺς ἀρῆσωμεν νὰ τοὺς ἐντυπωθῶν τὰ μαθήματα καὶ νὰ μωλυθῶν τὰ φυτὰ καὶ εἴτε δέκα, εἴτε ἑκοσι εἴτη χρειασθῆ νὰ παραμείνουν εἰς μοναστήριον, ἄς μὴ στενοκοροῦμεθα, οὔτε καὶ νὰ ἀνησυχῶμεν διότι ὅσον περισσότερον χρόνον γυμνασθῶν εἰς τὴν δοκασίαν, τόσον περισσότεραν δύνανται θὰ ἀποκτήσουν. Μᾶλλον δέ, ἂν νομιζῆς, ἄς μὴ καθορίζωμεν χρόνον, ἀλλὰ ἄς γίνῃ ὁ ἴδιος ὄριον μὲ τὸ νὰ δῶνται εἰς ὕψιστον τοὺς εἰς αὐτὸν φυτευθέντας καρπούς, καὶ τότε ἄς ἐπιστρέφῃ ἀπὸ τὴν ἔρημον, προηγουμένως ὁμῶς ὅχι. Διότι μὲ τὴν θυσίαν αὐτὴν δὲν θὰ ἐπιτύκωμεν τίποτε ἄλλο, **B** παρὰ τὸ νὰ μὴ ὕψιστη ποτὲ διότι ὁ προκίρως ἀποστειρωθεὶς τῆς εἰς τὴν ῥίζαν τροφῆς δὲν θὰ εἶναι κρήσιμος πλέον, οὔτε ὅταν φθάσῃ ὁ καιρός διὰ νὰ μὴ συμβῆ αὐτὸ ἄς ὑπομένωμεν τὸν καιρῶν καὶ ὅχι μόνον νὰ μὴ τὸν συντομείωμεν, ἀλλὰ καὶ ἂν θέλουν νὰ ἐπιστρέψουν προκίρως, νὰ τοὺς ἐμποδίζωμεν. Διότι ὅταν θὰ ὀλοκληρωθῆ, θὰ γίνῃ κοινὸν τὸ κέρδος καὶ εἰς τὸν πατέρα, καὶ εἰς τὴν μητέρα, καὶ εἰς τὸ σπῆτι, καὶ εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τὸ ἔθνος: ἐὰν ὁμῶς ἔλθῃ ἀνεκπαίδευτος, θὰ γίνῃ ἀντικείμενον

έμπειροῦ καὶ ἐξειδικιωτοῦ, ἐπιβλαστῆς δὲ καὶ εἰς τὸν ἐσπέρων του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

Ἄς μὴ προσεζήσομεν, λοιπὸν τόσον μεγάλην ζηρίαν. Ἄλλωστε καὶ διὰν ἀποπέλλωμεν αὐτοὺς μακρὰν τῆς πατρὸς, τότε ἐπιθυμοῦμεν νὰ τοὺς ἴδωμεν, διὸν ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν C διὰ τὸν ὁποῖον ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα· ἂν δὲ ἐπιτύχουν πρὶν ἀπὸ αὐτό, δὲν ἰκανοποιούμεθα τόσον πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφήν, ὅσον ἀισθανόμεθα λύτην ἀπὸ τὴν δακρυὸν ἐπάνωθεν.

Ἦως λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπόδειξις μεγίστης ἀνοησίας, τὸ νὰ μὴ ἐπιδεικνύομεν τόσον ζῆλον διὰ τὰ πνευματικά, ὅσον διὰ τὰ κοσμικά, ἀλλ' εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν νὰ ὑπομένωμεν μὲ τόσην περίσκεπσιν τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τὰ παιδιά, ὥστε ἀκόμη καὶ νὰ εὐκρίνομεθα νὰ γίνῃ μακρύτερος, ἐδῶ δὲ τόσον πολὺ νὰ ὑποφέρωμεν καὶ νὰ λιποψυχήσωμεν διὰ τὸν χωρισμὸν, καὶ νὰ καταστρέφωμεν λόγῳ τῆς ἀλιγοφυκίας αὐτῆς τὰ ὑπέρτατα ἀγαθὰ, καὶ αὐτὰ ἐνῆ ἔχομεν μεγαλύτερον παρηγορίαν, D ὅσα μόνον διὰ τὸ ὅτι ἀποβλέπουν εἰς ὀψηλότερους σκοποὺς ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι ὀπωσιότερα θὰ φθάσουν εἰς τὸ τέλος, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ ἀφαιρήσῃ τὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ ἔχομεν παρηγορίας περισσότερας καὶ εἰς αὐτὸν ταῖτον τὸν χωρισμὸν; Διότι διὰν μὲν εὐρίσκωνται εἰς μακρὰν ἀποδημίαν δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ τοὺς συναντήσωμεν καὶ μάλιστα διὸν γηράσουν πλέον οἱ γονεῖς· ἐδῶ ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρχωνται δωρικῶς εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτοὺς.

Αὐτὸ λοιπὸν ἂς κάμωμεν, διὰν δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ αὐτοὶ νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς· ἡμεῖς νὰ μαγαίνωμεν πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ συναντήμεθα καὶ νὰ συνομιλήσωμεν. Μέγα κέρδος θὰ ἀποκομίσωμεν καὶ μεγάλην ἰκανοποίησιν. Διότι δὲν θὰ εὐχαριστήσομεν μόνον ἀπὸ τὴν ὄψιν τῶν παιδιῶν, E ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸ σπῆτι μὲ μεγάλην ὠφέλειαν, πολλὰκις δὲ θὰ παραμείνωμεν πλησίον αὐτῶν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἀγάπην. Ἄς τοὺς καλέσωμεν δὲ τότε, διὰν γίνωνται δυνατοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ὠφεληθῶσιν καὶ ἄλλους. Τότε μόνον ἂς τοὺς ἐπιαναφέρωμεν, ὥστε νὰ γίνῃ κοινὸν τὸ φῶς καὶ νὰ τεθῆ ὁ λύχνος ἐπὶ τῆς λυχνίας. Τότε θὰ ἐννοήσωτε ποίων παιδιῶν εἶθε πατέρες, καὶ ποίων οἱ καλοτυχεύοντες ἀπὸ ἐσθῆς· τότε θὰ γνωρίσετε καλὰ τὰ κέρδη τοῦ μοναχικοῦ βίου.¹²⁰ A διὰν θεραπεύουν ἀνθρώπους πάσχοντας ἀπὸ ἀνάτους ἀσθενείας, διὰν ἀνακηρύσσονται ἀπὸ ἄλλους εὐεργεταὶ καὶ προστάται καὶ αἰτήρες, διὰν προφυλάσσουν τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους ὡς ἄγγελοι, διὰν ἄλλοι τοὺς προσέκουν· μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ ἂν εἴπωμεν, δὲν θὰ εἶναι κέτοιο ὅπως ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἴδῃ εἰς τὴν πείραν καὶ

εἰς τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ προβλέψουν οἱ νομοθέται, ἐὰν ἐγίνοντο αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνωνται, ἔτι νὰ συγκρατοῦν διὰ τοῦ φόβου τοὺς νέους, διὰν ἀνδρωθῶσιν πλέον, ἀλλὰ νὰ τοὺς παιδαγωγῶσιν καὶ νὰ τοὺς διαπλάσσουν ἀπὸ παιδιά· καὶ εἶτι δὲν θὰ ἐκρειάζοντο αἱ μετὰ ταῦτα ἀπειλαί. Τώρα δὲ, συμβαίνει τὸ ἴδιον πρῶγμα, ὅπως ἀκριβῶς ἔνας ἱατρός δὲν λέγει τίποτε εἰς τὸν ἀσθενῆ διὰν ὑποφέρῃ, B αὐτὸν ὑποδεικνύει εἰς αὐτὸν τὰ ἐνδεσχεγμένα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ τὸν ἐθεράπειε ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, διὰν ὅμως ἔχη καταστροφὴ καὶ εἶναι πλέον ἀδύνατος ἢ θεραπεία, τότε κάνει κηλιάδας ὑποδείξεις. Δηλαδή, οἱ νομοθέται τότε μᾶς παιδαγωγῶσιν, διὰν πλέον διαστροφώμεν.

Δὲν ἐνεργεῖ ὅμως ὁ Παῦλος τοιοῦτοπράγμα, ἀλλὰ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας τοιοθετεῖ πλησίον των τοὺς διδασκάλους τῆς ἀρετῆς, ἐπιποδίζων εἶτι νὰ εἰσακρήσῃ ἢ ἀμαρτία. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἁριστη διδασκαλία· διὰ νὰ προσκοθῶμεν νὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν πονηρίαν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἐπιτρέψωμεν νὰ συντελεσθῇ, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποῦμεν ἄλλους τοὺς τρόπους ὥστε νὰ γίνῃ ὀδύδατος δι' αὐτὴν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. Δι' αὐτὸ συμβουλεύει δὲ μόνον νὰ ἐμποδίζωμεν αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ κάμουν αὐτὸ ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι νὰ βοηθήσωμεν C καὶ νὰ σώσωμεν τὸ σῶμα καὶ νὰ προσητοιμάσωμεν εἰς τὸν ὁλοκαύτον. Διότι, ἐὰν υἱοθετούσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τοὺς ἀδηγοῦσασιν εἰς τὴν ἀρετὴν, ταῦτα μὲν θεωροῦντες ὡς κύριον ἔργον, ἐνῆ ὅλα τὰ ἄλλα ὡς ἀπομακρυσμένα ἀπὸ αὐτοῦ, θὰ προέκυπτον τόσοι πολλὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἐν τῷ ἀναφέρω πάρα θὰ φανῶ ὅτι εἶμαι ἀλαζύν. Καὶ ἐὰν κανεὶς θέλῃ νὰ μάθῃ, θὰ τὸ γνωρίσῃ καλῶς ἐπάνω εἰς τὰ ἔργα, καὶ θὰ ὀμολογήσῃ μὲν κάρην εἰς ἡμᾶς, πολλὴν δὲ πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὸν Θεόν, διὰν θὰ ἴδῃ νὰ βλαστήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ οὐράνιος πολιτεία, καὶ τοὺς περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγους ἤδη ἀπὸ ἐδῶ νὰ γίνωνται πιστευτοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀπίστους. D

120. Καὶ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἀλαζονεία, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἔξης: Ὅταν δηλαδὴ ἀναφέρωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν ζωὴν τῶν ἁγιωτάτων, ὡς πρὸς αὐτὴν μὲν δὲν ἔχουν τίποτε νὰ ἀντεῖπωσιν, νομίζουν ὅμως ὅτι προσβάλλουν ἰσχυρὸν ἐπαχρηρμα καὶ φιλονεικοῦν ἀναφερόμενοι εἰς τὸν μικρὸν ἀρετῶν αὐτῶν ποὺ ἐπιτυγχάνουν αὐτὸ τὸ ἰδεῖν. Ἐὰν ὅμως ἐφυτεῦσασιν τὸν καρπὸν αὐτῶν καὶ εἰς τὰς πόλεις, καὶ ἐλάμβανεν μίαν νομιμότητα καὶ ἀρχὴν ἢ εὐταξίαν, καὶ ἐδιδάσκωμεν εἰς τὰ παιδιά, πρὶν ἀπὸ ὅλα, νὰ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, καὶ ἐδιδάσκωμεν τὰ πνευματικά μαθήματα ἐντὶ τῶν ἄλλων καὶ πρὸ

δλων τῶν ἄλλων, θά ἐξηφανίζοντο ὅλα τὰ δυσάρεστα, καί θά ἀπηλλάσσεται ἀπό μύρια κακά ἡ παρούσα ζωή. Ε καί αὐτό ποῦ λέγεται περὶ τῆς μελλούσης, ὅτι δηλοῦν ἐξηφανίσθη ἡ ὀδὸν, ἡ λύπη καί ὁ στεναγμός, ἀπὸ ἐδῶ θά ἀρχίζωμε νὰ τὸ ἀπολαμβάνωμεν. Διότι, ἂν δὲν μᾶς ἐκυρίευε ὁ πόθος τῶν χρημάτων καί τῆς πατακοδοξίας, οὔτε τὸν θάνατον θά ἐφοβοῦμεθα, οὔτε τὴν πτωχείαν δὲν θά ἐθαυροῦσαμεν τὴν ἀδικίαν ζημίαν, ἀλλὰ μᾶλλον μέγιστον κέρδος, δὲν θά ἐγνωρίζωμε νὰ ἐκθρευώμεθα οὔτε νὰ μισῶμεν, οὔτε ἀπὸ τὰ ἰδικά μας πάθη οὔτε ἀπὸ τὰ ξένα θά ἐπολεμοῦμεθα ποτέ, ἀλλὰ θά ἐπληροῖαζε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ¹¹¹ Ἄ τὴν ἀγγελικὴν φύσιν.

Καί ποῖος ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐπέτευκεν αὐτά; θά εἴπῃς. Εὐλόγως ἄποστεῖς, ἐπειδὴ κατοικεῖς εἰς τὰς πόλεις καί δὲν ἔχεις μελετήσει τὰ θεῖα θωβία· ἂν ὁμοῦ καί τοὺς ζῶντας εἰς τὰς ἐρήμους καί τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὰ πνευματικὰ τίβλια εἶκες γνωρίσει ἀπὸ πρώτου, θά ἐπληροφορησῶ ὅτι καί οἱ μοναχοὶ καί οἱ πρὸ τούτων Ἀπόστολοι, καί οἱ πρὸ ἐκείνων δίκαιοι ἐπέδειξαν τὸν τρόπον αὐτὸν ζωῆς μὲ πάσαν λεπτομέρειαν.

Διὰ νὰ μὴ φιλονεικῶμεν ὁμοῦ, ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι θά γίνῃ ὁ υἱός σου ὡσὺν τοὺς δευτέρους καί τοὺς τρίτους ἀπὸ ἐκείνους· καί εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν θά ἀπολαύσῃ μικρὰ ἀγαθὰ. Δὲν δύναται θεσθῶς νὰ φθάσῃ τὸν Πέτρον καί τὸν Παῦλον, οὔτε εὖν νὰ τοὺς πληροῖασι· ἐξ αἰτίας λοιπὸν αὐτοῦ θά τοῦ στερήσωμεν τὴν μετ' ἐκείνους τιμὴν· Ἐ Διότι λέγων αὐτά, κἀνεὶς τὸ ἴδιον πράγμα ὡσὺν νὰ ἔλεγες· Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ πολῦτιμος λίθος, ἄς παραμείνῃ σίδηρος καί ἄς μὴ γίνῃ οὔτε ἄργυρος, οὔτε χρυσός; Διὰ τὸ ὁμοῦ δὲν ἀπέπεισαι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καί διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς αὐτά; Διότι στέλλων τὸν υἱόν σου νὰ σπουδάσῃ δὲν περιμένεις ἀποκοδήποτε νὰ τὸν ἴδῃς εἰς τὴν κορυφήν, καί ὁμοῦ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν σπουδὴν του, ἀλλὰ κἀνεὶς τὸ πᾶν, ὅσον ἐξαρτῆται ἀπὸ σένα, μένων ἡλιανοποιημένος καί ἂν ἀκόμη συμπεριληφθῇ ὁ υἱός σου μεταξὺ τῶν πέντε ἢ ἑξῆς πρώτων εἰς τὴν ἱστορικὴν ἱκανότητα. Καί ὅταν κατατάσσεται εἰς τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως τοὺς υἱούς σου, C δὲν περιμένετε ἀποκοδήποτε νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάρχου. Ὅμοῦ δὲν τοὺς συμβουλεύετε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν στρατιωτικὴν σταδιοδρομίαν, ἢ νὰ μὴ εἰσέλθουν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀλλὰ κἀνεὶς τὸ πᾶν, ὥστε ποτὲ νὰ μὴν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν σταδιοδρομίαν ἐκείνην, ἱκανοποιούμενοι νὰ τοὺς βλέπετε νὰ συγκαταλέγονται ἕως καί μεταξὺ τῶν μετρίων.

Διὰ τὴν λοιπὴν ἐκεῖ μὲν, καί ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ἀνίτερα, καταβάλλετε πολλὴν προσπάθειαν καί ταλαιπωροῦσθε, ἂν καί ἡ ἐλπίς εἶναι ὀσθεαία, ἐδῶ δὲ ἀμελεῖτε καί ἀδιαφορεῖτε; Ἐπειδὴ ἔχετε μεγάλην ἐπιθυμίαν δι' ἐκεῖνα, ἐνθ' εἰ' αὐτὰ οὔτε μικρὰν D ἔπειτα δέ, ἐπειδὴ ἐντρέπεσθε νὰ τὸ ὁμολογήσετε, ἐπειροῦσατε δικαιολογίας καί προφάσεις. Διότι ἂν πραγματικῶς τὸ ἐπιθυμοῦσατε, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θά σᾶς ἠμποδίζεν. Διότι συμβαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐν κανεὶς ἀγαθὰ κατὰ πραγματικῶς, θά προτιμοῦσε νὰ ἐπιτύχῃ μύριας φορὰς, ἂν ὅχι τὸ πᾶν ἢ τὸ ἀνίτερον, τοῦλάχιστον ὁμοῦ τὸ μέτριον ἢ τὸ κατώτερον· ἄλλωστε καί ὁ ἀγαθῶν τὸν σῖνον καί τὰ ποτά, ἂν δὲν δύναιται νὰ εὖρῃ τὸν γλυκῶν καί ἀρωματικῶν σῖνον, ποτὲ δὲν θά περιφρονῆσῃ καί τὸν κατώτερον. Καί ὁ φαλοκρήματος ἐπίσης, ἂν δὲν τοῦ δώσει κανεὶς πολυτίμους λίθους, οὔτε χρυσὸν ἀλλ' ἄπλως χρήματα, θά τὸν εὐγνωμονῇ πάρα πολὺ. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία, πρᾶγμα τυραννικὸν καί ἱκανὸν νὰ πείσῃ ὅποιονδήποτε κυριότην, νὰ πάθῃ καί νὰ ὑποσπῇ ὁποῖόν τι. Ὅποτε, ἂν αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ἦσαν δικαιολογία, ἔπρεπε καί νὰ συμμῶντετε E καί νὰ συμπάσκατε μὲ τοὺς εἰσοθεῖς υἱούς σου, Διότι εἰς αὐτὸν ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχῃ κατὰ τὸ δημόδιον δὲν εἶναι ἡ πραγματοποίησις, ἀλλὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τὸν τρόπον διὰ τὸ ἐπιτύχῃ. Ἐλλωστε καί οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἂν καί γνωρίζουν ὅτι μέσα ἀπὸ τόσοσ πολλῶσ ἕνας θά κερδίσῃ τὰ τρέπασα τῆς νίκης, ὁμοῦ καταβάλλουν μεγάλην προσπάθειαν καί ὑφίστανται ταλαιπωρίας. Ἐν καί θεσθῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ σύγκρισις μεταξὺ αὐτῆς καί ἐκείνης τῆς περιπτώσεως, ὅχι μόνον λόγῳ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καί διότι ἐκεῖ εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ ἀπέλθῃ ἕνας μόνον στεφανωμένος, ἐδῶ ὁμοῦ δὲν συνίσταται εἰς αὐτὰ ὑπερησὴ καί μείωσις, δηλοῦν ἄλλος μὲν νὰ ἀποκαρῆσῃ ἀστεφανωτός, ἄλλος δὲ στεφανωμένος, ¹¹² Ἐ ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὸ δ,π ἄλλος μὲν θά ἐπιτύχῃ λαμπρότεραν νίκην, ἄλλος δὲ μικροτέραν, ὁμοῦ ὅλα ἀνεξαρτέτως ἀνακηρύσσονται νικηταί.

Γενικῶς δὲ ἂν ἠθέλωμεν καί ἐξ ἀρχῆς νὰ διαπλάσωμεν τὰ παιδιὰ καί νὰ τὰ παραδίδωμεν εἰς τοὺς ἀρμοδίους διὰ τὴν μόρφωσίν των, δὲν θά ἦτο ἀφύσικον νὰ εὐρεθοῦν ὅλα εἰς τὴν ἀναίτερον τάξιν τοῦ στρατοπέδου, διότι δὲν θά παρεβλεπεν ὁ Θεὸς τόσον μεγάλην προθυμίαν καί ζῆλον, ἀλλὰ θά προσέφερε τὴν βοήθειάν του καί θά ἤγγιζε τὸ δημιουργημά του. Ὅταν δὲ ἐνεργῇ ὁ Θεός, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποτύχῃ ὅποιοςδήποτε προσπάθειαι, περισσότερο δὲ ἀδύνατον νὰ μὴ φθάσουν εἰς τὴν τελείαν λαμπρότητα καί δόξαν, ἀρκεῖ μόνον

νά ἐπρότιμον καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐξηρῆτο ἀπὸ ἡμῶς. Διότι, ἐάν γυναικὲς ἠδυνήθησαν νὰ πείσουν τὸν Θεὸν Β νὰ τὸς συμπαρῶσθαι εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς θὰ ἠμπορούσαμεν, ἐάν θέλωμεν. Τὸς μὲν λοιπὸν ἄλλας, δὴ νὰ μὴ ἐπεκτείνω τὸν λόγον, θὰ τὸς παραλείψω, ἂν καὶ θὰ ἠμπορούσα νὰ ἀναφέρω πολλὰς· θὰ ἀναφέρω ὅμως μίαν μόνον.

20. Ὑπῆρχε μία Ἰουδαία γυνὴ, ἡ "Ἄννα." Ἡ "Ἄννα" αὐτὴ ἐγέννησε ἓνα παιδί καὶ δὲν ἤλιπε πλέον ὡς ἀποκτήσῃ, ἄλλο, διότι καὶ αὐτὴ ἀκόμη τὸ ἀπέκτησε μὲ πολλὰ δάκρυα, ἀπειρὴ ἦτο στέρια. Βλέπουσα δὲ τὴν ἀντιζυγὸν τῆς, ἡ ὁμοία παλλῆκας τὴν εἰρωνεύετο δι' αὐτὸ, δὲν ἐπαθε τίποτε τέτοιο, ὅπως ἑοσεῖς, ἀλλ' ὅταν ἀπέκτησε τὸν υἱὸν ἐκεῖνον, C τὸν ἐκράτησε πλησίον τῆς τόσον καιρὸν, ὅσος ἀπαιτεῖτο διὰ τὴν γαλακτοτροφίαν τοῦ. Ὅταν δὲ ἔπαυσε νὰ ἔχη ἀνάγκη τῆς τροφῆς αὐτῆς, τὸν ἐπέστρεψεν ἀμέσως καὶ τὸν ἀφίερωσεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ παρεκάλει νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς τὸ πατρικὸν οἶκον, ἀλλὰ κατοικοῦσε πάντοτε εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐάν ποτε ἐνοσταλοῦσε νὰ τὸν ἴδῃ, ὡς μητέρα ποῦ ἦτο, δὲν ἐκαλοῦσε κοντὰ τῆς τὸ παιδί, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἴδια μαζί μὲ τὸν πατέρα ἐμήγαινε εἰς τὸ παιδί. Ἀπέχετο ἀπὸ αὐτοῦ λαλοῦν, διότι ἦτο ἀφιέρωμα. Καὶ ἔγινε τόσον γενναῖος καὶ μέγας ἐκεῖνος ὁ νεανίας, ὥστε, ὅταν ὁ Θεὸς ἀπεστρέφῃ τὸ γένος τῶν Ἑβραίων ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης κακίας τοῦ καὶ ἔπαυσε νὰ τοὺς δίδῃ τοὺς κληρονομίαις, D οὕτως ἐφάνηκεν πλέον κάποιαν ἄπταισιν, τὸν ἐπανάφερε πάλιν διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν ἔπεισε νὰ τοὺς δίδῃ τὰ ἴδια καὶ τοὺς ἔδωκε καὶ προηγουμένως, καὶ ἐπανάφερε τὴν προφητείαν, ἡ ὁποία εἶπεν ἀπομακρυνθῆ. Καὶ τὰ ἐπέτυχε αὐτὰ, ὅχι ὅταν ἐνηλικιώθη, ἀλλ' ὅταν ἀκόμη ἦτο μικρὸ παιδί· «Ὅτι ἦν γὰρ, λέγει, ὄρασις διαστῆλλουσα, καὶ μῆμα τίμων ἦν» (Α' Βασ. 3, 1).

Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶται εἶχαν τὰ πράγματα, ὁ Θεὸς σὺνὰ τοῦ ἔδωκε κληρονομίαις. Τόσον κέρδος προκύπτει πάντοτε μὲ τὸ νὰ τοῦ ἀφιερώνωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀποκτήματά μας καὶ νὰ παραποιήσῃμεθα ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ χρήματα, οὕτως ἀπὸ τὰ ἀποκτήματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ τέκνα μας. E Διότι ἐάν διατασσόμεθα νὰ κἀνωμεν αὐτὸ διὰ τὴν ἰδίαν μας ψυχὴν, πολὺ περισσότερον δι' ἄλλους τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ ἔσμεν, ἄλλωστε, καὶ ὁ ποιητὴς Ἀβραάμ, μᾶλλον δὲ πολὺ μεγαλύτερον, δι' αὐτὸ καὶ ἐξανήθη περισσότερον ἐνδοξὸν τὸν

27. Πρόκειται περὶ τῆς μητρὸς τοῦ Χριστοῦ Σαμουὴλ, ἡτις στέρια ὄνσα, διὰ πολλῶν προσευχῶν καὶ δακρύων ἀπέκτησε υἱόν, τὸν ὁποῖον καὶ ἀφίερωσεν εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς νηπιακῆς τοῦ ηλικίας (Α' Βασ. 1, 19-27).

μόνον τοῦ. Πράγματι, τότε πρὸ πάντων ἔσμεν τὰ παιδιά μας, ὅταν τὰ παραβιάσωμεν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἐκεῖνος θὰ τὰ προστατεύσῃ πολὺ περισσότερον, ἐπειδὴ φροντίζει καὶ περισσότερον. Δὲν βλέπετε ὅτι αὐτὰ γίνονται καὶ εἰς τὰ σπία τῶν πλουσίων; Ἐκεῖ, δηλαδή, δὲν θὰ ἴδῃς τόσον λαμπρὸς τοὺς υἱούς, ποῦ κατοκοῦν μετὰ τῶν πατέρων τῶν, 113 Α οὕτως ὅσον ἰσχυροῦς· ὅσους ὅμως οἱ βασιλεῖς, ἀφ' οὗ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν, τοὺς ἀναθέτουν τὴν διαχείρισιν καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν θησαυρῶν, αὐτοὶ ἀπολαμβάνουν μεγαλύτερον εὐνοίαν καὶ θάρρος, καὶ εἶναι τόσον ἐνδοξότεροι τῶν συνδούλων τῶν, ὅσον οἱ οἰκοδεσπότης ἀπὸ τοὺς δούλους. Ἐάν δὲ οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσον καλοὶ καὶ εὐνοϊκοὶ πρὸς τοὺς ὑπηρετούμενους, πολὺ περισσότερον ἢ ἀπειροὺς ἀγαθότης, δηλαδή ὁ Θεός. Ἄς τοὺς ἀφήνωμεν λοιπὸν νὰ ὑπηρετοῦν, χωρὶς νὰ ὀδηγοῦμεν αὐτοὺς εἰς τὸν ναὸν θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τὸν Σαμουὴλ ἡ μητέρα τοῦ, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν μετὰ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων. Καὶ εἶναι φανερὸν εἰς τὸν καθένα B ὅτι μαζί μ' ἐκείνους θὰ διακονήσουν χωρὶς ἄλλο καὶ θὰ ὑπηρετήσουν ὅσοι ἠσυχολήθησαν μὲ τὴν φιλοσοφίαν αὐτῆν. Καὶ ὅχι μόνον διὰ τοὺς εὐνοϊκοὺς τῶν ἄλλων καὶ ὅσους θὰ προστατεύσουν μὲ μεγαλύτερον παρησίαν. Διότι ἐάν μερικὸν χάριν τῶν πατέρων τῶν ἐπέτυχον κάποιαν πηγορίαν, πολὺ περισσότερον οἱ πατέρες χάριν τῶν παιδιῶν. Διότι ἐκεῖ μὲν ὑπῆρχε μόνον τὸ φυσικὸν δικαίωμα, ἐδῶ δὲ καὶ τὸ τῆς ἀνατροφῆς ποῦ εἶναι πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ τὸ τῆς φύσεως. Καὶ αὐτὰ τὰ δύο θὰ σὰς τὰ θεωμάτω ἀπὸ τὰς θείας Γραφῆς. Τὸν Ἐξέκταν δηλαδή ποῦ ἦτο ἄναρτος μὲν καὶ εὐσεβής, δὲν εἶπεν ὅμως τόσην παρησίαν ἀπὸ τὰ ἐπιτελεῖματά του, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἓνα μέγαν κίνδυνον, εἶπε ὁ Θεὸς ὅτι τὸν σάκει λόγῳ τῆς ἀρετῆς τοῦ πατρὸς τοῦ. C Διότι λέγει· ἘΥπερασπῶ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ ὡσαύτῃ δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδα μου» (Δ' Βασ. 19, 34). Καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον γράφων ὁ Παῦλος ἔλεγε· δι' αὐτῶν ἡμεῶν διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐάν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγαθῶν μετὰ σκερροσύνης» (Α' Τιμ. 2, 15). Καὶ τὸν Ἰωὴ, ὅπως καὶ διὰ τὰ ἄλλα καρτερὰ τοῦ τὸν ἐπήνεσε ἡ Γραφή, διότι ἦτο δίκαιος καὶ εὐλαβὴς καὶ εὐσεβής, τοιοῦτοτρόπως τὸν ἐπήνεσε καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παιδιῶν τοῦ. Αὐτὴ δὲ ἀπέβλεπε διὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ πλοῦτον, οὕτως νὰ τοὺς κἀμῃ δοξομανεῖς καὶ ἐνδόξους, ἀλλὰ εἶ· Ἄκουσε τὴν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει· Ἐὐὐαν συνετελέσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ πότου αὐτῶν, ἀπέστειλεν Ἰωὴ, καὶ ἐκαθάριζεν αὐτούς, καὶ ἀνιπτάμενος τὸ πρῶτον προσέφερε περὶ αὐτῶν θεσίαν κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, καὶ μίσκον D ἓνα

περί ἁμαρτίας, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἔλεγε γὰρ Ἰᾶθ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Μήποτε οἱ υἱοὶ μου ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν κακὰ ἐνενόησαν πρὸς Θεόν» (Ἰᾶθ | 1, 5).

Ἄρα γε θὰ ἔκωμεν τίποτε νὰ ἀπολογηθῶμεν, ἀποτολμῶντες τοιαῦτα; Διότι ἐὰν ὁ πρὸ τῆς χάριτος, ὁ πρὸ τοῦ νόμου, ὁ μὴ ἀκούσας οὐδεμίαν διδασκαλίαν, ἴσως σοβαρὰν ἐπιμέλειαν ἐπεδείκνυε διὰ τὰ παιδιὰ του, ὥστε νὰ τρέψῃ καὶ διὰ τὰ ἐν διανοίᾳ ἁμαρτήματα, ποῦς θὰ γλυτώσῃ ἡμεῖς ποῦ ἔκομεν Ἐ τόσους διδασκάλους, τέτοια παραδείγματα καὶ τόσας πολλὰς συμβουλὰς, ὅταν δὲν φοβούμεθα ἕξι μόνον διὰ τὰ κρυφὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ περιφρονούμεν καὶ τὰ φανερά, καὶ ἕξι μόνον τὰ περιφρονούμεν, ἀλλὰ καὶ ἀπομαρτύρομεν αὐτοὺς ποῦ θέλουν νὰ τὰ διορθώσουν; Καὶ τὸν Ἀδραμὸν δέ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀρετὰς του καὶ αὐτὸ τὸν ἔκαμε λαμπρὸν.

21. Ἐκοντες λοιπὸν τόσα πολλὰ παραδείγματα, ὡς προειποῦμεν ὑπερέτας διὰ τὸν Θεὸν καὶ ἡμπείρους λειτουργοὺς. Διότι ἐὰν κανεὶς μὲ τὸ νὰ διατηρῇ ἀβλήτως εἰς τὰς πόλεις ἢ μὲ τὸ νὰ γυμνάζῃ στρατιώτας διὰ τοὺς θοολεῖς θὰ τιμηθῇ μὲ μεγάλην τιμὴν, πόσην ἔμελλεν εἶναι εὐλογον νὰ λάβωμεν ἡμεῖς, ποῦ ἀνατρέφομεν διὰ τὸν Θεὸν γενναίους καὶ σπουδαίους ἄνδρας, μᾶλλον δὲ ἀγγέλους; 114 Α Ἄς κάμωμεν τὸ πᾶν λοιπὸν, ὥστε νὰ τοὺς κληροδοτήσωμεν τὸν πλοῦτον τῆς εὐσεβείας ὁ ὁποῖος διατηρεῖται καὶ συνοδεύεται μετὰ θάνατον, καὶ δύναται ἕξι μόνον ἐδῶ ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ νὰ κρησιμεύσῃ πάρα πολὺ. Διότι ὁ μὲν κοσμικὸς πλοῦτος δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κἀνεὶται ἐνωρίτερον καὶ πολλὰς καταστρέφει καὶ τοὺς ἰσοκλήτας του· αὐτὸς ὁμοῦ ὁ πλοῦτος καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἶναι ἀσφαλὴς καὶ θὰ διαφυλάξῃ μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν τοὺς ἰσοκλήτας του. Διότι, τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν πραγμάτων: Αὐτὸς ποῦ προτιμᾷ τὰ γήινα ἀντὶ τῶν πνευματικῶν θὰ στερηθῇ καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ αὐτὸς ὁμοῦ ποῦ ἐπιθημεῖ τὰ οὐράνια, θὰ ἐπαύξῃ ὅσσοις ἴσχυε καὶ τὰ ἐπίγεια. Δὲν εἶναι ἰδική μου ἡ φύσις αὕτη ἀλλὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ μᾶς τὰ δώσῃ αὐτὰ. Β Διότι λέγει: «Ζήτησε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 8, 33). Τί θὰ ἦδύνατο νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν τιμὴν αὐτῆν; Φρόνιζε, λέγει, ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν, καὶ ἡμπετισσοῦ ὅλα τὰ ἰδικὰ σου εἰς ἐμέ. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναλάβει τὴν φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἐπιστάσει τῶν δοῦλων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ προτρέπει πᾶσον τὸ παιδί του νὰ ἀσκολῆται μόνον μὲ τὴν φιλοσοφίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεός.

Ἄς περὶ τῶμα λοιπὸν καὶ δε ζητήσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπι θὰ ἔκωμεν τὰ παιδιὰ μας παντοῦ νὰ ἐπιτυχάνουν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ γίνωμεν ἐνδοχοὶ καὶ μὲ αὐτοὺς, καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ παρόντα ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν σφοδρῶς μόνον τὰ μελλοντικά καὶ οὐράνια. C Αὐτὰ λοιπὸν, ἐπ' ὅσον σὺς πεισθήτε, θὰ ἀποφέρουν μεγάλων μισθῶν, ἐὰν ὅμως ἀντιλέγετε καὶ ἀποστήτε θὰ σὺς φέρουν τὴν σκληρότεραν τιμωρίαν. Διότι δὲν θὰ ἡμπορέσετε νὰ ἀπολογηθῆτε ὅτε νὰ εἰπῆτε ὅτι δὲν ἐπῆρθε κανεὶς ἐκὰς νὰ μᾶς τὰ δώδῃ. Μάλιστα δὲ καὶ πρὸ τῶν ἰδικῶν μας λόγων ἡ δικαιολογία αὕτη ἔχει ἀπορριφθῆ, ἐπειδὴ καὶ ἡ φύσις ἔχει ἀκριβῶς κριτήριον τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν, καὶ ἡ φιλοσοφία αὕτη εὐρίσκειται παντοῦ, καὶ ὅλα τὰ δεῖνὰ τῆς ζωῆς εἶναι ἰκανὰ νὰ ἀδηγήσωμεν εἰς τὴν ἐρημιον καὶ αὐτοὺς ἀκόμη ποῦ ἀγαποῦν πάρα πολὺ τὴν ζωὴν. Καὶ ἐὰν μὲν ἐπιθυμοῦμεν, ὅπως εἶπα, πάλιν θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐπιλογία, τώρα ὅμως πολὺ περισσότερο μὲ τοὺς μακροσκελεῖς λόγους καὶ τὴν πόσην προτροπὴν ποῦ ἐξέγεται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, D καὶ τὴν σαφεστέραν, τὴν ἐκ τῶν θεῶν Γραφῶν δηλοῦσθ. Καὶ ἐὰν μὲν ἦτο δυνατόν παραμένοντες εἰς τὸ σπῆτι νὰ μὴ διαφθορούμεν τελείως ἀλλὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, ἔστω καὶ εἰς τὴν τελευταίαν τῶν τῆς σωτηρίας, μάλιστα δὲ ὅτε θὰ ἀπεπείγομεν τὴν τιμωρίαν, ἐὰν ἡμποδίζωμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἴδωσιν αὐστηροτέραν ζωὴν, καὶ τοὺς κρατοῦμεν εἰς τὰ κοσμικὰ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι λακταροῦν νὰ πετάξουν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅταν ὅμως δὲν εἶναι τοῦτο δυνατόν, ἀλλὰ ἐξάπαντος ἀπολειποῦν ὅλοι κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς πόλεις, καὶ ὁ κίνδυνος εἶναι διὰ τὰ ἑκατά, ποῖαν συγγνώμην θὰ λάβωμεν, ποῖαν δὲ ἀπολογίαν, ἔκοντες βαρυτέρας εὐθύνας ἕξι μόνον διὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν παιδιῶν, ποῦ θὰ διαπράξουν μετὰ ταῦτα; E Διότι δὲν νομίζω ὅτι θὰ τιμωρηθῶν τὸσον πολὺ ἕκαστα, διὰ τὰ μετὰ ταῦτα ἁμαρτήματά των, παρασυρθέντα εἰς τὴν τρικυμίαν αὐτῆν, ὅσον ἐσεῖς ποῦ τοὺς ἐδημιουργήσατε τὴν δύσκαλον αὕτην κατάστασιν. Καὶ ἐὰν συμπέρῃ εἰς αὐτὸν ποῦ σκανδαλίζει ἓνα ἄνθρωπον νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν μὲ μιλῶμετραν, ποῖα τιμωρία καὶ κόλασις θὰ εἶναι ἀρκετὴ διὰ τοὺς ἐπίδεικνύοντας αὕτην τὴν σκληρότητα καὶ τὴν τραχύτητα εἰς τὰ παιδιὰ; Δι' αὐτὸ σὺς παρακαλῶ νὰ παύσετε τὴν φιλονεκίαν καὶ νὰ γίνετε πατέρες φιλοσόφων παιδιῶν. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἰπῆτε αὐτὸ ποῦ ἀκούω ἀπὸ πολλοῖς, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ δικαιολογηθῶν. 115 Α Ποῖον λοιπὸν εἶναι τοῦτο; Ἐπειδὴ ἐγνωρίζωμεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλει, δι' αὐτὸ τοὺς ἡμποδίζωμεν. Διότι καὶ ἐὰν τὸ προεγνώ-

ρίζες αὐτὸ σαφῶς καὶ δὲν ἦτο τὸ πρόβλημα εἰκόσια, μολοντά πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀνεμένοντο νὰ πέσουν ἐστάθηναν ὀρθοί, πλὴν ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ προγεννάρικες, πάλιν δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ὑποσύρῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὅστις δεβαίως ἔστιν ἐπεδικλῶναμεν μερικὸς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πέσουν, αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰκανοποιητικὴν ἀπολογία, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴσος πρὸ πάντων εἶναι ποὺ μᾶς καταδικάζει. Διὰ τὴν δὲν ἄφρονα νὰ συντελεσθῇ ἡ πτώσις ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἀκηρίαν ἀλλὰ ἐπρόδοσις καὶ ἐφορτώσις τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἔστρεψας τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν ἰδικήν σου κεφαλὴν; Μᾶλλον δὲ ὅστις ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσῃς νὰ πέσῃ. Ἐ Διὰ τὴν δὲν ἔκαμες τὸ πᾶν ὥστε νὰ μὴ πέσῃ ὁ υἱὸς σου; Ἄρα, ἐπειδὴ πρὸ πάντων ἐγνωρίζεις ὅτι θὰ πέσῃ, δι' αὐτὸ ἰδιαιτέρως θὰ ἦσουν ὄχιος τιμωρίας. Διὰ τὴν αὐτὴν ποὺ τὸ γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων πρέπει ὅσα νὰ καταρρίπτῃ, ἀλλὰ νὰ ἀπλώνῃ χερί βοήθειας καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ μεγαλύτερον ζῆλον, διὰ νὰ στηρικθῇ ἀπόδοσις ὁ μέλλων νὰ πέσῃ, εἴτε ἐπρόκειτο νὰ πέσῃ, εἴτε ὄχι. Διὸ ἐρεῖς πρέπει νὰ πρόξωμεν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ καθήκον μας, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄλλοι δὲν πρόκειται νὰ ἀφελῆθωσιν ἀπὸ ἐμῶς. Διὰ ποῖον λόγον ὅμως; Διὰ νὰ μὴ λογοδοτήσωμεν ἐμεῖς ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ ἐκεῖνοι. Πράγμα τὸ ὅσαον ἔλεγε καὶ ὁ Ἰῶσις ὁ Χριστὸς κατηγορῶν αὐτὸν, ὁ ὁποῖος δὲν εἰργάσθη διὰ νὰ παλαψασκοθῇ τὸ τάλαντον. ε' Ἐθεὶ γὰρ σε, λέγει, καταβολαῖν τὸ δογυρίον μου τοῖς τραπεζίταις κατὰ ἐλθῶν μετὰ τοῦ σου C ἂν ἀπήτησα αὐτὸς (Ματθ. 25, 27).

Ἄς ὑπακούσωμεν λοιπὸν εἰς τὸν συμβουλευόμενα ταῦτα, διὰ ν' ἀποφύγωμεν καὶ τὴν τιμωρίαν. Διὰ τὴν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γεγελῶμεν κατὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ τὰς καρδίας καὶ τὰ φέρει ὅλα εἰς τὸ φῶς, καὶ μᾶς καθιστᾷ εἰς ὅλα ὑπευθύνους διὰ τὴν σκητιρίαν τῶν παιδιῶν. Διὸ, ἔστιν αὐτὸς ποὺ δὲν ἐπλήρωσε τὸ κρῆος τοῦ ἐπιμαρτήθη τόσον αὐστηρῶς, ὁ ἐμποδίζων αὐτοὺς ποὺ θέλουσιν νὰ πληρώσωσιν ἢ θὰ ὑποστῇ; Διὸ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν καταστραφῶν μέσα εἰς τὰς κοσμικὰς φροντίδας τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας προτροπήν, ἀλλὰ καὶ ὑποστοῦν μετὰ γενναίότητα τὴν ἐπίθεσιν καὶ κατοικήσωσιν πάλιν εἰς τὰ ὄρη, ἢ αὐτὴν τιμωρίαν ἀνεμένει αὐτοὺς ποὺ ἠθέλησαν νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν. D Ὅπως ἀκριβῶς δηλοῦσθαι ὁ ὁδηγῶν πρὸς τὸν τρόπον αὐτὸν ζωῆς εἴτε κατορθώσῃ νὰ πείσῃ, εἴτε ὄχι, λογίζανται ἀπέραςιον τὸν μισθὸν (διὸ ἔκαμε τὸ καθήκον του), ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ καταστρέψῃ, εἴτε τὸ κατορθώσῃ εἴτε ὄχι, θὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν, διὸ ἐκ μέρους του ἔκαμε τὸ πᾶν. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κατορθώσετε νὰ ἀνατρέψετε τὸ γενναῖα φρονήματα τῶν παιδιῶν, καὶ μόνον δι' αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν σας

θὰ ὑποστῇ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ποὺ θὰ ὑποστοῦν καὶ οἱ κρημνίσαντες αὐτοὺς ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ἐννοήσαντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀφήνοντες ὅλας τὰς δικαιολογίας, δε φροντισόμεν νὰ γίνωμεν πατέρες γενναίων παιδιῶν, ἀκοδόμοι κριστοφόρων ναῶν, ἐπιμεληταὶ οὐρανόθεν ἀθλητῶν, ἀλείφοντες, ἀνορθῶντες, Ἐ μετὰ ὅσῃς τρόποις ἐπιδικῶντες τὴν ἀφέλειαν αὐτῶν, διὰ νὰ συμμετάσχωμεν καὶ τῶν ἰδικῶν τῶν στεφάνων ἐκεῖ. Ἄν ὅμως φιλονεκῆτε, τὰ μὲν παιδιὰ ἂν εἶναι γενναῖα, καὶ ἂν ἀκόμη σεῖς δὲν θέλετε, θὰ καταλήξουν εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, καὶ θὰ ἀπολαύσωσιν ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς ἔσας δὲ θὰ ἀποκρίνη τὸ νὰ ἐπισύρῃτε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν, καὶ τὸ νὰ ἐπαινέσετε ὅλα τὰ λεχθέντα ἀπὸ ἐμῆ, τότε, ἔστιν πλέον οἱ ἔπαινοι δὲν θὰ οὐκ ἀφελῶσιν καθόλου.